

Maahanmuuttajat ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa

Haastattelututkimus Valma-opettajille

Heidi Saarijärvi
Dianette Vallanvaara
Pro gradu -tutkielma
Erityispedagogiikka
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto
Tammikuu 2019

*Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti
tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.*

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden laitos

SAARIJÄRVI, HEIDI & VALLANVAARA, DIANETTE: Maahanmuuttajat ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa. Haastattelututkimus Valma-opettajille.

Pro gradu -tutkielma, 102 s., 4 liites.
Eryispedagogiikka
Tammikuu 2019

Tutkielman aiheena on ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus eli Valma, ja etenkin maahanmuuttajat Valmassa. Tutkimus rajattiin koskemaan Varsinais-Suomen aluetta ja oppilaitoksia, joiden Valmassa opiskelee maahanmuuttajia. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten koulutusta on järjestetty ja millaisia kokemuksia opettajilla on Valmassa opettamisesta. Lisäksi tarkoituksena oli tutkia, miten hyvin opetussuunnitelman perusteet ja tavoitteet toteutuvat sekä miten opettajat kehittäisivät Valma-koulutusta tulevaisuutta ajatellen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin haastattelua. Haastateltaviksi valikoitui kuusi Valma-koulutuksen opettajaa neljästä varsinaissuomalaisesta oppilaitoksesta. Aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Nykyinen Valman opetussuunnitelma koostuu valinnaisista koulutuksen osista, mikä mahdollistaa Valman toteuttamisen monella eri tavalla. Tämän tutkimuksen mukaan Valmaa järjestetään oppilaitoksissa eri tavoin, mutta kaikissa suomen kielen opiskelu on suuressa osassa koulutuksessa ja maahanmuuttajien kohdalla Valma nähdään usein juuri paikkana parantaa kielitaitoa. Uusi opetussuunnitelma koettiin hyväksi, koska se on joustava ja mahdollistaa monenlaisen toteutuksen. Opettajien mukaan opetussuunnitelman tavoitteet myös toteutuvat melko hyvin, mutta valinnanvapauden toteutumisessa nähtiin olevan parantamisen varaa.

Opettajien kokemukset maahanmuuttajien opetuksesta Valmassa olivat pääosin positiivisia. Työ koettiin palkitsevaksi, sillä opettajien kokemuksen mukaan maahanmuuttajaopiskelijat ovat usein motivoituneita ja aktiivisia tunneilla. Välillä työ koettiin kuitenkin myös kuormittavaksi. Suurimmiksi haasteiksi nimettiin ryhmien heterogeenisyys ja resurssien sekä opetusmateriaalien puute. Kuormitusta on myös lisännyt viime vuosien jatkuvat muutokset Valmassa ja opetussuunnitelman perusteissa.

Opettajien näkemyksen mukaan Valma on pääasiassa toimiva ja joustava koulutus, joka auttaa nivelvaiheessa ja parantaa opiskelijan mahdollisuuksia jatkaa ammatilliseen koulutukseen. Kehittämisen varaa nähtiin kuitenkin esimerkiksi yhteistyössä ja sen lisäämisessä. Koulutukseen kaivataan myös enemmän resursseja, koska työn odotetaan muuttavan tulevaisuudessa haastavammaksi opiskelijoiden vaihtuvuuden ja opiskelijaryhmien heterogeenisyyden lisääntyessä.

Asiasanat: maahanmuuttajat, haastattelututkimus, opetussuunnitelma, ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Teoreettinen viitekehys	3
2.1 Maahanmuuttajien kotoutuminen.....	5
2.2 Maahanmuuttajien koulutus	8
2.2.1 Nivelvaiheet.....	10
2.2.2 Ammatillinen koulutus.....	11
2.2.3 Maahanmuuttajien koulutukseen liittyvät haasteet	14
2.3 Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus.....	19
2.3.1 Opiskelijat Valmassa	21
2.3.2 Koulutuksen järjestäjät	23
2.3.3 Opettajat Valmassa	24
2.4 Valma-koulutuksen perusteet	27
2.4.1 Koulutuksen muodostuminen	28
2.5 Valma aiempien tutkimusten valossa.....	30
2.5.1 Opetussuunnitelman perusteiden toimivuus	31
2.5.2 Koulutuksen kehittäminen	32
3 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät	34
3.1 Tutkimusmenetelmä	34
3.2 Aineiston kuvaus ja analyysi.....	36
4 Tulokset	38
4.1 Valma-koulutuksen järjestäminen eri oppilaitoksissa.....	38
4.1.1 Kielen opetus Valmassa	40
4.1.2 Yhteistyö.....	43
4.1.3 Valmaan hakeutuminen ja jatkopolut.....	45
4.1.4 Opiskelijoiden tukeminen.....	52
4.2 Opettajien kokemuksia Valmassa opettamisesta	53
4.2.1 Resurssit	54
4.2.2 Opettajien kokemukset	56
4.2.3 Työn haasteet.....	58
4.2.4 Maahanmuuttajuus oppilaitoksen arjessa.....	61
4.3 Valman opetussuunnitelman perusteet ja tavoitteiden toteutuminen	64
4.3.1 Tavoitteiden toteutuminen	64

4.3.2 Valinnanvapaus	65
4.3.3 Kielitaitovaatimukset.....	67
4.3.4 Kielitaidon kehittyminen Valman aikana	70
4.4 Valman rooli ja tulevaisuus	72
4.4.1 Kehitysideoita	74
4.4.2 Tulevaisuuden näkymät ja ammatilliseen koulutukseen liittyvät uudistukset	77
5 Pohdinta.....	80
5.1 Tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin	80
5.1.1 Valmaa järjestetään monella tavalla	80
5.1.2 Monenlaisia koulupolkuja	82
5.1.3 Työ haastavaa mutta palkitsevaa	84
5.1.4 Opetussuunnitelma muutoksessa	86
5.1.5 Kielitaidon merkitys.....	87
5.1.6 Valman tulevaisuus	89
5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	90
5.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet.....	92
Lähteet	94
Liite 1: Haastattelurunko	103
Liite 2: Saatekirje	106

1 Johdanto

Liikkuvuus ja maahanmuuttajien määrä ovat lisääntyneet maailmanlaajuisesti ja tämä näkyy myös Suomessa yhä enemmän. Maahanmuuttajat ovat taustaltaan hyvin heterogeeninen joukko ja samoin heidän maahantulonsa syyt ovat moninaiset. Tutkimusten (mm. Työ- ja elinkeinoministeriö 2013) mukaan olennaista maahan kotoutumisessa on tukiverkostot, kielen oppiminen ja työ- tai koulupaikan saaminen - toisin sanoen johonkin kuuluminen. Työn tai opiskelupaikan löytäminen uudessa maassa ei kuitenkaan välttämättä ole kovin helppoa, varsinkin ilman suomen kielen taitoa. Tämän takia onkin kehitetty maahanmuuttajille tarkoitettu kotoutumiskoulutus ja erilaisia valmentavia koulutuksia, joiden päämääränä on yleensä kielitaidon parantaminen sekä valmiuksien hankkiminen työ- tai opiskelumaailmaan pääsemiseen.

Vuonna 2015 maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus yhdistettiin kolmen muun valmistavan koulutuksen kanssa uudeksi ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaksi koulutukseksi eli Valmaksiksi. Ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta ei ole vielä ehditty tutkimaan kovin paljoa yhdistymisen jälkeen, mutta esimerkiksi opetushallitus on julkaissut tilannekatsauksen (Salonsaari & Aunola 2017) koulutuksen toimeenpanosta ja vaikuttavuudesta ja lisäksi aiheesta on tehty muutama pro gradu -tutkielma (mm. Lahdentausta 2017; Sarkavaara 2017). Tarvetta tutkimiselle kuitenkin on, sillä on sekä maahanmuuttajien että yhteiskunnan etu mitä nopeammin ja paremmin maahanmuuttajataustaiset kotoutuvat Suomeen. Lisäksi uusin opetussuunnitelma tuli voimaan vuoden 2018 alusta, joten nykyisen opetussuunnitelman ajalta tutkimuksia ei juuri ole.

Maahanmuuttajataustaisten määrän lisääntyminen Suomessa on näkynyt myös koulumaailmassa, kun opetussuunnitelmiin on tehty muutoksia. Lisäksi on mietitty keinoja, joilla saadaan kaikille oppijoille mahdollisimman hyvää ja tasa-arvoista opetusta. Erilaisista kulttuureista ja koulutuksellisista lähtökohdista tulevat opiskelijat tuovat tietenkin mukanaan erilaisia haasteita sekä vaatimuksia koulutukselle, mutta myös mahdollisuuksia. Yhteiskunnan kannalta maahanmuutto myös nähdään entistä enemmän voimavarana sen mukanaan tuoman työvoiman, kansainvälisyyden sekä osaamisen ja kielitaidon myötä.

Tarkoituksena tässä tutkimuksessa on tutkia maahanmuuttajien opetusta ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavassa koulutuksessa eli Valmassa Varsinais-Suomen alueella. Tavoitteena on selvittää, miten Valmaa järjestetään eri oppilaitoksissa ja millaisia kokemuksia opettajilla on Valmasta. Hallituksen linjauksen mukaan olisi tärkeää pyrkiä kehittämään maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen tehokkuutta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016, 15). Tarkoituksena onkin tutkia myös miten hyvin opetussuunnitelman tavoitteet toteutuvat ja miten Valma-koulutusta voitaisiin opettajien mielestä kehittää.

2 Teoreettinen viitekehys

Maahanmuuttajien määrät saattavat vaihdella sen mukaan, millä perusteella lasku suoritetaan. Vuoden 2016 lopussa Suomessa asui ulkomaan kansalaisia 4,4 prosenttia koko väestöstä, eli noin 244 000 ihmistä. Kasvua vuodesta 2015 oli 6 prosenttia. Määrä koostuu hyvin monesta eri kansalaisuusryhmästä, joista suurimmat ovat Viron ja Venäjän kansalaiset. Viiden suurimman ryhmän joukkoon mahtuu myös Irakin, Kiinan ja Ruotsin kansalaiset. Samaan aikaan ulkomailla syntyneitä oli 6,5 prosenttia ja vieraskielisiä noin 6,4 prosenttia koko väestöstä. (Tilastokeskus 2017.) Maahanmuuttajat eivät ole jakautuneet koko maahan tasaisesti, vaan suhteessa heitä asuu enemmän etenkin Uudenmaan, Ahvenanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnissa. Alla olevaan taulukkoon on koottu maahanmuuttajataustaisten henkilöiden määriä Varsinais-Suomessa eri tavoilla laskettuna. Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista noin puolet asuu pääkaupunkiseudulla ja noin neljäsosa Helsingissä, jonne suuntautuu myös iso osa maahanmuuttajataustaisten maan sisäisestä muuttoliikkeestä. (Tilastokeskus 2017.)

Taulukko 1. Maahanmuuttajataustaisten määrä Varsinais-Suomessa (Tilastokeskus 2017).

2016	Ulkomaan kansalaisia (%)	Ulkomailla syntyneitä (%)	Vieraskielisiä (%)
Maahanmuuttajataustaisten määrä Varsinais-Suomen maakunnassa	19 800 (4 %)	30 100 (6 %)	30 600 (6 %)

Maahanmuuttaja-käsitteelle on olemassa erilaisia määritelmiä. Esimerkiksi lain (1386/2010, 3 §) mukaan maahanmuuttaja on Suomeen muuttanut henkilö, joka aikoo oleskella maassa pidempään tai jolla on rekisteröity oleskeluoikeus tai myönnetty oleskelukortti. Lisäksi maahanmuuttajalla voidaan tarkoittaa Suomessa syntynyttä henkilöä, jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen eli kyse on niin sanotusta toisen sukupolven maahanmuuttajasta (Miettinen 2018). Voidaan myös puhua maahanmuuttajataustaisista henkilöistä, jolloin mukaan lukeutuvat niin ensimmäisen kuin seuraavien sukupolvien maahanmuuttajat. Tässä tutkimuksessa käytetään molempia näistä käsitteistä eli voidaan puhua joko maahanmuuttajista tai maahanmuuttajataustaisista, asiayhteydestä riippuen. Maahanmuuttajiin liittyvien tilastojen kohdalla saatetaan käyttää myös esimerkiksi käsitteitä ulkomaalaistaustainen tai vieraskielinen.

Yleisimmät maahanmuuton syyt ovat työ, opiskelu ja perhesiteet, mutta joukossa on myös turvapaikanhakijoita sekä pakolaisia. (Matswetu 2017, 14.) Maahanmuutto on lisääntynyt viime vuosikymmeninä ja sen luonteessa on tapahtunut muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet maahanmuuttopoliittiseen toimintaympäristöön Suomessa. 2000-luvulla humanitaaristen kysymysten lisäksi on alettu ennistä enemmän korostamaan aktiivista maahanmuuttopoliittikkaa, jonka tavoitteena on ollut työperusteisen maahanmuuton edistäminen. (Saukkonen 2013, 54–55.) Esimerkiksi hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa (Sisäministeriö 2018) painotetaan erityisesti työperusteisen maahanmuuton edistämistä ja sitä tukevaa kotoutumista. Ilman riittävää maahanmuuttoa työvoima Suomessa tulee supistumaan ja sen takia tarvittaisiin 34 000 nettomaahanmuuttajaa vuosittain eli lähes kaksi kertaa enemmän nykytilanteeseen verrattuna (Myrskylä & Pyykkönen 2015).

Ulkomaalaistaustaisten ikärakenne on Tilastokeskuksen (2017) mukaan huomattavasti kantasuomalaisia nuorempi, mutta se vaihtelee myös paljon eri taustamaaryhmien välillä. Suomalaistaustaisista työkäisiä eli 15–64-vuotiaita oli vuonna 2016 62 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisista 76 prosenttia. Toisen polven maahanmuuttajista taas noin puolet oli alle kouluikäisiä. Suhteellisesti suuremman työkäisten määrän lisäksi maahanmuuttajataustaisten työttömyysaste eli työttömien osuus työvoimasta on huomattavasti suurempi kuin kantaväestöllä. Vuonna 2016 ulkomailla syntyneiden työttömyysaste Suomessa oli 17,6 prosenttia, kun taas kantasuomalaisten kohdalla työttömyysaste oli noin 7,5 prosenttia. (OECD 2018; Tilastokeskus 2017). Kuitenkin viimeisen vuoden sisällä ulkomaan kansalaisten työllisyysaste on kääntynyt nousuun. EU-maiden kansalaiset työllistyvät huomattavasti helpommin kuin Euroopan unionin ulkopuolelta muuttaneet. Maahanmuuttajataustaisten työsuhteet ovat myös kantasuomalaisia useammin määräaikaista ja ne eivät vastaa heidän koulutustaan. (Tilastokeskus 2017.) Maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan vaikuttavat monet tekijät, kuten henkilökohtaiset ominaisuudet, työmarkkinoiden rakenteet, kantaväestön asenteet ja sosiaaliset käytännöt sekä etenkin taloudelliset suhdanteet. Myös esimerkiksi maahanmuutto- ja kotouttamispoliittisilla toimilla voidaan vaikuttaa maahanmuut-

tajien asemaan työmarkkinoilla. Pitkittäistutkimukset osoittavat, että maahanmuuttajien työmarkkinoille integroituminen ja työllisyysaste paranevat, mitä pidempään he ovat olleet maassa. (Forsander 2013, 243.)

Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ja se pitää sisällään niin korkeakoulutettuja kuin täysin ilman koulutusta olevia. Kielitaito voi tulla monella esteeksi työhön pääsemiselle, mutta ongelmaksi voi kuitenkin nousta koulutetuilla se, että ulkomailla suoritettuja tutkintoja voi olla vaikea verrata Suomessa hankittuun koulutukseen. Maahanmuuttajanuorilla on korkea riski jäädä ilman koulutusta ja myös ilman työtä. Maahanmuuttajataustaiset saattavatkin tarvita erityisen paljon tukea päästäkseen koulutus- ja työmarkkinoille. (Eronen ym. 2014, 16–18.)

2.1 Maahanmuuttajien kotoutuminen

Suomessa kotoutumista ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010), jossa säädetään maahanmuuttajan oikeuksista ja velvollisuuksista, viranomaisien velvollisuuksista sekä erilaisista toimenpiteistä. Laissa kotoutuminen määritellään maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jossa tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja sekä taitoja samalla kun oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen mahdollisuuksia tuetaan (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3 §). Kansainvälisesti verrattuna Suomen lainsäädännössä maahanmuuttaneiden sekä kansallisten vähemmistöjen kulttuuriset oikeudet on turvattu keskimääräistä paremmin (Portin 2017, 127).

Lakiin perustuvassa Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2016–2019 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016) tavoitteena on tehostaa kotouttamista ja edistää maahanmuuttajien yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumista sekä heidän osaa misensa hyödyntämistä. Kotouttamisohjelmassa esitetään myös erilaisia toimenpiteitä, joissa muun muassa madalletaan kotoutumiskoulutuksen ja sen jälkeisten muiden koulutusten raja-aitoja sekä alennetaan kielitaitovaatimuksia. Tämä on tärkeää myös siksi, että maahanmuuttajilla saattaa olla erittäin positiivinen vaikutus julkiseen talouteen, jos he integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan tarpeeksi hyvin pärjätäkseen työmarkkinoilla (Tilastokeskus 2017). Maahanmuutta-

jien työllistyminen ja onnistunut kotoutuminen voivat osaltaan parantaa huoltosuhdetta Suomessa ja vastata työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016, 15).

Onnistunut kotoutuminen lähtee yksilöstä itsestään ja siihen tarvitaan yksilöltä aktiivisuutta ja vastuunottoa, mutta myös tukea yhteiskunnalta. Yhteiskunnan tulee huolehtia, että järjestelmä on toimiva, reilu ja kannustava maahanmuuttajien kannalta. Järjestelmää myös kehitetään koko ajan ja hallituksen linjana on, että yhteistyötä lisätään poikkihallinnollisesti ja pyritään parantamaan maahanmuuttajille suunnattujen palveluiden vaikuttavuutta ja tehokkuutta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016, 15). Kotoutumisessa tarvittavan tuen määrä vaihtelee yksilöllisesti riippuen muun muassa yksilön elämäntilanteesta, osaamisesta ja tavoitteista (Sisäministeriö 2018, 27). Maahanmuuttajien kotoutumiseen on kiinnitetty huomiota myös paikallisella tasolla ja esimerkiksi Turun alueella on paljon erilaisia hankkeita meneillään liittyen maahanmuuttajien tarpeisiin ja kotouttamisen tehostamiseen. Turun kaupunki on mukana yli 20 hankkeessa ja lisäksi on yhdistysten ja muiden tahojen hankkeet. (Matswetu 2017.) Turun alueella sijaitsee kymmeniä sekä monikulttuurisuuteen liittyviä yhdistyksiä, jotka kohdistavat toimintansa esimerkiksi iän tai sukupuolen mukaan tai ovat kaikille avoimia, että maahanmuuttajayhdistyksiä, jotka usein edustavat tiettyä maahanmuuttajayhteisöä (Turku.fi).

Maahanmuuttajien sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan tukee joko suomen tai ruotsin hyvä kielitaito, sillä se takaa yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja vaikuttamiseen niin opinnoissa, työelämässä kuin yhteiskunnassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 19). Myös esimerkiksi Suomen kansalaisuuden saamisen edellytyksenä on vähintään tyydyttävä suomen tai ruotsin kielen taito (Kansalaisuuslaki 359/2003, 13 §). Kuitenkin esimerkiksi Kärkkäisen (2017, 234–235) saamien tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että suomen kielen taidon merkitystä maahanmuuttajien kotoutumisessa saatetaan välillä korostaa liikaa, vaikka se on tietenkin tärkeässä osassa. Kärkkäisen mukaan vähäisetkin puutteet kielitaidossa ja kulttuurisissa eroissa saattavat aiheuttaa jännitteitä maahanmuuttajataustaisten ja suomalaisten välillä ja niistä saattaa esimerkiksi seurata, että maahanmuuttajan osaamista epäillään.

Kohdemaan kielen oppiminen on yksilöllistä, sillä maahanmuuttajien taustat, lähtökohdat ja tavoitteet liittyen kielen oppimiseen vaihtelevat. Luonnollisesti kielitaidon kehittymistä edistää pitkä oleskelu maassa, mutta sekään ei kuitenkaan takaa erinomaista kielitaitoa. (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013, 164.) Työ- ja elinkeinoministeriön (2013) julkaiseman maahanmuuttajabarometrin mukaan kielitaidon lisäksi tärkeimmiksi kotoutumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi nähtiin työ sekä turvallisuus. Kotoutumisen onnistumista voidaan arvioida monesta eri näkökulmasta. Yleensä mittareina käytetään työllisyyttä, suomen tai ruotsin kielen taitoa, riippumattomuutta sosiaaliturvasta ja yhteisöön kuulumista. (Rasilainen 2016, 21.)

Maahanmuutto rikastaa yhteiskunnan kielivarantoa ja monikielisyys tuo yhteiskunnalle monia etuja, esimerkiksi työelämän kannalta (Pyykkö 2017, 96). Työelämän monimuotoisuus laajentaa muun muassa Suomen innovaatio- ja osaamis- pohjaa ja tukee kansainvälistymistä (Sisäministeriö 2018, 20). Stenmanin (2015) mukaan kielitaito voidaan nähdä maahanmuuttajan resurssina, mutta puutteellinen suomen kielen taito toimii usein kompastuskivenä, sillä kielitaitovaatimukset aiheuttavat esteitä esimerkiksi työllistymiselle. Stenman ehdottaakin, että maahanmuuttajien työllistymistä voitaisiin edistää ja vauhdittaa sillä, että maahanmuuttajataustaiselta työnhakijoilta ei edellytettäisi täydellistä kieliopin hallintaa ja lausumista ellei se työtehtävästä suoriutumisen kannalta ole välttämätöntä. Myöskään Pyykön (2017, 45) mukaan puutteellinen kielitaito ei saisi toimia työllistymisen esteenä, mutta kielitaidon tarpeet riippuvat paljon alasta ja alueesta. Esimerkiksi palvelualoilla sekä kaupan ja tekniikan aloilla tarvitaan paljon kielitaitoa. Myös muilla aloilla kielitaitotarpeet ovat lisääntyneet, sillä asiakaskontaktissa ollaan yhä enemmän.

Tarnanen ja Pöyhönen (2011, 140–150) ovat tarkastelleet artikkelissaan maahanmuuttajien kielitaitoa ja sen riittävyyttä työelämän näkökulmasta. Kielitaidolla on yhteyttä työllistymiseen, mutta kielitaito ja sen riittävyys voidaan tulkita eri tavoin riippuen siitä, miten sitä määritellään ja mihin suhteutetaan. Nähdäänkö kielitaito esimerkiksi enemmän rakennejärjestelmänä vai vuorovaikutuksen ja viestinnän välineenä. Tarnanen ja Pöyhösen mukaan tarvitaan enemmän joustavia ja

osuvia kriteereitä, joilla arvioida kielitaidon riittävyyttä ammattialoittain ja työtehtävistä riippuen. Tällöin kielitaito ei toimisi lähtökohtaisesti esteenä eri aloille ja työtehtäviin pääsemisessä.

2.2 Maahanmuuttajien koulutus

Maahanmuuttajan kielitaidon lähtötaso arvioidaan yleensä työ- ja elinkeinotoimistojen järjestämässä alkukartoituksessa ja kotoutumiskoulutuksen päätteeksi. Ammatillisessa koulutuksessa on järjestetty kielikoe niille opiskelijoille, joiden äidinkieli on muu kuin opetuskieli. Kielikokeeseen ei kuitenkaan ole tarvinnut osallistua, jos on suorittanut esimerkiksi yleisen kielitutkinnon ja siten voinut osoittaa riittävän kielitaidon. Yleisen kielitutkinnon kohdalla ongelmana on ollut kuitenkin se, että hakijoita on runsaasti, minkä vuoksi yleisen kielitutkinnon kokeeseen on vaikea päästä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 19–20.) Yleinen kielitutkinto on aikuisille tarkoitettu koe, joka arvioi toiminnallista kielitaitoa eli miten sujuvasti ja luontevasti henkilö suoriutuu erilaisista kielen ymmärtämisestä ja tuottamisesta vaativista tilanteista. Kielitutkinnon voi suorittaa joko perus-, keski- tai ylimmällä tasolla ja kielitaidon arviointi tapahtuu kuusiportaisella taitotasoasteikolla, joka on linjassa eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoasteikon kanssa. (Opetushallitus 2011.) Vuodesta 2018 eteenpäin ammatillisen koulutuksen yhteishaun yhteydessä järjestetty pakollinen valtakunnallinen kielikoe poistuu, mutta koulutuksen järjestäjien täytyy jatkossakin tarjota riittävästi kieliopintoja niitä tarvitseville opiskelijoille (Pyykkö 2017, 102).

Suomessa maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen oppimista tuetaan kaikilla koulutuksen tasoilla ja myös oman äidinkielen merkitys tunnustetaan (Latomaa ym. 2013, 182–183). Kieliopinnot on perinteisesti järjestetty pääsääntöisesti niin lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa kuin korkeakouluissa ennen varsinaisia tutkinto-opintoja erilaisissa valmistavissa ja valmentavissa koulutuksissa. Oppilaitosten välillä voi olla vaihtelua siinä, millaiset mahdollisuudet on kielitaidon täydentämiseen opintojen aikana. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 27.) Tähän voi kuitenkin olla tulossa muutoksia, sillä esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön (2017) mukaan yhtenä koulutusten kehittämisen trendinä on se, että kielen opetusta integroidaan osaksi ammatillista koulutusta.

Maahanmuuttajien opetusta hallinnoi opetus- ja kulttuuriministeriö ja opetus kuuluu useimmiten muun koulutusjärjestelmän piiriin. Perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa maahanmuuttajalla on mahdollisuus saada suomi tai ruotsi toisena kielenä, oman äidinkielen ja uskonnon opetusta sekä tukiopetusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 12.) Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisun (Kuukka, Ouakrim-Soivio, Pirinen, Tarnanen & Tiusanen 2015) mukaan opiskelijat eivät kuitenkaan itse olleet aina kiinnostuneita oman äidinkieltensä opiskelusta. Opiskelijoita kannattaa silti kannustaa oman äidinkieltensä arvostamiseen ja kielitaitonsa ylläpitämiseen, sillä nämä taidot voivat olla tulevaisuudessa hyödyllisiä niin ihmiselle itselleen, koululle kuin koko yhteiskunnalle. Lisäksi positiivinen lähestymistapa opiskelijoiden omaan kieleen ja kielelliseen identiteettiin saattaa parantaa oppilaitoksen ilmapiiriä ja helpottaa kodin ja koulun välistä yhteistyötä, mikä taas voi parantaa oppimistuloksia. (OECD 2010.)

Vain maahanmuuttajille suunnattuja koulutusmuotoja ovat perusopetukseen valmistava opetus, lukioon valmistava koulutus ja ammattikorkeakouluun valmentava koulutus. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus on 2015 lähtien järjestetty yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus sekä luku- ja kirjoitustaidon opetus ovat työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 12.) Kotoutumiskoulutusta järjestetään lain (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 20 §) mukaan oppivelvollisuusiän ylittäneelle maahanmuuttajalle. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarpeen mukaan luku- tai kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, jolla voidaan parantaa valmiuksia päästä jatkokoulutukseen ja työelämään tai lisätä yhteiskuntaan, kulttuuriin ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää joko työvoimapolitiittisena koulutuksena tai omaehtoisena koulutuksena, jolloin opiskelija itse hakeutuu esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen tai vapaan sivistystyön opintoihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 15).

Sijoittuakseen työmarkkinoille valtaosa tarvitsee jonkinlaista kielellisen ja ammatillisen osaamisen kehittämistä. Osalle riittää tutkinnon osan suorittaminen, osan tarvitsee suorittaa koko tutkinto ja osalle työllistyminen vaatii kattavampia tukitoimia. Kotoutumiskoulutukseen voi sisällyttää kielenoppimisen, ohjauksen ja työharjoittelun lisäksi ammatillisesti suuntautuneita osia. Maahanmuuttajat voivat

kuitenkin joko kotoutumiskoulutuksen rinnalla tai sen päätyttyä hakea ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen, jolla voidaan tukea siirtymistä ammatilliseen peruskoulutukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 26.) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman tutkimuksen mukaan tehokkaimmin maahanmuuttajien työllistymistä edistää lähellä työelämää tapahtuvat toimenpiteet eli esimerkiksi työvoimapolitiittisena koulutuksena toteutettu ammatillinen koulutus sekä palkkatuki (Aho & Mäkiäho 2017).

2.2.1 Nivelvaiheet

Perusopetuksesta jatko-opintoihin siirtyminen on yksi opintojen mahdollisista nivelvaiheista, samoin kuin myös esimerkiksi lukiosta korkeakouluun siirtyminen. Nivelvaiheella tarkoitetaan siis yleisesti ”oppijan iän mukaista siirtymää eri koulutusasteiden välillä” (Antikainen ym. 2015a, 61). Pietikäisen (2007) Nuorisotutkimusseuralle kirjoittamassa nuorten nivelvaiheen palveluita koskevia tutkimuksia käsittelevässä tutkimusinventaarissa kerrotaan, että erityisen tuen tarve koulutuksen nivelvaiheisiin on lisääntynyt viime vuosina muun muassa epävarman työmarkkinatilanteen ja nuorisotyöttömyyden myötä. Toisen asteen koulutuksen puuttuminen on merkittävä riski nuoren työllistymiselle ja tämän takia vaarana onkin nivelvaiheen pudokkuus. 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli elokuussa 2017 14,4 prosenttia, kun taas koko väestön työttömyysaste oli 7,5 prosenttia (Tilastokeskus 2017). Tämän takia onkin kehitetty monia palveluita auttamaan nuoria nivelvaiheiden ylityksissä.

Peruskoulun jälkeen monet hakevat lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen, mutta niiden lisäksi on muitakin vaihtoehtoja. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (Valma) on yksi näistä monista vaihtoehtoista, joita ovat esimerkiksi peruskoulun oppimäärää kertaava kymppiluokka, työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (Telma) sekä lukioon valmentava koulutus. Lukioon valmistavaa koulutusta järjestetään myös pelkästään maahanmuuttajille ja vieraskielisille tarkoitettuina ryhminä. (Opintopolku.fi.) Maahanmuuttajataustaisista suurin osa sijoittuu kuitenkin ammatilliseen koulutukseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 30).

Nivelvaiheen koulutusten tarkoituksena on auttaa nuorta siirtymävaiheessa, etenkin peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Puutteelliset taidot tai epävarmuus omista kiinnostuksen kohteista saattavat lisätä riskiä koulutuspudokkuuteen, jolloin nivelvaiheen koulutus voi auttaa eteenpäin. (Hakkarainen 2017.) Maahanmuuttajataustaisille nivelvaihe voi olla valtaväestöä vaikeampi, sillä kielitaidon taso ei välttämättä nuorella ole riittävä jatko-opiskeluun suomen tai ruotsin kielellä. Myös opinto-ohjauksen tarve korostuu tällöin etenkin toisella asteella. (Pirinen 2015, 4–5.)

Vuonna 2012, ennen koulutusten yhdistymistä, on selvitetty valmistavien koulutusten opiskelijoiden jatkopolkuja ja heikoimmin jatko-opintoihin sijoittuivat maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavasta koulutuksesta valmistuneet opiskelijat. Heistä noin vajaa 30 prosenttia jatkoi ammatilliseen perustutkintokoulutukseen. Jos myös muut koulutukset lasketaan mukaan, niin koulutukseen sijoittui noin puolet. Ero on suuri verrattuna esimerkiksi ammattistarttiin, josta koulutukseen sijoittui lähes 90 prosenttia. (Smahl 2012.) Korpelan, Kantasalon, Koskimäen ja Kärjen (2013, 59) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien jatkosijoittumiseen vaikuttavat eniten motivaatio ja oma aktiivisuus sekä kielitaito. Puutteellinen kielitaito saattaa siis osaltaan selittää maahanmuuttajien heikompa sijoittumista.

2.2.2 Ammatillinen koulutus

Vuonna 2015 ammatillisessa koulutuksessa opiskeli yhteensä 325 100 opiskelijaa (Tilastokeskus 2016). Heistä vieraskielisiä opiskelijoita oli 24 600 eli noin 7,5 prosenttia. Vieraskielisten opiskelijoiden määrä ammatillisessa koulutuksessa on kasvanut merkittävästi ja on arvioitu, että valtaosa viime vuosina Suomen tulleista maahanmuuttajanuorista sijoittuu juuri ammatilliseen koulutukseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 30.)

Ammatilliseen koulutukseen vaaditaan vähintään B1.1-taso opetuskielessä. B1.1 vastaa toimivaa peruskielitaitoa ja tämän tasoisella hakijalla katsotaan olevan riittävät valmiudet opinnoista selviytymiseen. Lähtökohtana ammatillisessa koulutuksessa on yleensä pidetty sitä, että vaadittava kielitaito on hankittu jo perusopetuksessa tai kotoutumiskoulutuksessa. Perusopetuksen päättävistä maahan-

muuttajataustaisista oppilaista B1.1-tason alapuolelle jää 13 %. Kotoutumiskoulutuksen opiskelijoiden kohdalla osuus on vielä huomattavasti suurempi, sillä 75 % jää tason alapuolelle. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 26.) Kotoutumiskoulutuksen jälkeen on kuitenkin mahdollista pyrkiä ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen, jonka aikana kielitaitoa voi kehittää. Koulutuksen kehittämissuunnitelmassa 2011–2016 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 16) on asetettu yhdeksi tavoitteeksi kielikoulutuksen tason parantaminen ja laajuuden lisääminen kotoutumiskoulutuksessa, jotta koulutus antaisi maahanmuuttajille todellisia valmiuksia jatkaa esimerkiksi valmentaviin koulutuksiin.

Ammatillisessa koulutuksessa on lisäksi erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja koulutuksia, kuten esimerkiksi Maahanmuuttajien osaamisen kehittämisohjelma (MAO), johon on mahdollista päästä opiskelemaan alhaisemmalla kielitaidolla ja jossa kieltä opitaan käytännön työtilanteissa. Ammatillisessa koulutuksessa on myös mahdollista opiskella englanninkielisillä koulutuslinjoilla, joissa suomen kielen opetus on vain pienessä osassa. Toisaalta näiltä linjoilta valmistuneiden opiskelijoiden valmiudet suomen kielellä työskentelyyn ovat heikommat. (Pyykkö 2017, 102.)

Koskimäen (2004, 13) mukaan riittävä suomen tai ruotsin kielitaito on olennaisessa osassa ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymisessä ja opinnoissa menestymisessä. Opiskelijoiden valintaprosessissa tähän tulisi kiinnittää huomiota ja olisi hyvä, jos hakijalla on taustalla kotoutumiskoulutukseen sisältyvä tai joku muu kielikoulutus. Kielellisen lähtötason ollessa liian heikko, opiskelija ei välttämättä ehdi valmistavan koulutuksen aikana saavuttaa riittävän hyviä kielellisiä valmiuksia siirtyäkseen ammatilliseen peruskoulutukseen. Kyseisen koulutuksen voi suorittaa vain kerran. Selvittämällä hakijoiden kielelliset valmiudet ja opiskelunvalmiudet voidaan vähentää opiskelun keskeytyksiä sekä myös epäonnistumisen kokemuksia. Toisaalta on ehdotettu (esim. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 27; Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 31), että yleisestä kielitaitovaatimuksesta luovuttaisiin ammatillisen koulutuksen pääsyvaatimuksena. Kielitaitovaatimuksissa joustamisessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon se, että henkilöllä on realistiset mahdollisuudet opinnoissa selviytymiseksi, jotta siitä ei seuraa opiskelujen keskeyttämistä.

Viime aikoina ammatillisen koulutuksen rahoituksesta on leikattu paljon. Tästä huolimatta valtion vuoden 2017 talousarviossa esitetään ammatillisen koulutuksen määrärahojen lisäämistä 21 miljoonalla eurolla. Tämän määrärahan avulla on tarkoitus tarjota ammatillista koulutusta ja ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta maahanmuuttajille. (Valtiovarainministeriö 2017, 2.) Myös opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti vuonna 2017 Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus -ohjelman, jonka tarkoituksena on tukea maahanmuuttajien ammatillisia opintoja. Rahoitusta kohdennetaan sekä perustutkintojen ja näyttötutkintojen että valmentavien koulutusten järjestämiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 30.)

2.2.2.1 Ammatillisen koulutuksen reformi

Ammatillinen koulutus on kokenut viime aikoina suuria muutoksia. Ammatillisen koulutuksen reformi on suurin koulutuslainsäädännön uudistus, mitä Suomessa on tehty vuosikymmeniin. Muutokset astuivat voimaan vuoden 2018 alusta. Reformissa uudistettiin muun muassa tutkintorakennetta, valintaperusteita ja rahoituksen laskentaperusteita. Uudistuksessa painotetaan yksilöllisiä opintopolkuja, asiakaslähtöisyyttä, yksilön ja työelämän tarpeiden huomioimista sekä tiivistä yhteistyötä työelämän kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a.) Tiivis yhteistyö työelämän kanssa on tärkeää, sillä maahanmuuttajilla harvoin on entuudestaan kontakteja suomalaiseen työelämään ja työllistymisen näkökulmasta olisi tärkeää saada työelämäkontakteja ja -kokemusta jo palveluiden ja koulutusten aikana (Työ- ja elinkeinoministeriön 2017, 34).

Ammatilliseen koulutukseen on uudistuksen myötä jatkuva haku eli koulutukseen voi hakeutua joustavasti ympäri vuoden. Tavoitteena on madaltaa ammatilliseen koulutukseen siirtymisen kynnyksiä ja esimerkiksi puutteellisen kielitaidon aiheuttamia esteitä koulutukseen pääsyyn puretaan. Muutoksesta hyötyvät etenkin maahanmuuttajat, sillä heidän asemansa paranee ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa ja sitä kautta työelämään siirtymisessä. Uudistuksen myötä koulutuksen järjestäjä itse arvioi hakijan kielellisen edellytyksen tutkinnon suorittamiseen eikä kielitaitovaatimuksista enää säädetä valintaperusteasetuksessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a.)

Työ- ja elinkeinoministeriön (2017, 23–24) mukaan ammatillinen koulutus on tärkeässä roolissa maahanmuuttajien kotoutumisessa ja ammatillisen koulutuksen uudistus tukee laajasti eri asiakasryhmien eli myös maahanmuuttajataustaisten tarpeita. Uudistetussa ammatillisessa koulutuksessa huomioidaan erityisesti asiakasryhmiä, jotka ovat heikommassa asemassa ja joilla eniten tarvetta osaamisen vahvistamiseen ja uudistamiseen. Esimerkiksi opiskelunvalmiuksia tukevia opintoja, kuten kielellisiä tai matemaattisia valmiuksia tukevia opintoja, voi jatkossa tarjota kaikille ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijoille. Toisaalta esimerkiksi Pyykkö (2017, 49) kirjoittaa, että opettajat ovat huolestuneita uudistuksen vaikutuksista, koska sen myötä työssä oppiminen tulee isompaan osaan, millä saattaa olla kielten oppimiseen kielteisiä vaikutuksia. Puutteet kieli- taidossa voivat vaikuttaa esimerkiksi jatko-opintokelpoisuuteen. Kielenopetusta pyritään jatkossa integroimaan osaksi ammatillisia opintoja, jonka seurauksena ammatillisten aineiden opettajat toimivat kieltenopettajina yhä useammin. Opettaja huolestuttaa myös maahanmuuttajilta edellytetyn suomen tai ruotsin kielen lähtötason madaltaminen.

2.2.3 Maahanmuuttajien koulutukseen liittyvät haasteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016) on listannut julkaisussaan maahanmuuttajien koulutukseen liittyviä haasteita. Maahanmuuttajien reitit koulutukseen ja sitä kautta työelämään ovat usein pitkiä ja ne saattavat sisältää tyhjäkäyntiä, päällekkäisyyttä tai epätarkoituksenmukaisia opintoja. Ongelmana on, että sopivaan kotoutumiskoulutukseen pääsyä voi joutua jonottamaan ja viiveitä jää usein myös kotoutumiskoulutusten jälkeisten koulutusten väliin. Lisäksi ongelmana on, että maahanmuuttajien jatkokoulutukseen vaikuttaa usein enemmän se, mitä koulutusta on tarjolla kuin mikä henkilön todellinen koulutustarve ja oma toive on. Maahanmuuttajien jatkokoulutukseen ohjaamisessa ongelman muodostavat mahdolliset kulttuuriset ennako-oletukset, jotka vaikuttavat kerrottuihin vaihtoehtoihin. Korkeat kielitaitovaatimukset myös pidentävät tai jopa katkaisevat maahanmuuttajien koulutuspolkua. Koulutettujen maahanmuuttajien kohdalla ongelmia aiheuttavat olemassa olevan osaamisen tunnistamisen ja sen hyväksilukemisen toimimattomuus. Ratkaisuksi edellä mainittuihin esitetään muun muassa maa-

hanmuuttajille suunnattujen valmentavien ja tutkintotavoitteisten koulutusten lisäämistä sekä kielitaitovaatimuksista joustamista ja kielenopetuksen integroimista opetukseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 24–27.)

Siirtolaisuusinstituutin (Matswetu 2017, 40) Turun alueella teettämän kyselyn mukaan maahanmuuttajien opetukseen liittyviä suurimpia haasteita olivat ryhmien heterogeenisyys, puutteelliset resurssit ja liian isot ryhmät. Myös Suokonaution (2008, 70) tekemässä haastattelututkimuksessa nousi vahvasti esiin etenkin opetusryhmien heterogeenisyydestä aiheutuvat haasteet, sillä opiskelijat tulevat eri maista ja koulutusjärjestelmistä ja lisäksi elämäntilanteet vaihtelevat paljon. Soilamon (2008, 109, 138) mukaan taas suurin osa hänen tutkimukseensa vastanneista peruskoulun opettajista sanoi, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden heikko kielitaito oli aiheuttanut eniten hankaluuksia opetuksessa. Saman tuloksen saivat tutkimuksessaan myös Virta, Räsänen ja Tuittu (2011, 226), joiden mukaan eniten vaikeuksia opetuksessa aiheutui oppilaiden puutteellisesta kielitaidosta ja niihin liittyvistä oppimisvaikeuksista. Toisaalta Matswetun (2017, 39–40) mukaan opetuksessa nähtiin myös vahvuuksia, kuten eriyttäminen ryhmän sisällä, opettajien työtapojen joustavuus ja opetusmenetelmien kirjo sekä opetusmateriaalien runsaus. Tutkimuksessa ilmeni, että opettajille on kertynyt hyviä käytäntöjä ja hiljaista tietoa, mitä olisi hyödyllistä jakaa laajemmin muulle opetushenkilöstölle. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa S2-opettajan mukana olo tunnilla, tukimonisteiden käyttö joko selkokielisten tai omankielisten tukisanoin sekä opetushenkilöstön kielitietoisuuden lisääminen. Tiedon jakaminen olisi tärkeää myös kotoutumisen kannalta, sillä oppilaitos ja opettaja voivat helpottaa maahanmuuttajataustaisen sopeutumista suomalaiseen kulttuuriin opettamalla oppilaalle sosiokulttuurisia käyttäytymismalleja. Myös opettajan asenne oppilaaseen vaikuttaa tämän koulumenestykseen. (Soilamo 2008, 32.)

Kärkkäinen (2017) on tutkinut ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien maahanmuuttajien oppimista, opettamista ja kotoutumista sekä niiden välistä suhdetta. Tutkimuksessa haastateltiin sekä maahanmuuttajaopiskelijoita että opettajia. Tulosten mukaan sekä oppimiseen ja opettamiseen että kotoutumiseen liittyvät ongelmat yhdistetään pääasiassa kulttuuristen erojen olemassaoloon ja heikkoon suomen kielen taitoon. Näiden lisäksi kuitenkin tiedostettiin, että myös henkilökohtaisilla eroilla ja erilaisilla elämäntilanteilla on merkitystä. Tutkimuksessa

selvisi, että koulutuksen kentällä on monia vääriä uskomuksia ja väärinkäsityksiä liittyen kieli- ja kulttuurikysymyksiin sekä maahanmuuttajiin, heidän taustoihinsa ja osaamiseensa.

Karppinen (2008) on tutkinut maahanmuuttajataustaisten nuorten koulumenestystä, koulutukseen valikoitumista, tutkinnon suorittamista sekä työelämään siirtymistä. Tulosten mukaan vieraskielisten koulumenestys on kantaväestöön verrattuna selkeästi heikompaa, etenkin niillä ensimmäisen polven maahanmuuttajilla, jotka tulevat EU-maiden ulkopuolelta. Myös OECD:n (2010, 30) Closing the Gap -tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset suoriutuivat keskimäärin selvästi maan valtaväestöä huonommin koulussa suurimmassa osassa tutkituista Euroopan maista. Tämä saattaa liittyä niin muuta väestöä huonompaan kielitaitoon, alhaisempaan sosioekonomiseen taustaan tai koulutustaustaan kuin kulttuurieroihin tai maahanmuutosta johtuviin stressitekijöihin. Karppisen (2008, 184–186) mukaan ammatilliseen koulutukseen maahanmuuttajataustaisista nuorista jatkaa saman verran kuin kantaväestöstäkin, mutta lukioon maahanmuuttajataustaiset jatkavat selvästi harvemmin. Kantaväestöön verrattuna maahanmuuttajataustaiset myös jäävät useammin kokonaan toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle ja esimerkiksi perusopetuksen suorittaneen maahanmuuttajataustaisen riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle on noin kaksinkertainen kantaväestöön suhteutettuna. Suurin riski on erityisesti muualta kuin EU-maista tulleilla ensimmäisen polven maahanmuuttajilla, joiden kohdalla riski on lähes nelinkertainen. Tarkasteltaessa toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuutta 8,5 vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen ilmenee, että vieraskielisistä 27 prosentilla ja kantaväestöstä 14 prosentilla ei ole toisen asteen tutkintoa. Myös Kilpi-Jakonen (2017, 228) on saanut tutkimuksessaan samansuuntaisia tuloksia. Niiden mukaan maahanmuuttajataustaisten oppilaiden todennäköisyys saada toisen asteen tutkinto suoritettua on pienempi verrattuna kantaväestöön kuuluviin nuoriin, eikä ero ole täysin selitettävissä aikaisemmalla koulumenestyksellä tai vanhempien koulutuksella.

Myös Kirjavainen ja Pulkkinen (2017, 197–199) ovat tutkimuksessaan selvittäneet maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestöön kuuluvien oppilaiden osaamiseroja. Tulosten mukaan maahanmuuttajataustaisten osaaminen on osaamistasosta riippumatta heikompaa verrattuna kantaväestön oppilaisiin, mutta joitakin

eroja löytyy esimerkiksi menestyvien ja heikosti menestyvien oppilaiden sekä ensimmäisen ja toisen sukupolven maahanmuuttajien välillä. Tulosten perusteella Suomessa perusopetuksessa parhaiten pystytään tukemaan ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaita, jotka menestyvät opinnoissa heikosti. Sen sijaan hyvin menestyvien ja etenkin toisen sukupolven maahanmuuttajien kohdalla näyttää siltä, että perusopetus ei pysty takaamaan heille yhdenvertaisia mahdollisuuksia kantaväestön oppilaisiin verrattuna.

OECD:n (2010) katsauksessa yritettiin löytää ratkaisumalleja näiden erojen pienentämiseen. Katsauksen mukaan mahdollisimman varhain aloitettu ja pitkään jatkuva tuki on oleellisessa osassa, varsinkin niillä oppilailla, jotka ovat muuttaneet maahan vanhempina. Etenkin kielenoppimiseen ja sekä koulusta että kotoa saatavaan tukeen kielellisissä asioissa tulisi kiinnittää huomiota. Katsauksessa myös esitettiin, että kielen opetus tulisi yhdistää muihin opiskeltaviin asioihin eikä pitää irrallisena kokonaisuutena. Erityisen tärkeää olisi, että kouluihin saataisiin positiivinen ilmapiiri monikulttuurisuutta kohtaan. Maahanmuuttajia kunnolla hyödyttävä tuki edellyttää myös opettajilta korkeampia odotuksia maahanmuuttajaopiskelijoilta. (OECD 2010.)

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrät vaihtelevat alueittain ja siitä aiheutuu sekä määrällisiä että laadullisia haasteita. Käytännössä lukumäärien vaihtelu voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, missä määrin voidaan järjestää S2-opetusta ja oman äidinkielen opetusta tai muuta tukea. (Ouakrim-Soivio & Hietala 2016, 89–90.) Oman äidinkielen opetuksen ongelmana on myös Pyykön (2017, 98) mukaan opetuksen järjestelyihin liittyvät haasteet, irrallisuus muusta opetuksesta ja jatkuvuuden puute sekä kirjavuus opettajien tasossa. Oman äidinkielen opetuksen lisäksi myös muu koulutustarjonta voi olla riittämätön alueilla, joissa maahanmuuttajien määrä on hyvin vähäinen. Toisaalta koulutuspaikkoja voi olla maahanmuuttajataustaisten määrään verrattuna liian vähän myös alueilla, joissa maahanmuuttajia on paljon (Antikainen, Paavola, Salonen & Wiman 2015a, 77). Salmion ja Mäkelän (2009, 72) mukaan kasvavat maahanmuuttajaopiskelijoiden määrät tuovat lisää haasteita juuri etenkin suurien kaupunkien oppilaitoksille, sillä riittäviä resursseja ei välttämättä ole.

Koulutuksen yhdenvertaisen saavutettavuuden tavoite asettaa haasteita opettajien koulutukselle, koska koulutuksen tulisi tarjota kaikille opettajaksi opiskeleville perusvalmiuksia opettaa sekä maahanmuuttajataustaisia että kantaväestöön kuuluvia oppilaita. Myös opettajien täydennyskoulutuksessa pitäisi kiinnittää huomiota siihen, että jo työelämässä olevilla opettajilla on riittävästi tietoa ja taitoa erilaisten oppilaiden tarpeiden huomioimiseen. (Ouakrim-Soivio & Hietala 2016, 89–90.)

Ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa opintojen kesken jättäminen on yleistä, sillä esimerkiksi lukuvuonna 2015–2016 lähes 70 prosenttia ei suorittanut koulutusta loppuun eli 60 osaamispistettä. Kyseisenä lukuvuonna myös 40 prosenttia opiskelijoista aloitti koulutuksessa kesken lukuvuoden. Osaltaan nämä luvut saattavat kertoa koulutuksen joustavuudesta, mikä on myös ollut alkuperäinen tarkoitus. (Salonsaari & Aunola 2017, 14.) Kilpisen ja Salosen (2011, 59–64) tutkimuksen mukaan yleisimpiä koulutuksen keskeyttämisen syitä maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla olivat toiseen oppilaitokseen siirtyminen, vaikeudet opetuskielen osaamisessa, puutteelliset opiskeluvälmiudet sekä motivaatioon liittyvät ongelmat. Keskeyttämistä pyrittiin ehkäisemään muun muassa lisäämällä maahanmuuttajataustaisen opiskelijoiden tukiovetusta ja kehittämällä keinoja varmistaa opiskelijan opetuskielen osaamisen taso opiskelijavalinnan yhteydessä. Myös Portinin (2017, 128) mukaan keskeyttämisen taustalla saattaa olla juuri kielivaikeudet, jotka aiheuttavat alisuoriutumista ja motivaation heikkenemistä ja lisäksi myös sosioekonominen tausta voi vaikuttaa, koska siihen saattaa liittyä korostunut riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle.

Kilpinen ja Salonen (2011, 60–61) ovat tutkimuksessaan kartoittaneet koulutuksen järjestäjien käyttämiä tukikeinoja, joiden avulla on pyritty tukemaan maahanmuuttajataustaisen opiskelijoiden opintojen etenemistä. Enemmistö tutkimukseen vastanneista koulutuksen järjestäjistä käytti samoja keinoja kuin kantaväestön opiskelijoiden tukemisessa. Yleisimpiä maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukemisen keinoja olivat selkokielisten materiaalien käyttö, rästäpajat, klinikamuotoinen tukiovetus. Lisäksi pyrittiin muun muassa hyödyntämään opiskelijoiden omaa kulttuurituntemusta ja kielitaitoa, käytettiin maahanmuuttajataustai-

sia kouluavustajia tai tukihenkilöitä, kielenopetuksen integroimista muuhun opetukseen ja yhteisopettajuutta sekä opintojen etenemisen seuraamisen keskittämistä vastuuhenkilölle.

2.3 Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus

Ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta on järjestetty maahanmuuttajille vuodesta 1999 lähtien, jolloin se tuli lakisääteiseksi. Koulutus oli aluksi nimeltään maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus (MAVA). Koulutus oli laajuudeltaan 20-40 opintoviikkoa ja se kesti noin puolesta vuodesta vuoteen. (Aunola & Ikonen 2001, 15.)

Vuonna 2015 maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus yhdistettiin kolmen muun valmentavan sekä ohjaavan ja kuntouttavan koulutuksen kanssa, joita olivat ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (ammattistartti), kotitalousopetus (talouskoulu) sekä vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus (Salonsaari & Aunola 2017, 10). Uusi koulutus nimettiin ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaksi koulutukseksi eli Valmaksiksi. Yhdistämisen taustalla oli ajatus luoda perusopetuksen jälkeiseen nivelvaiheeseen yhtenäinen ammatilliseen koulutukseen valmistava koulutuskokonaisuus, joka kuitenkin ottaa huomioon erilaisten kohderyhmien tarpeet ja yksilölliset opintopolut. (Opetushallitus 2015, 11.)

Ammatillista koulutusta koskevan lain (531/2017, 7 §) mukaan valmentava koulutus jakautuu ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen (VALMA) sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan koulutukseen (TELMA). Valmentavissa koulutuksissa opiskeli vuonna 2017 yhteensä arviolta 5 500 opiskelijaa (Valtiovarainministeriö 2017, 4). Valma-koulutuksen tarkoituksena on antaa opiskelijalle valmiuksia hakeutua ammatilliseen tutkintokoulutukseen ja vahvistaa edellytyksiä tutkinnon suorittamiseen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 7 §.) Valmassa on opetussuunnitelman perusteiden mukaan paljon valinnaisuutta ja opiskelija voi koulutuksessa esimerkiksi kehittää kieli- ja opiskelutaitoja, tutustua työelämään ja eri ammatteihin tai suorittaa osia ammatillisesta perustutkinnosta. Koulutukseen kuuluu usein erilaisia vierailuja yrityksiin ja kouluihin. Opetus järjestetään kokonaisuudessaan joko suomeksi tai ruotsiksi. Suo-

ritetusta valmentavasta koulutuksesta saa ammatillisen koulutuksen yhteis-
haussa kuusi lisäpistettä. Koulutus on maksutonta, eikä siitä yleensä koidu kus-
tannuksia opiskelijoille. (Opintopolku.fi.)

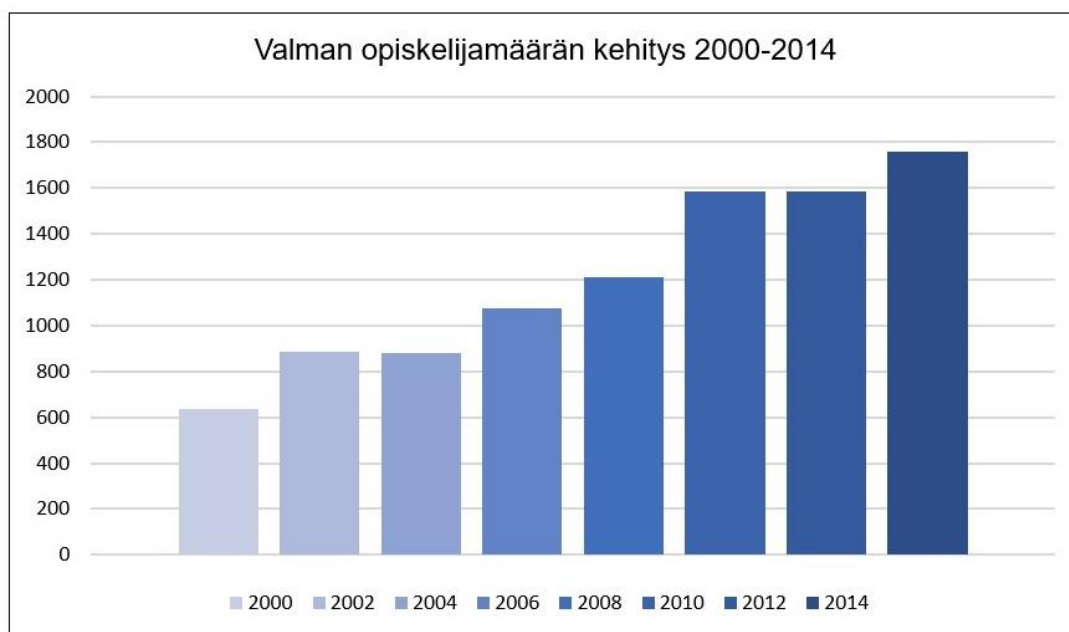
Valma on laajuudeltaan 60 osaamispistettä ja se on tarkoitettu suoritettavaksi yh-
den vuoden aikana (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/ 2017, 11 §). Se ei
johda tutkintoon, mutta koulutuksen aikana opiskelijan on mahdollista siirtyä tut-
kintokoulutukseen, mikäli hänellä on siihen riittävät valmiudet ja koulutuksessa
on vapaita paikkoja. Opetushallituksen selvityksen mukaan lukuvuoden 2015–
2016 aikana noin kolmasosa opiskelijoista siirtyi tutkintokoulutukseen kesken val-
mentavan koulutuksen. Koulutus on hyvin joustavaa, koska sen voi aloittaa ja
lopettaa kesken lukuvuoden ja tästä johtuen myös koulutuksen pituudet vaihtele-
vat yksilöllisesti. (Salonsaari & Aunola 2017, 5.) Opetushallitus päättää valmen-
tavan koulutuksen perusteista, joissa määrätään muun muassa koulutuksen pa-
kollisista ja valinnaisista osista, laajuudesta, osaamistavoitteista sekä osaamisen
arvioinnista (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 16 §). Valman aikana
voi suorittaa myös ammatillisen perustutkinnon osia, korottaa perusopetuksen ar-
vosanoja tai tehdä muita suorituksia, kuten esimerkiksi hygieniapassin, työturvallisuuskortin tai käydä ensiapukurssin. Esimerkiksi vuonna 2015–2016 opiskeli-
joista lähes 25 prosenttia teki näitä muita suorituksia. Lisäksi noin 20 prosenttia
suoritti ammatilliseen perustutkintoon sisältyviä osia tai osa-alueita. (Salonsaari
& Aunola 2017, 32.)

Valma-koulutuksessa on tarvittaessa mahdollista järjestää erityisopetusta opis-
kelijalle. Lukuvuonna 2015–2016 noin viidesosa valmentavan koulutuksen opis-
kelijoista sai koulutusta erityisopetuksena. (Salonsaari & Aunola 2017, 32.) Lain
(531/2017, 48 §, 64 §) mukaan opiskelija on oikeutettu erityiseen tukeen, mikäli
hän tarvitsee oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai jonkin muun syyn
vuoksi tukea koulutuksen osaamistavoitteiden saavuttamiseen. Koulutuksen jär-
jestäjän velvollisuutena on suunnitella tarvittavat ohjaus- ja tukitoimet opiskelijalle
sekä seurata niitä.

2.3.1 Opiskelijat Valmassa

Valma-koulutukseen osallistui lukuvuonna 2015–2016 yhteensä 4 859 opiskelijaa, joista maahanmuuttajataustaisia tai vieraskielisiä oli noin 44 %. Yli 18-vuotiaita heistä oli 89 prosenttia ja naisia vähän yli puolet. Maahanmuuttajataustaisten osuus kaikista oppilaista vaihteli jonkin verran koulutuksen järjestäjien välillä. Muutamalla koulutuksen järjestäjällä maahanmuuttajataustaisia oli yli 90 prosenttia. (Salonsaari & Aunola 2017, 5). Hakijoita Valma-koulutukseen on ollut enemmän kuin paikkoja on tarjolla. Esimerkiksi vuonna 2016 vieraskielisiä hakijoita oli 2 138 ja koulutukseen heistä hyväksyttiin 1 412 hakijaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 30). Oppilaiden vaihtuvuus varsinkin lukukauden alussa saattaa kuitenkin olla suurta, sillä osa siirtyy kesken vuotta koulutukseen ja toisaalta taas ”väärälle alalle” päätyneet saattavat vaihtaa Valmaan kesken vuoden.

Kuten alla olevasta kuviosta näkyy, opiskelijamäärät ovat kasvaneet tasaisesti siitä lähtien, kun ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus aloitettiin vuonna 1999. Vuonna 2014 maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavassa koulutuksessa (MAVA) opiskeli yhteensä 1 761 opiskelijaa, joista Varsinais-Suomen alueelta oli 170 (Opetushallitus, maahanmuuttajien koulutuksen tilastot).

Kuvio 1. Valman opiskelijamäärän kehitys (Opetushallitus).

Valma-koulutuksen ensisijainen kohderyhmä on perusopetuksen päättäneet nuoret ja muut, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa tai joiden ammattitaito kaipaava päivitystä. Lisäksi kohderyhmään kuuluvat työttömät työnhakijat, erityistä tukea tarvitsevat henkilöt sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt, jotka ovat koulutuksen ulkopuolella ja joiden suomen tai ruotsin kielitaito on riittävällä tasolla. Koulutus on tarkoitettu sekä nuorille että aikuisille, jotka tarvitsevat valmiuksia ammatillista koulutusta varten. (Opetushallitus 2017, 9.) Valma-koulutuksessa on edellytetty kielitaidossa tasoa A2.2 ja tavoitteena on ollut koulutuksen aikana saavuttaa taso B1.1 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 27). Maahanmuuttajista Valmaan on osallistunut enemmän aikuisia kuin nuoria, joiden osallistuminen on ollut vähäistä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 15).

Yleisten kielitutkintojen taitotasoasteikon (Opetushallitus 2011, 19) mukaan A2.2 on perustason toinen taso. Tällä tasolla henkilö pystyy ymmärtämään selkeää, yksinkertaistettua puhetta ja tekstejä, jotka käsittelevät tuttuja ja jokapäiväisiä asioita sekä selviää rutiininomaisista ja yksinkertaisista puhetilanteista. B1.1-tason sijaan vastaa keskitason ensimmäistä tasoa, jossa henkilö ymmärtää pidempää yhtäjaksoista puhetta tutusta aihepiiristä ja jokapäiväiseen elämään liittyviä tekstejä sekä selviää tavallisimmissa käytännön puhetilanteissa ja pystyy myös itse tuottamaan yhtenäistä tekstiä tavallisista aiheista. Kuitenkin myös B1.1-tasolla opiskelijalla voi olla hankalaa selviytyä kouluaineista, jos niihin liittyy monimutkaisia ja ymmärtämistä vaativia tehtäviä.

Lain mukaan (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 38 §) opiskelijaksi ottamisen edellytyksenä on, että hakija on suorittanut perusopetuksen oppimäärän, vastaavan aikaisemman oppimäärän tai hakijalla katsotaan olevan riittävät edellytykset opiskeluun. Edellytyksenä on myös, ettei hakijalla ole suoritettuna ylioppilastutkintoa, ammatillista tutkintoa, korkeakoulututkintoa eikä vastaavia ulkomaisia tutkintoja. Valma on siis ensisijaisesti tarkoitettu opiskelijoille, joilla ei ole suoritettuna aiempia tutkintoja, mutta koulutuksen järjestäjien mukaan kuitenkin noin yhdeksällä prosentilla opiskelijoista oli joko toisen asteen tai korkea-asteen tutkinto (Salonsaari & Aunola 2017, 17–18). Lisäksi hakijan tavoitteena tulee olla hakeutuminen ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen jälkeen. Edellä mainituista vaatimuksista voidaan kuitenkin poiketa, jos valmentava koulutus katsotaan erityisestä syystä perustelluksi jatko-opintojen kannalta.

Salonsaaren ja Aunolan selvityksen (2017, 17–18) mukaan lukuvuonna 2015–2016 viidesosa opiskelijoista oli tullut Valma-koulutukseen suoraan peruskoulusta ja toisella viidenneksellä oli taustalla joko keskeytynyt ammatillinen perustutkinto tai kaksoistutkinto. Suurella osalla (40 %) opiskelijoista oli jokin muu tausta, joka liittyi usein maahanmuuttoon.

2.3.2 Koulutuksen järjestäjät

Koulutuksen järjestämiseen vaaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä järjestämislupa, jota kuntien, rekisteröityjen yhteisöjen ja säätiöiden on mahdollista hakea. Edellytys järjestämisluvan myöntämiselle on, että koulutuksen järjestäminen on tarpeellista eli on otettu huomioon valtakunnalliset ja alueelliset tarpeet ja vastaavasti koulutuksen tarjonta. Koulutuksen järjestämisen taustalla ei saa olla taloudellisen voiton tavoittelemisen. Edellytyksenä on lisäksi, että koulutuksen järjestäjällä on tarvittava osaaminen, taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset koulutuksen järjestämiseksi sekä riittävä yhteys työ- ja elinkeinoelämään. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 22 §, 28 §.) Vuonna 2015 valmentavan koulutuksen järjestämislupa myönnettiin yhteensä 51:lle ammatillisen koulutuksen järjestäjälle (Salonsaari & Aunola 2017, 5).

Elokuussa 2017 julkaistun Ylen uutisen (Laine & Sarkiola 2017) mukaan valmentava koulutus on osaksi myös korvannut kymppiluokat, esimerkiksi Etelä-Karjalassa, jolloin valmentavassa koulutuksessa saattaa olla iso osa kantasuomalaisia, jotka olisivat aiemmin osallistuneet kymppiluokalle. Myös Turussa valmentavan koulutuksen ryhmät ovat vallanneet alaa, sillä vuoden 2018 yhteishaussa on Turusta mukana vain yksi kymppiluokka (Opintopolku.fi).

Vuonna 2017 Varsinais-Suomen alueella yhteensä kuusi oppilaitosta tarjosi Valma-koulutusta. Koulutuksiin on hakuaikoja, mutta useimmilla oppilaitoksilla on jatkuva haku ja vapaita paikkoja voi kysyä ympäri vuoden. Yhden oppilaitoksen kohdalla oli maininta, että koulutusta järjestetään vain, jos opiskelijoita on riittävästi. (Hakkarainen 2017, 9.) Lain (531/2017, 37–38 §) mukaan valmentavaan koulutukseen hakeutumisessa voidaan käyttää joko valtakunnallista hakumenettelyä tai jatkuvaa hakua, jossa hakuaajoista- ja menettelyistä päättää koulutuksen järjestäjä. Myös opiskelijoiden valintaa koskevat perusehdot määritellään laissa,

mutta koulutuksen järjestäjät saavat itse määritellä kriteerit tarkemmin. Opetushallituksen selvityksen (Salonsaari & Aunola 2017, 24–25) mukaan yleisimpiä koulutuksen järjestäjien käyttämiä kriteereitä opiskelijavalinnassa olivat tarveharkinta, opiskelupaikan puuttuminen, motivaatio, tarve koulutukselle, ohjaukselle tai tuelle sekä kiinnostus ammatillisesta koulutuksesta. Yleisin käytetty valintatapa oli valintahaastattelu. Myös valintakoetta käytettiin jonkin verran sekä osa järjestäjistä hyödynsi valinnassa molempia tapoja. Vieraskielisten hakijoiden kohdalla kielitaidon riittävyys eli vähintään taso A2.2 oli todettu joko suoraan haastattelussa, kielitaitotestillä tai erillisellä kielitaitotodistuksella. Selvityksen mukaan suurin osa koulutuksen järjestäjistä tarjosi valitsematta jääneille hakijoille ohjausta jatkoa varten joko heti valintahaastattelun aikana tai myöhemmin esimerkiksi puhelimitse.

Ammatillista koulutusta koskevan lain (531/2017, 124 §) mukaan koulutuksen järjestäjillä on yhteistyövelvoite eli järjestäjien on toimittava yhteistyössä alueen työ- ja elinkeinoelämän, ammatillista koulutusta ja muuta koulutusta järjestävien tahojen kanssa, nuorisotyötä tekevien julkisen ja yksityisen sektorin tahojen kanssa. Lisäksi alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden kohdalla yhteistyötä tulee tehdä huoltajien kanssa. Kodin ja koulun yhteistyöhön joudutaan maahanmuuttajataustaisten kanssa käyttämään enemmän aikaa ja väyliä. Koulutuksen järjestäjien näkökulmasta tässä onnistutaan, kunhan pidetään huolta, että tieto menee perille ja tulee ymmärretyksi. Tähän voidaan apuna käyttää esimerkiksi käännettyjä materiaaleja sekä tulkkeja. (Antikainen ym. 2015b, 162.)

2.3.3 Opettajat Valmassa

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998) määrittää, että henkilö on pätevä toimimaan ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen opettajana, mikäli hänellä on asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten tutkinnon osien opettajan kelpoisuus. Kyseessä olevan asetuksen 13. pykälän mukaan ammatillisten tutkinnon osien opettajan kelpoisuus on henkilöllä, joka on suorittanut korkeakoulututkinnon sekä pedagogiset opinnot, jolla on työkokemusta vastaavista tehtävistä vähintään kolmen vuoden pituiselta ajalta ja jolla on pätevyys- tai lupakirja, mikäli sitä vaaditaan. (986/1998, 13 §)

Lain mukaan valmentavan koulutuksen opettajalta ei siis vaadita koulutusta monikulttuurisuuteen liittyen ja esimerkiksi Soilamon (2008, 80–81, 99) tutkimuksen tulosten perusteella peruskoulun opettajat kokivat monikulttuurisuuteen liittyvän koulutuksensa varsin vähäiseksi, sillä noin 80 prosenttia opettajista vastasi, ettei heillä ollut yhtään koulutusta tässä aiheessa. Vastaajien mukaan tämä myös vaikutti heikentävästi heidän kykyynsä tukea maahanmuuttajia heidän kulttuurisessa sopeutumisessaan. Myös muissa tutkimuksissa (esim. OECD 2010; Salmio & Mäkelä 2009; Talib 2005) saatujen tulosten perusteella opettajat kaipaavat lisäresursseja erilaisista taustoista tulevien ja erilaista tukea tarvitsevien maahanmuuttajaopiskelijoiden tukemiseen sekä opettajien lisäkoulutukseen muun muassa monikulttuurisuustaitojen osalta.

Yllä esitellyt tutkimukset ovat kuitenkin varsin vanhoja, joten tilanne voi olla muuttunut, ja esimerkiksi vuoden 2016 opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksessa kielitietoisuus oli yksi painotetuista alueista. Koulutushankkeille myönnettiin rahoitusta 95 000 euroa ja tarkoituksena oli kouluttaa yhteensä 440 opettajaa. Lisäksi muissakin henkilöstökoulutuksissa voidaan sivuta kielitietoisuusteemaa ja kulttuurista lukutaitoa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b, 16.) Myös uusissa opetussuunnitelmien perusteissa on korostettu kielitietoisuutta ja sitä, että kaikkien oppilaiden kielelliset resurssit tulisi huomioida opetuksessa. Eri kielet tulisi nähdä lisäresurssina oppimisessa, mutta käytännössä näyttää siltä, ettei opettajilla ole riittävästi tietoa tai valmiuksia monikielisuuden hyödyntämiseksi opetuksessa. Lisäksi monikielisyyteen liittyvissä asenteissa olisi parannettavaa. (Pyykkö 2017, 106.)

Koulutuksen lisäksi kulttuurisesti moninaisen ryhmän opettajilta tarvitaan kulttuurista kompetenssia, eli kykyä ja valmiuksia suoriutua tehtävistä monikulttuurisessa ympäristössä. Monikulttuurinen kompetenssi tarkoittaa taitoa toimia vuorovaikutustilanteessa ottaen eri kulttuurit huomioon ja siihen lukeutuvat tietoisuus, asenteet ja taidot sekä toiminta (Virta, Räsänen & Tuittu 2011, 161). Monikulttuurisessa opetusryhmässä opettajalta edellytetään laajentunutta itseymmärrystä, kriittistä suhtautumista omaan työhönsä, empaattisuutta sekä kykyä hahmottaa erilaisia todellisuuksia ja elämänmuotoja (Talib 2005, 43).

Maahanmuuttajataustaisten lisääntynyt määrä ja sitä myötä opetussuunnitelmaan tehtyjen muutosten takia opettajien työ on ollut viime vuodet muutosprosessin alla. Muutosten laatuun vaikuttavat opetussuunnitelman lisäksi muun muassa työnantaja sekä ympäristö, jossa töitä tehdään. Opettaja on henkilö, joka muutokset viime kädessä toteuttaa, mutta muutos ei aina välttämättä ole helppo prosessi (Soilamo 2008, 79–80). Virran, Räsäsen ja Tuitun (2011, 225–226) tutkimuksen mukaan opettajien suhtautumisen maahanmuuttajataustaisiin oppilaisiin oli kuitenkin pohjimmiltaan myönteinen. Tutkimuksen tulosten perusteella opettajat ovat integraatiomyönteisiä ja he pitävät tärkeänä sekä suomalaisen yhteiskuntaan juurtumista että oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämistä ja siihen tutustumista. Joissakin muissa tutkimuksissa on kuitenkin saatu vähemmän myönteisiä tuloksia. Esimerkiksi Talibin (2005, 117) saamien tutkimustulosten mukaan opettajat kokivat monikulttuurisissa kouluissa opettamisen sekä haastavaksi että kuormittavaksi. Sen sijaan Kärkkäisen (2017, 161–168) tutkimuksessa ilmeni, että maahanmuuttajien opettaminen koettiin usein yllättävän vaikeaksi ja turhauttavaksi, mutta toisaalta samaan aikaan palkitsevaksi työksi. Opettaminen saatettiin kokea aikaa ja energiaa vieväksi, sillä opetus on usein hitaampaa kieli- taidon puutteiden ja ryhmien heterogeenisyyden vuoksi. Työ kuitenkin koettiin myös palkitsevaksi ja mielenkiintoiseksi, koska opiskelijat olivat opettajien mukaan yleensä aktiivisia ja innokkaita oppimaan uutta sekä kohteliaita ja hyvin käyttäytyviä.

Myös Soilamo (2008, 99, 110–111) kirjoittaa väitöskirjassaan, että hänen tutkimukseensa osallistuneiden opettajien mukaan maahanmuuttajaoppilaat aiheuttivat heille enemmän työtä kantasuomalaisiin verrattuna. Hän myös viittaa aiempiin tutkimuksiin, joiden mukaan maahanmuuttajataustaisten parissa opettajina työskentelevät saattavat kokea riittämättömyyttä ja huonommuuden tunnetta. Olisikin tärkeää kehittää opettajien välistä yhteistyötä, sillä yhteisön tuki voi helpottaa uusien tilanteiden ja raskaiden hetkien käsittelyä. Etenkin maahanmuuttajaoppilaiden opettajien kohdalla tämä olisi tärkeää, sillä usein heidän parissaan työskentelee useampi ihminen.

2.4 Valma-koulutuksen perusteet

Uusin Opetushallituksen määräämä Valma-koulutuksen perusteet on vuodelta 2017 ja voimaan perusteet astuivat 1.1.2018. Nykyään Valman kohdalla puhutaan usein koulutuksen perusteista, mutta tässä työssä käytetään kuitenkin myös käsitettä opetussuunnitelman perusteet, sillä se on vakiintunut käsite ja myös haastatellut opettajat puhuivat opetussuunnitelmasta.

Edellinen koulutuksen perusteet oli vuodelta 2015 (Opetushallitus 2015), ja näiden kahden määräyksen välillä on muutamia eroja. Erot liittyvät pääosin kirjoitusasuihin, vaikka myös opintojen valinnaisuutta on lisätty. Lisäksi uusissa perusteissa henkilökohtainen opiskelusuunnitelma on korvattu henkilökohtaisella osaamisen kehittämissuunnitelmalla. Yleisesti koulutuksen perusteissa kuitenkin kuvaillaan muun muassa koulutuksen osaamistavoitteita, koulutuksen sisältöjä ja laajuutta.

Koulutuksen tavoitteena on olla opiskelijälähtöistä ja antaa opiskelijalle valmiuksia hakea ja päästä ammatilliseen koulutukseen sekä suorittaa se hyväksytysti. Valmentava koulutus järjestetään suomeksi tai ruotsiksi. Ammatilliseen koulutukseen pääsyn mahdollisuuksia parannetaan kielitaidon ja opiskelutaitojen kehittämisen lisäksi myös antamalla mahdollisuus korottaa perusopetuksen arvosanoja. Valma-koulutuksen tarkoituksena on myös parantaa tasa-arvoa, erityisesti mahanmuuttajataustaisilla ja erityisen tuen tarpeessa olevilla opiskelijoilla, sillä kaikilla tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua koulutukseen ja työhön sekä olla näin yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Olennaisessa osassa koulutusta on myös yhteisöllisyyden kokemusten lisääminen. (Opetushallitus 2017.)

Valmentavalla koulutuksella pyritäänkin vastaamaan koulutustakuun tavoitteisiin. Turun kaupungin sivistystoimialan projektitoimiston (2017) ylläpitämän koulutustakuu.fi-sivuston mukaan koulutustakuu kuuluu osaksi vuonna 2013 voimaan tullutta nuorisotakuuta. Koulutustakuulla tarkoitetaan sitä, että peruskoulun päättäneille taataan opiskelupaikka, esimerkiksi lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa tai kuntoutuksessa. Ajatuksena on, että ilman koulutusta oleva nuori aikuinen saisi suoritettua ammatillisen tutkinnon tai sen osan.

Valma-koulutuksen alussa opiskelijalle tehdään alkukartoitus ja sen mukaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelmaan kirjaetaan ylös opiskelijan yksilölliset tiedot koskien osaamisen tunnistamista ja tunnustamista, sen hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä tiedot ohjaus- ja tukitoimista (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 44 §). Tämän jälkeen koulutus perustuu kehittämissuunnitelmaan ja opiskelijan tarpeisiin sekä mielenkiinnonkohteisiin. Koulutuksen tarkoituksena on kuitenkin tarjota opiskelijalle tarpeeksi tietoa erilaisista mahdollisuuksista työn ja jatkokoulutuksen suhteen. Koulutus tapahtuu tiiviissä yhteydessä työelämään ja yhteistyötä tehdäänkin monien tahojen, kuten yhteisöjen ja viranomaisten, kanssa. Ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen lisäksi valmentavan koulutuksen jälkeen voi hakeutua myös esimerkiksi oppisopimuskoulutukseen. Valmentavan koulutuksen voi myös missä kohtaa tahansa jättää kesken ja siirtyä koulutukseen tai oppisopimuskoulutukseen, mikäli opiskelijan taidot ovat riittävät. (Opetushallitus 2017.) Kaikille opiskelijoille tulee koulutuksen päättyessä laatia jatkosuunnitelma, joka liitetään todistukseen. Selvityksen mukaan lähes kaikille opiskelijoille oli tehty jatkosuunnitelma (Salonsaari & Aunola 2017, 34).

2.4.1 Koulutuksen muodostuminen

Valma-koulutuksen laajuus on Opetushallituksen määräyksen (2017) mukaisesti 60 osaamispistettä, jotka valitaan valinnaisista koulutuksen osista. Valinnaisuus lisää koulutuksen joustavuutta ja mahdollistaa sen, että koulutus vastaa opiskelijan tarpeisiin paremmin. Edellisen määräyksen mukaan kyseiseen laajuuteen sisältyi myös 10 osaamispisteen laajuinen pakollinen osio "Ammatilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiuksien hankkiminen", joka on uudessa opetuksen perusteissa muutettu vapaaehtoiseksi (Opetushallitus 2015). Vapaavalintaisuus on muutenkin lisääntynyt aiemmasta opetussuunnitelman perusteista, sillä aiemmin kaikkia neljää pääosaa piti opiskella vähintään 10 osaamispistettä, kun taas nykyään kaikki 60 osaamispistettä ovat valinnaisia. Myös koulutuksen osien nimet ja osaamistavoitteiden kirjoitusasut ovat hieman muuttuneet vuoden 2015 opetuksen perusteista.

Koulutus on jaettu opetuksen perusteissa neljään osaan, joille kaikille on muodostettu omat osaamistavoitteensa ja arviointiohjeensa. Koulutuksen osat ovat

ammattilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiuksien hankkiminen (0–10 osp), opiskelunvalmiuksien vahvistaminen (0–30 osp), työpaikalla järjestettävään koulutukseen valmentautuminen (0–20 osp) sekä osallisuuden ja käytännön taitojen vahvistaminen (0–20 osp). Näiden lisäksi opiskelija voi valita myös muita valinnaisia opintoja, joko ammatillisen tutkinnon osia tai osa-alueita (0–15 osp) tai muita valinnaisia koulutuksen osia (0–5 osp). (Opetushallitus 2017.) Koulutuksen osien sisällöt esitellään taulukossa 2.

Kaikki Valma-koulutuksen osat muita valinnaisia opintoja lukuun ottamatta arvioidaan hyväksyty/hylätty -asteikolla, jonka lisäksi arviointiin voidaan lisätä myös sanallinen arviointi. Koulutuksen osat katsotaan yleisesti hyväksytyiksi, kun osamistavoitteet täyttyvät. (Opetushallitus 2017.)

Taulukko 2. Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen osat (Opetushallitus 2017).

Koulutukset osat	Suoritettavat osaamispisteet	Koulutuksen osan sisältö
Ammatilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiuksien hankkiminen	0–10 osp	Omat kiinnostuksen kohteet ja valmiudet, Suomen koulutusjärjestelmä
Opiskelunvalmiuksien vahvistaminen	0–30 osp	Opiskelutaidot, perusopetuksen arvosanojen korottaminen, viestintä- ja vuorovaikutustaidot, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen, yhteiskunnassa ja kansalaisena toimiminen
Työpaikalla järjestettävään koulutukseen valmentautuminen	0–20 osp	Tietoa ja kokemusta työelämästä, koulutus- ja työmahdollisuudet, oikeudet, velvollisuudet ja palautetaidot
Osallisuuden ja käytännön taitojen vahvistaminen	0–20 osp	Osallisuus ja käytännön taidot, elämänhallinta ja tietämys esim. taloudesta ja ruokailutottumuksista
Muut valinnaiset opinnot:		
Ammatillisen tutkinnon osia tai osa-alueita	0–15 osp	Tutkintojen osia tai osa-alueita, jos opiskelijalla on vaadittavat taidot ja valmiudet
Muita valinnaisia koulutuksen osia	0–5 osp	Osia kiinnostuksien mukaan koulutuksen järjestäjän tarjonnasta, oman äidinkielen opetusta

2.5 Valma aiempien tutkimusten valossa

Opetushallitus (Salonsaari & Aunola 2017) on koulutuksen järjestäjille suunnatun kyselyn avulla selvittänyt Valma-koulutuksen tilaa vuosina 2015–2016 eli ensimmäistä lukuvuotta vuoden 2015 koulutusten yhdistämisen jälkeen. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, miten eri kohderyhmiä on onnistuttu yhdistämään uudistetussa koulutuksessa ja miten on pystytty vastaamaan erilaisten opiskelijoiden tarpeisiin. Valtaosa koulutuksen järjestäjistä arvioi yksilöllisten opintopolkujen ja osaamistavoitteiden toteutuneen hyvin ja kokonaisuutena koulutus toteutui järjestäjien vastausten mukaan keskimäärin paremmin kuin kohtalaisesti. Ongelmina nähtiin kuitenkin etenkin koulutuksen rahoitus ja resurssit, jotka koettiin liian alhaisiksi riittävän ohjauksen ja yksilöllisten opintopolkujen toteuttamiseen.

Kohderyhmien yhdistäminen sai jonkin verran kritiikkiä. Muutamat vastaajat kokivat haasteelliseksi yhdistää suomalaiset, maahanmuuttajat, nuoret ja aikuiset samaan ryhmään ja epäiltiin, että kohderyhmien integrointi ei välttämättä palvele kaikkia opiskelijoita. Toisaalta valmentavasta koulutuksesta annettiin myös myönteistä palautetta. Koulutusta pidettiin muun muassa rakenteeltaan monipuolisena ja sen katsottiin mahdollistavan joustavat opintopolut sekä auttavan nivelvaiheessa ja ehkäisevän koulutuksen keskeyttämistä. (Salonsaari & Aunola 2017, 49–50.)

Kyseisen tutkimuksen mukaan (Salonsaari & Aunola 2017, 29–30) suurimman hyödyn koulutuksesta näyttävät saaneen hakuvuonna peruskoulunsa päättäneet nuoret. Toiseksi eniten koulutuksesta ovat hyötynneet muut eri syiden vuoksi koulutuksen ulkopuolella olleet nuoret sekä aikuiset maahanmuuttajat. Saatu tulos on myös linjassa koulutuksen kohderyhmiksi asetettujen tavoitteiden kanssa, joissa painotetaan opiskelijavalinnassa ensisijaisesti juuri peruskoulunsa päättäneitä nuoria. Tulosten mukaan vähemmän koulutuksesta hyöttyivät oppisopimukseen valmentautuvat sekä erityistä tukea tarvitsevat oppilaat. Nämä olivat myös ryhmiä, joiden erityistarpeisiin vastaamisen koulutuksen järjestäjät kokivat haastavammaksi.

2.5.1 Opetussuunnitelman perusteiden toimivuus

Opetushallituksen Ammatillisten perustutkintojen perusteiden sekä valmistavien ja valmentavien koulutusten opetussuunnitelmien toimeenpanon seuranta -kat-sauksessa (Hievanen, Lounema, Räisänen & Kärki 2015) kirjoittajat ovat tutki-neet vuonna 2013 tehdyn seurantatutkimuksen avulla sitä, miten hyvin opetus-suunnitelmat toteutuvat ammatillisessa opetuksessa sekä valmentavissa ja val-mistavissa koulutuksissa. Ammatillisen tutkinnon osia oli mahdollista opiskella 60 prosentissa valmentavia koulutuksia, mutta niitä valinneiden opiskelijoiden määrä vaihteli suuresti. Viidestätoista osallistuneesta järjestäjästä yhtä vaille kaikkien opiskelijoilla oli henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat. Myös mahdollisuus siirtyä itselleen paremmin sopivaan koulutukseen oli lähes kaikilla opiskelijoilla. Valmen-tavan koulutuksen jälkeen ammatilliseen koulutukseen siirtyvien opiskelijoiden määrä vaihteli eri järjestäjillä keskimäärin nollasta kolmasosaan opiskelijoista. Myös yhteistyötä tehtiin oppilaitosten ja muiden tahojen välillä varsin paljon. (Hie-vanen ym. 2015, 70–72.)

Kokonaisuudessaan opetussuunnitelmien perusteiden nähtiin toteutuvan hyvin, joskin ne oli kirjattu varsin yleispiirteisesti. Samoin myös henkilökohtaiset opetuk-sen järjestämistä koskevat suunnitelmat oli kirjattu hyvin. Valinnan mahdollisuuk-sia näytti tietojen mukaan olevan paljon samoin kuin myös yhteistyötä, joskaan siitä ei kerrottu sen enempää. Yhden analysoijan mukaan opetussuunnitelmat toteutuvat hyvin ja ainut ongelma on niiden kirjaamisessa. Toisen analysoijan mukaan taas tavoitteet, kuten valinnanmahdollisuus ja työelämän kanssa tehtävä yhteistyö, on kyllä todettu papereissa, mutta se ei vielä tarkoita, että ne myös toteutuisivat käytännössä. (Hievanen ym. 2015, 84–86.)

Myös opetushallituksen selvityksessä (Salonsaari & Aunola 2017) koulutuksen järjestäjät arvioivat koulutuksen perusteiden toimineen paremmin kuin kohtalai-sesti vuonna 2015–2016. Kyseessä oli ensimmäinen lukuvuosi valmentavien koulutusten yhdistymisen jälkeen ja sinä vuonna käyttöön oli otettu uusi opetus-suunnitelma. Perusteissa määritellyt osaamistavoitteet sopivat eri kohderyhmille järjestäjien mielestä hyvin ja ne vastasivat keskimäärin koulutuksen osien laa-juuksia. Myös osaamispisteiden vaihteluvälin soveltaminen koettiin hyväksi ja koulutuksen osista oli mahdollista muodostaa toimiva kokonaisuus yksilöllisesti

opiskelijoille. Vastauksista ilmeni kuitenkin, että perusteiden sisältöön kaivattiin enemmän selkeyttä ja konkreettisuutta. Lisäksi koulutukseen kaivattiin joustavuutta, esimerkiksi koulutuksen keston, koska maahanmuuttajien kielitaito ei välttämättä ehdi kehittyä tarpeeksi vuoden aikana. Myös koulutukseen kuuluvaa pakollista osaa ehdotettiin pienemmäksi ja esimerkiksi maahanmuuttajien tarpeisiin toivottiin lisää osaamispisteitä suomen kielen opiskelua varten. Koulutuksen järjestäjät pitivät joidenkin koulutuksen osien tavoitteita turhan vaativana ja arviointikriteerien saavuttamista haastavana. (Salonsaari & Aunola 2017, 41–43.) Uudistettuihin perusteisiin onkin tehty muutoksia ja muun muassa koulutuksen pakollinen osa on poistettu eli jatkossa kaikki koulutuksen osat ovat valinnaisia.

2.5.2 Koulutuksen kehittäminen

Järjestäjiltä saatujen vastausten perusteella Valma-koulutus on pääasiassa toimiva kokonaisuus, jolla pystytään auttamaan nivelvaiheessa olevia opiskelijoita. Koulutuksen loppuun asti suorittaneista opiskelijoista yli puolet jatkoi ammatilliseen perustutkintokoulutukseen tai muuhun koulutukseen. (Salonsaari & Aunola 2017.) Myös muissa tutkimuksissa (Ouakrim-Soivio & Pirinen 2015, 52–53; Kuukka ym. 2015, 115) on saatu samansuuntaisia tuloksia eli ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus nähtiin toimivana niin opiskelijoiden kuin opettajienkin näkökulmasta ja myös oppimateriaaleihin sekä tiloihin oltiin usein tyytyväisiä. Toisaalta esimerkiksi Salmio ja Mäkelä (2009, 75) ovat tutkimuksessaan saaneet erisuuntaisia tuloksia, sillä heidän haastattelemiensa opettajien mukaan maahanmuuttajataustaiset opiskelijat eivät olleet saaneet riittävästi tukea ja ohjausta opinnoissa.

Opetushallituksen teettämän kyselyn mukaan suurin osa koulutuksen järjestäjistä arvioi, että valmentavan koulutuksen saatavuus ja riittävyys vastaavat hyvin koulutustarpeeseen. Alle kolmasosa vastaajista ilmoitti lisäävänsä aloituspaikkoja valmentavaan koulutukseen ja muutama koulutuksen järjestäjä aikoi vähentää aloituspaikkojen määrää. (Salonsaari & Aunola 2017, 46–47.) Kuitenkin esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön (2017, 30) mukaan valmentavalle koulutukselle olisi enemmän kysyntää kuin mitä on tarjontaa.

Koulutuksen järjestäjien mielestä etenkin yksilöllisiä opintopolkuja pitäisi kehittää ja valinnaisuuden mahdollisuuksia lisätä. Myös ammatillisen perustutkinnon

osien suorittamista haluttiin lisätä sekä parantaa opiskelijoiden ohjausta ja heille tarjottavaa tukea. Muita kehittämisehdotuksia oli muun muassa opettajien kouluttaminen, ryhmäkokojen pienentäminen, sekaryhmiin siirtyminen sekä yhteistyön lisääminen niin oppilaitoksen sisällä kuin ulkopuolisten toimijoiden kanssa ja vahvempi yhteys työelämään. Koulutuksen järjestäjien näkemyksen mukaan itsenäisen opiskelu ei tue tämän ryhmän opiskelua. Tosin muutama vastaaja ehdotti lähiopetuksen vähentämistä ja verkko-opetuksen lisäämistä. Pari vastaajaa myös oli sitä mieltä, että yksilöllisyyttä voisi vähentää. Suomen kielen opetukseen panostaminen sai vain yhden maininnan, mutta toisaalta tässä selvityksessä oli keskitytty valmentavaan koulutukseen kokonaisuudessaan ja siinä oli huomioitu kaikki eri kohderyhmät. (Salonsaari & Aunola 2017, 46–47.) Myös Soilamo (2008, 145) on saanut samansuuntaisia tuloksia tutkimuksessaan. Tulosten mukaan peruskouluopettajien mielestä maahanmuuttajataustaisten opetusta voitaisiin kehittää muun muassa pienentämällä ryhmiä, lisäämällä pienryhmäopetusta sekä lisäämällä kouluavustajia. Vaikka tutkimuksen vastauksista on aikaa jo toistakymmentä vuotta, ovat nämä samat teemat pyörineet keskusteluissa mukana edelleen.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisussa (Pirinen 2015) kerrotaan hankkeesta, jonka tarkoituksena oli arvioida maahanmuuttajien koulutuksen saavutettavuutta ja heidän saamaansa tukea opiskelun aikana koulutusten järjestäjien näkökulmasta. Järjestäjät näkevät koulutusten saavutettavuuden toteutumisen varsin hyvänä. Myös tuen tarpeet tunnistetaan ja huomioidaan järjestäjien mukaan hyvin. Kuitenkin vain noin puolet järjestäjistä on kirjannut koulutukseen liittyviin strategioihin tai opetussuunnitelmiin maahanmuuttajiin liittyviä tavoitteita. Tärkeimpinä maahanmuuttajataustaisiin liittyvinä teemoina koulutuksen järjestäjät pitivät opiskelijahuoltoa ja suomi toisena kielenä -opetusta.

3 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Valma-koulutuksen tilaa Varsinais-Suomen alueella ja erityisesti maahanmuuttajia Valmassa. Tutkimuksessa selvitetään, miten Valmaa järjestetään alueen eri oppilaitoksissa. Tarkoituksena on myös selvittää opettajien kokemuksia Valmassa opettamisesta sekä heidän näkemyksiään Valman opetussuunnitelmasta ja sen tavoitteiden toteutumisesta. Lisäksi tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita opettajien kehittämisideoista liittyen Valmaan.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten Valma-koulutusta on järjestetty eri oppilaitoksissa?
2. Millaisia kokemuksia opettajilla on maahanmuuttajien opettamisesta Valma-koulutuksessa?
3. Miten opetussuunnitelman perusteet ja tavoitteet toteutuvat Valma-koulutuksessa?
4. Miten opettajat kehittäisivät Valma-koulutusta tulevaisuutta ajatellen?

3.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen teko aloitettiin perehtymällä aiheesta kirjoitettuihin tutkimuksiin, artikkeleihin ja lakiteksteihin sekä Valma-koulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Tämän jälkeen selvitettiin, mitkä oppilaitokset Varsinais-Suomen alueella järjestävät Valma-koulutusta. Kuudesta koulutusta järjestävästä oppilaitoksesta yhteen ei oltu yhteydessä, sillä kyseessä oli erityisoppilaitos ja kuulumme etukäteen oppilaitoksen työntekijältä, ettei kyseisessä Valma-koulutuksessa ollut maahanmuuttajia sillä hetkellä. Viiteen muuhun oppilaitokseen oltiin yhteydessä ja alustavasti kysyttiin, löytyisikö oppilaitoksista opettajia haastateltaviksi. Tässä vaiheessa selvisi, että eräässä toisessa oppilaitoksessa ei kyseisellä hetkellä ollut Valma-koulutusta eli oppilaitoksia oli mukana tutkimuksessa lopulta neljä. Oppilaitoksilta saatiin opettajien yhteystietoja ja heille lähetettiin sähköpostia (Liite 2). Kaikista näistä neljästä oppilaitoksesta saatiin haastateltavat.

Tutkimuksessa menetelmänä käytettiin haastattelua, joka valittiin menetelmäksi siksi, että haastattelulla voidaan päästä syvemmälle aiheeseen kuin esimerkiksi

kyselyllä, sillä haastattelutilanteessa voidaan saada enemmän syvempää tietoa ja esimerkiksi kysyä syventäviä tai tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi haastattelu on tutkimusmenetelmänä joustava, sillä kysymysten järjestystä voidaan muuttaa ja epäselviä kohtia ja väärinkäsityksiä selvittää haastattelutilanteessa. Keskustelutilanteessa haastateltava myös pystyy paremmin avaamaan omia ajatuksiaan, eikä hänen myöskään tarvitse kilpailla tietämyksistään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–74.) Haastattelu valittiin tutkimusmenetelmäksi myös sen vuoksi, että tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole pystyä yleistämään ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutukseen liittyviä teemoja vaan ymmärtämään aihetta.

Toisaalta muun muassa Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 35) mukaan haastatteluun liittyy myös haasteita, sillä sen toteutus vaatii aikaa ja haastattelijalta edellytetään taitoa ja kokemusta. Haastattelu saattaa myös sisältää virhelähteitä, jotka voivat heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Haastateltava saattaa esimerkiksi antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, jotka voivat vääristää tuloksia. Myös haastatteluaineiston analysointi, tulkinta ja raportointi saattavat osoittautua usein ongelmallisiksi, etenkin jos haastattelu on ollut hyvin vapaamuotoinen, sillä ei ole olemassa mitään yhtä oikeaa ”mallia”.

Tarkemmin tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Teemahaastattelun ideana on haastattelutilanteessa edetä etukäteen valittujen teorian pohjalta nousseiden teemojen mukaan ja kysellä vastausten perusteella tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelussa pääosaan nousevat ihmisten tulkinnat ja merkityksenannot. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74–77.) Myös tässä tutkimuksessa valitut teemat pohjautuivat aikaisempiin tutkimuksiin ja niissä esiin nousseisiin aihepiireihin. Valitut teemat olivat koulutuksen järjestäminen, opetussuunnitelma, maahanmuuttajien kielitaito, opettajien kokemukset opettamisesta sekä Valma-koulutuksen tulevaisuus ja kehittäminen.

Haastattelututkimuksissa on aina tutkimuskysymys, joka ohjaa tutkimusta eteenpäin. Tutkimuskysymyksiä ei kuitenkaan voi kysyä suoraan haastateltavilta, vaan tulee kysyä yksinkertaisempia ja käytännönläheisempiä kysymyksiä. Haastattelukysymyksiä muodostaessa tulee pitää mielessä tutkimuskysymykset ja se, mitä oikeasti haluaa tietää. Haastatteluista saatavasta aineistosta yritetään löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Hyvärinen 2017, 24–25.) Haastattelurunkoon oli

eri teemojen alle koottu tarkentavia kysymyksiä, joita kysyttiin tarvittaessa, eikä kaikissa haastatteluissa kysytty kaikkia kysymyksiä. Myös teemoja saatettiin eri haastatteluissa käsitellä eri järjestyksessä. Tuomen ja Sarajärven (2009) teoksessa on myös ilmaistu, että teemahaastattelulle ei ole yhteisiä vaatimuksia sen suhteen, miten yhteneväisiä haastattelujen tulisi olla esimerkiksi sen suhteen, tuleeko kaikki kysymykset kysyä ja millä tavalla ne tulisi ilmaista. Matti Hyvärinen (2017, 22) kuitenkin painottaa, että teemahaastattelua tehdessä kannattaa ottaa huomioon, että kaikki teemat eivät välttämättä ole haastateltaville yhtä tuttuja, mutta haastateltava saattaa kokea jonkin muun teeman aiheen kannalta tärkeämmäksi.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) kirjoittavat teoksessaan, että haastateltaville kannattaa antaa etukäteen esimerkiksi haastattelurunko tai haastattelun teemoja, jotta he voivat tutustua niihin ja näin valmistautua haastatteluun. Tässä tutkimuksessa päädyttiin kertomaan haastateltaville vain tutkimuksen tarkoitus ja aihepiiri, koska oletuksena oli kuitenkin, että käsiteltävät asiat ovat tuttuja haastateltaville. Ennen varsinaisia haastatteluja tehtiin esihaastattelu.

3.2 Aineiston kuvaus ja analyysi

Haastateltaviksi valikoitui kuusi Valma-koulutuksen opettajaa neljästä varsinais-suomalaisesta oppilaitoksesta. Haastattelut toteutettiin huhti- ja toukokuun välisenä aikana keväällä 2018 yksilöhaastatteluina. Kaikissa haastatteluissa olivat paikalla molemmat tämän tutkimuksen tekijöistä. Haastattelupaikkoina toimivat haastateltavien itsensä valitsemat paikat eli tässä tapauksessa heidän työpaikkansa. Haastateltavilta pyydettiin lupa tutkimushaastattelujen nauhoittamiseen aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Heille myös kerrottiin, että heidän vastauksensa pysyvät anonyymeina. Haastattelujen kestot vaihtelivat 50 minuutista 75 minuuttiin ja haastattelut litteroitiin sanatarkasti. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 70 sivua (rivivälillä 1). Tunnistetiedot poistettiin litteroinnin yhteydessä haastateltavien anonyymiteetin takaamiseksi ja haastateltavien nimet korvattiin koodeilla H1–H6.

Haastateltavista yksi oli mies ja loput naisia. Iältään haastateltavat olivat 35–57-vuotiaita ja he olivat olleet Valma-opettajina muutamasta vuodesta yli kymmenen vuoteen. Kaikilla oli kokemusta maahanmuuttajien opetuksesta. Valma-

opettajien koulutustaustat olivat hyvin vaihtelevia, ja vain kaksi heistä oli koulutukseltaan suomen kielen opettajia. Kaikilla haastatelluilla oli kuitenkin opettajan pätevyys. Monet heistä olivat päätyneet Valma-opettajaksi monen mutkan kautta. Haastateltavat olivat hankkineet lisäkoulutusta käymällä erilaisissa täydennys- ja lyhytkoulutuksissa sekä erilliskursseilla liittyen esimerkiksi maahanmuuttajanuorten kohtaamiseen ja haasteisiin, oppilaiden motivointiin ja ohjaukseen sekä erityisopettajuuteen.

Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia, joka on yksi perusanalyysimenetelmä laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Litterointien käsittely aloitettiin lukemalla aineisto läpi monta kertaa, jotta saatiin yleiskäsitystä aineistosta ja haastatteluja yhdistävistä tai erottavista piirteistä. Tämän jälkeen aineistoa alettiin koodata eri värien avulla eli aineistosta etsittiin tutkimustehtävän kannalta olennaisia tekstikatkelmia ja muu osa rajattiin pois. Analysoinnissa apuna käytettiin tekstinkäsittelyohjelmaa, mikä helpotti aineiston koodaamista ja jäsentämistä. Seuraavaksi merkityt kohdat järjestettiin eri teemojen alle, jonka jälkeen aineiston analysointia jatkettiin teema kerrallaan. Samalla etsittiin aineistosta sitaatteja kuvaamaan ja havainnollistamaan saatuja tuloksia. Muun muassa Rantalan (2015, 110) mukaan laadullisen aineiston analyysissä on käytännössä kyse siitä, että aineistoa luetaan läpi yhä uudestaan, tekstejä pohditaan, vertailaan ja tulkitaan sekä teoretisoidaan. Pelkistäen voidaan puhua aineiston koodaamisesta ja muistiinpanojen kirjoittamisesta.

Tässä tutkimuksessa käytetty sisällönanalyysi oli muodoltaan aineistolähtöinen, jolloin tarkoituksena on luoda teoreettinen kokonaisuus tutkimusaineiston pohjalta. Aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten perusteella, eivätkä ne ole ennalta sovittuja. Tällöin aikaisemmalla teorialla tai tutkimustiedolla ei oletettavasti ole vaikutusta analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen. On kuitenkin hyvä muistaa, että on vaikeaa tehdä puhtaasti aineistolähtöistä analyysia, sillä on mahdotonta tehdä täysin objektiivisiä havaintoja. Tutkimustuloksiin vaikuttavat aina tutkijan tekemät valinnat liittyen esimerkiksi käytettyihin käsitteisiin sekä tutkimusasetelmaan ja menetelmiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.)

4 Tulokset

4.1 Valma-koulutuksen järjestäminen eri oppilaitoksissa

Oppilaitoksissa, joissa haastateltavat työskentelivät, oli kaikissa maahanmuuttajia, mutta heidän määränsä vaihtelivat jonkin verran. Yhdessä oppilaitoksessa kaikki Valma-ryhmissä olivat maahanmuuttajataustaisia ja toisessa suurin osa oli peruskoulun päättäneitä kantasuomalaisia ja vain yksi ryhmä oli maahanmuuttajille suunnattu. Kuitenkin useimmissa oppilaitoksissa oli sekä maahanmuuttajille että peruskoulun päättäneille kantasuomalaiselle suunnattuja Valma-ryhmiä. Keskimäärin ryhmässä oli yleensä noin parikymmentä opiskelijaa. Kaikissa oppilaitoksissa Valma oli siis järjestetty siten, että maahanmuuttajille ja kantasuomalaisille oli omat erilliset ryhmänsä, vaikka välillä opetusta järjestettiin myös ryhmiä sekoittaen. Opiskelijoita saatettiin jakaa ryhmiin myös opiskeluvaikeuksien tai suomen kielen taitotason perusteella. Opiskelijat Valmassa ovatkin taustoiltaan ja valmiuksiltaan hyvin erilaisia. Kantasuomalaiset ovat usein peruskoulun päättäneitä nuoria. Maahanmuuttajataustaisilla taustat vaihtelivat suuresti, ja monissa ryhmissä oli niin pakolaisina kuin perhesuhteidenkin perusteella maahan tulleita. Myös opiskelijoiden iät vaihtelivat paljon.

Joissakin oppilaitoksissa oli kokeiltu vuoden 2015 valmentavien koulutusten yhdistämisen jälkeen erilaisia toimintatapoja ja opiskelijoita oli kokeiltu jakaa ryhmiin esimerkiksi sen perusteella, mikä ala heitä kiinnostaa. Tällaiset sekaryhmät, jossa maahanmuuttajataustaiset ja kantasuomalaiset olivat sekaisin, oli koettu kuitenkin hankaliksi toteuttaa ja aika pian oli palattu erillisiin ryhmiin, koska koettiin, että jotkut asiat on helpompi tehdä erillisinä ryhminä. Etenkin erot kielitaidon tasossa koettiin ongelmalliseksi ryhmiä yhdistettäessä ja myös opiskelijoilta saatu palaute oli negatiivista. Eri ryhmien välisen yhteistyön lisääntyminen nähtiin kuitenkin hyvänä asiana.

Joo ku meillä ei toiminu se ryhmämuotosena, ku ne oli niin isoja ryhmiä, ettei se vaan toiminu. Me otettiin opiskelijoilta palaute ja niinku ei ollu mitään mejän muutosvostarintaa vaan siinä oli ihan, et siinä ei kukaan saanu mitään. Mulla oli siinä semmone... tai ku nyt mulla on kuitenkin semmone olo, et ne oppii ja et ne selvi kielellä aina uusista ja uusista tilanteista, niistä saa olla ylpee, ku ne on jonku suorittanu ja tehny, niin siinä mulla oli semmonen olo aina päivän jälkeen, ettei kukaan saanu mitään. Se oli todella turhautta-

vaa, se oli kyl turhauttavin vuosi, mitä on ollu, se oli hirveetä, että... kyllähän siinä varmaan jotakin hyvää tapahtu ja ne me ollaan jätettykin käyttöön, et me tehään paljon yhteistyötä, niinku et me sekotellaan niitä ryhmiä, et kyl me siitä poimittiin se hyvä mitä oli.
(H6)

Parissa oppilaitoksessa opiskelijat Valmassa olivat pääasiassa maahanmuuttajataustaisia eli heillä koulutusten yhdistämisen vaikutukset olivat vielä vähäisemmät. Yksi haastateltava sanoi, ettei heillä ole sitä mitenkään rajattu kenelle Valma on, mutta heille usein ohjautuu opiskelijoiksi maahanmuuttajataustaisia.

Haastatteluissa ilmeni, että vaihteli kouluittain, miten opetus Valmassa on käytännössä järjestetty. Valman uusin opetussuunnitelma on hyvin väljä, sillä pakollinen osa on poistettu ja nykyään Valma koostuu valinnaisista koulutuksen osista, mikä mahdollistaa suuren liikkumavaran järjestelyissä. Yhdistävä tekijä maahanmuuttajien Valma-ryhmissä oli kuitenkin suomen kielen opetuksen suuri osuus koulutuksessa. Loppuosa koostui muun muassa ohjauksesta, opiskelutaitojen kehittämisestä sekä ammatilliseen koulutukseen valmentamisesta. Yksi opettaja kertoi, että heillä Valman opiskelijoille kuuluu myös vähän yrittäjyyteen liittyviä opintoja ja muun muassa lainsäädäntöön tutustumista.

Valma-koulutuksessa käytetään opettajien mukaan monenlaisia opetusmenetelmiä riippuen ryhmästä ja opiskeltavasta aiheesta. Yksi opettajista huomauttikin, että välillä voi olla vaikeaa opettaa koko ryhmää yhdessä yhdellä menetelmällä, sillä opiskelijat ovat niin eritasoisia kieli- ja opiskelutaidoiltaan. Esimerkiksi opiskelijoiden oppimateriaalit voivat olla hyvin erilaisia saman ryhmän sisällä ja opettajien täytyy valmistaa opiskelijoille erityyppisiä materiaaleja ja harjoituksia riippuen opiskelijoiden tasosta.

Valmassa on opettajien mukaan tärkeää, että opiskelija tulisi tietoiseksi kaikista hänen kohdallaan mahdollisista vaihtoehtoista ja pystyisi suuntaamaan kohti itselleen mieluisinta vaihtoehtoa. Valmassa yritetäänkin löytää opiskelijoiden mielenkiinnon kohteita sekä vahvuuksia ja heikkouksia ja keskittyä niiden kehittämiseen. Kokonaisuudessaan Valma-vuoden aikana keskitytään opiskelijan oman tien löytämiseen ja eteenpäin pääsemiseen. Valmassa myös saadaan tietoa ammateista ja koulutuksista sekä miten niihin voi päästä. Ajatuksena koulutuksessa on paitsi valmistaa ammatilliseen koulutukseen myös saada tietoa työelämästä.

Luokassa saattaa käydä ammatillisen koulutuksen opiskelija tai opettaja kertomassa alastaan tai sitten ryhmä saattaa käydä tutustumassa johonkin oppilaitokseen tai yritykseen. Opettajien mukaan he tekevätkin paljon retkiä juuri yrityksiin, mutta yhden opettajan mukaan välillä myös vapaa-ajan kohteisiin kuten teatteriin.

Et kuitenkin semmosta, kyllähän me paljon tehdään kaikkii retkiä ja, et ei me nyt täällä sisällä koko ajan istuta luokassa, ettei se nyt tietenkään sellaista. Et kyl me koitetaan sit vähän muutakin kaikkee, tehdään tosiaan retkiä ja käydään muissa oppilaitoksissa ja... Koitetaan sitte aina mennä johonki teatteriin ja käytiin sirkusta kattomassa ja... (naurua) semmosta vähän, me koitetaan tavallaan elää niin kuin kaikki muutkin suomalaiset tekee, et me ei koiteta nyt niin hirveesti olla, et mennään elokuviin ja kaikkee sellast ihan tavalista elämää... (H4)

Työssäoppiminen on isossa osassa Valma-koulutusta. Kaikki opiskelijat eivät ole työpaikoilla samaa viikkomäärää, vaan se voi vaihdella opiskelijoiden tarpeiden mukaan. Työssäoppimisessa ajatuksena on oppia lisää suomen kieltä, tutustua suomalaiseen työelämään sekä saada tietoa ja kokemusta mahdollisesti itseä kiinnostavista ammattialoista. Joillekin opiskelijoille työssäoppiminen on parempi muoto oppia kuin oppilaitoksessa tapahtuva koulutus, mutta joillain asia on täysin päinvastoin. Kaikki opiskelijat eivät välttämättä voi tai saa suorittaa työssäoppimistaan loppuun. Ainakin yhdessä oppilaitoksessa on haastattelun perusteella myös työssäoppimisjaksojen aikana paikalla yksi opettajista, jotta jakson kesken lopettaneet voivat tulla opiskelemaan. Työssäoppiminen on monien opettajien mukaan todella hyödyllistä opiskelijoille, mutta yksi opettajista huomauttaa, ettei se ole sitä kaikille:

... et jos mä ajattelen varsinkin näitten nuorten Valma-opiskelijoitten kannalta, niin eihän heillä oo mitään taitoja tai realiteetteja pärjätä siel töissä. Tai ei voi sanoo kaikkien kohdalta, mut ainaki jos mä mietin näitä mejän tämän vuotisia sankareita, nii sieltä ehkä kaks tai kolme tosta 19:sta nyt pärjää tämän mejän kuuden viikon työssäoppimisjakson. Et mä tiedän, et loput heitetään pellolle sieltä kahden viikon jälkeen viimeistään, ku mä tiedän, mitkä ne haasteet on, mut et... no joillekki varmaa vähän sit aikuisemmille ja jos on jo kokemusta ja ammattitaitoo, nii sehän on tosi hyvä, et sä pääset sinne työelämään nopeesti ja voi saada sen työpaikan sit jo sen opiskeluajan nimissä. (H2)

4.1.1 Kielen opetus Valmassa

Kaikki haastateltavat kertoivat, että suomen kielen opetus on heillä isossa roolissa maahanmuuttajataustaisille suunnatuissa Valma-ryhmissä ja muutenkin

kaikki opetus pyörii aika paljon kielen ympärillä. Valmoissa oli erikseen varsinaiset S2-tunnit, joissa keskitytään suomen kielen opiskeluun. Määrät vaihtelivat jonkin verran ja esimerkiksi yhdessä Valmassa S2-opetusta oli puolet opetuksesta, kun taas toisessa suomen kieltä opiskeltiin yksi päivä viikossa eli yksi viidesosa oli S2-opetusta. Opettajat kuitenkin korostivat, että kaikki oppitunnit ovat jossain määrin suomen kielen opetusta, koska opetus Valmassa on suomeksi, joten niissä tulee samalla opittua kieltä ja uusia sanoja. Tämä myös täytyy ottaa huomioon tuntien suunnittelussa, koska asioiden läpikäyminen vaatii enemmän aikaa, jos tulee paljon opiskelijoille uusia sanoja ja vieraita käsitteitä. Riippuu paljon ryhmän kielitaidon tasosta ja välillä opetus täytyy aloittaa käymällä läpi perusasioita ja varmistaa, että kaikki opiskelijat ymmärtävät oppitunnin aiheen kannalta keskeiset peruskäsitteet.

Mut kaikki opetus on tavallaan sitä suomen kielen opetusta myöskin, että kaikis aineismitä heillä on oppitunneilla, nii heidän sanavarastoaan kartutetaan ja he kysyy, et mitä sana tarkoittaa ja niitä selitetään, et kylhän, et vaikka pitää saman oppitunnin suomenkielisen ryhmän kanssa ja sit maahanmuuttajaryhmän kanssa, nii etenemistahti, niinku arvaatte, on aivan toinen, koska se on paljon myöskin suomen opettamista. Käsitteet on vieraita ja niitä käydään läpi ja niiden taivutusta käydään välil läpi ja sit ihmetellään, miten se sana voi tarkoittaa tota ku se tarkoittaa tota, et sillä on monta merkitystä ja näin... (H5)

Ja maahanmuuttajista kun on kyse, niin käytännössä meillä kaikki opettajat on niitä S2-opettajia, et jokainen tavallaan. Jos on matikkaa tai tietotekniikkaa niin siihen liittyy sen alan sanastoa ja sen alan opettaja on sen alan paras asiantuntija sillon, et näin me niinkun lähdetään täällä, et kaikki opettajat myöskin tuo semmosta kielitietoutta. (H1)

Suomen kielen opetus on haastateltavien mukaan hyvin vuorovaikutteista ja käytännönläheistä. Kielioppiakin tietysti opetetaan jossain määrin, mutta se ei ole koulutuksessa pääosassa, vaan tärkeämpi on pystyä kommunikoimaan suomeksi. Haastatteluissa nousi esiin, että opiskelijat itse myös toivovat paljon suomen kielen opetusta, sillä he tiedostavat kielitaidon tärkeyden tulevaisuuden kannalta, niin myöhemmissä opiskeluissa kuin työelämässäkin.

Opiskelijathan haluis, et sitä olis niinku melkein koko ajan, koska he rakastaa sitä, koska he tietää, että he tarvii paremmin suomen kielen taidon, et he pääsee johonkin töihin, ammattikouluun, näin. (H3)

Eräs opettaja kertoi, että hänellä oli yksi opiskelija juuri lopettanut Valman sen takia, että suomen kielen opetusta oli hänen mielestään liian vähän. Etenkin kotoutumiskoulutuksesta suoraan Valmaan jatkavien maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden saattoi aluksi olla vaikeaa tottua erityyppiseen opetukseen, koska he olivat tottuneet kielioppipainotteisempaan opetukseen. Valmassa sen sijaan painotus on enemmän itse kielen käytössä, vaikka opiskelijoiden toiveesta tarjotaan myös kielioppitunteja. Opiskelijoille täytyikin välillä selittää, että Valma-koulutus ei ole kotoutumiskoulutuksen jatkokurssi eikä suomen kielen kurssi vaan siihen kuuluu muitakin opintoja ja muillakin tunneilla opitaan suomen kieltä kuin vain varsinaisilla S2-tunneilla. Yhden opettajan näkemys oli, että kieliopin opetus on tärkeää kieliopintojen alkuvaiheessa, esimerkiksi juuri kotoutumiskoulutuksessa, mutta myöhemmin opiskelijat eivät välttämättä hyödy siitä enää niin paljon, vaan kieltä pitäisi päästä käyttämään.

On ajateltu, ehkä myös vähän valheellisesti, varsinkin kun meillä on oma kotokoulutus, niin et se on sen kotokoulutuksen jatko, et minä sitten vielä opiskelen suomea ja jalostun ja sitten menen ammattiopintoihin tai töihin. No okei, sitä on paljon nyt jankutettu, ettei [Valma] ole kotokoulutuksen jatko eikä suomen kielen kurssi. (H2)

Niin monelle maahanmuuttajataustaiselle se on aina niinku shokki, et eiks tääl jatkukaan ne kivat kielioppitunnit ja lauserakennetunnit. Et kylhän heille niitä tarjotaan, koska he niit niin toivoo, mutta ... monet S2-opettajat just sanoo vaan sitä, että ei kieli pääse kehittymään, jos ei sitä lähdetä käyttämään, et se ei auta enää mitään, et jankutetaan niitä imperfekti, perfekti, partitiivi -juttuja, kun ihmisen pitää käyttää kieltä ja siinä oppii, mut he ei niinku alussa sitä ymmärrä vaikka sitä yritetään heille selittää. Se on ihan ymmärrettävää, kun he tulee sieltä maailmasta, missä on opeteltu kaikkee, mut meil on paljon enemmän nykyään niitä S2-tunteja. (H3)

4.1.1.1 Oman äidinkielen opetus

Haastatteluissa kysyttiin, mitä mieltä opettajat ovat maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksesta ja sen merkityksestä. Opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2017) kohdassa "muut valinnaiset koulutuksen osat" mainitaan, että vieraskielisillä opiskelijoilla on mahdollisuus Valmassa valita oman äidinkieliensä opintoja. Haastateltavat kertoivat, että heillä ei tarjota oman äidinkielen opetusta Valmassa, eivätkä opiskelijat käytännössä juuri kaipaakaan tätä vaihtoehtoa.

Haastateltavista osa koki, että maahanmuuttajataustaisten oman äidinkielen opetus ei kuulunut niin olennaisesti Valmaan, eikä sellaisen järjestämiseen ollut resurssejakaan.

Oman äidinkielen opetuksen nähtiin kuuluvan enemmän esimerkiksi perusopetuksen puolelle ja siellä se koettiin hyväksi asiaksi, koska jotkut opiskelijoista saattavat olla jopa luku- ja kirjoitustaidottomia ja heidän kohdallaan voisi olla hyvä, että ensin opiskeltaisiin oman äidinkielen alkeet ja sen jälkeen alettaisiin opiskella suomen kieltä. Eräs opettaja näki, että oman äidinkielen opiskelu voi olla hyväksi, jos se tukee opiskelua, mutta hän myös epäili, että voisiko oman äidinkielen opetus jopa lisätä joidenkin opiskelijoiden stressiä, etenkin sellaisten, joiden oman äidinkielen luku- ja kirjoitustaito on heikko. Tällöin opiskelijan pitäisi opetella samaan aikaan kahta erilaista kieltä, joissa voi esimerkiksi olla hyvin erilaiset kirjoitusjärjestelmät.

4.1.2 Yhteistyö

Kaikissa haastateltavien oppilaitoksissa Valma-ryhmiä oli enemmän kuin yksi, ja yhteistyötä opettajien välillä oli runsaasti. Työyhteisöt Valmoissa olivat tiiviitä ja pääosin melko pieniä, ja arjen asioita jaettiin keskenään haastateltavien mukaan paljon. Kollegojen tuki, asioiden jakaminen ja yhdessä tekeminen koettiin tärkeäksi. Monet haastatelluista nostivat esiin sen, että tukea ja kannustusta kyllä saa, jos sitä tarvitsee. Etenkin haastavissa tilanteissa työtoverien merkitys korostuu, kun asian voi jakaa kollegojen kanssa ja yhdessä etsiä ratkaisua.

Sil taval et kyllä se työ, mitä tekee, meil on semmonen humanistien joukko, joka toteuttaa tätä. Yli puolet on S2-opettajia ja sellaista aika sydämen sivistynyttä porukkaa, et ne tukee ja kannustaa kyl toinen toisiaan, et siinä ei kyllä oo mitään moittittavaa. En mä ainakaan oo koskaan toiminu paremmassa työyhteisössä kun tällä hetkellä. . . Mutta mä oon tyytyväinen kyllä tähän porukkaan, se on sitoutunutta. (H1)

Et on semmosii aktiivisia ja innokkaita, niin se on kiva. Voi luottaa siihen, et se homma toimii. (H4)

Neljä opettajista otti työyhteisön yhteistyöstä puhuttaessa esiin sen, että he opettavat välillä ryhmiä ristiin, vaikka jokaisella onkin oma vastuuryhmänsä tai -alueensa. Tämän nähtiin hyödyttävän niin opettajia kuin opiskelijoitakin, koska mo-

lemmat saivat vaihtelua arkeen. Ryhmien sekoittamisen ja opettajuuden jakamisen nähtiin myös avaavan uusia mahdollisuuksia opettamiseen, koska eri ihmisillä on eri osaamista ja näkökulmia, ja voi oppia uutta toisilta. Joissakin oppilaitoksissa ryhmiä myös opetettiin välillä yhdessä toisen opettajan kanssa tai niin, että toinen opettaja opetti ja toinen sai rauhassa ohjata omia opiskelijoitaan.

Lisäksi opettajakunnalla mainittiin olevan erilaisia tiimikokouksia, virkistyspäiviä tai yhteisiä koulutuksia, mutta haastattelujen perusteella tuntuu, että tuen kannalta tärkeämpänä nähtiin nimenomaan tavallisessa arjessa tapahtuva yhteistyö eikä niinkään viralliset tapaamiset. Yksi opettajista nostikin esiin yhteisen taukotilan puutteen aiheuttaman hankaluuden, sillä omaa arkea on vaikeampi jakaa työtoverien kesken, jos heitä ei tapaa.

Omalta tiimiltä tukea koettiin saatavan siis hyvin, ja opettajien lisäksi myös muiden mahdollisten Valmalle tärkeiden ihmisten kanssa tehtiin yhteistyötä. Tällaisia olivat esimerkiksi kuraattori tai terveydenhoitaja. Kuitenkin pari haastateltavaa huomautti, että koulun tasolla tuki ja ymmärrys jää vähäiseksi, eikä Valman olemassaoloa edes välttämättä aina muisteta. Pari opettajista koki, että edes oppilaitoksen henkilökunnasta kaikille ei ole selvää, mitä Valmassa tehdään. Eräs haastateltava toivoikin, että johdolta saisi enemmän tukea.

4.1.2.1 Yhteistyö muiden tahojen kanssa

Haastateltavien mukaan yhteistyötä tehdään paljon eri tahojen ja sidosorganisaatioiden kanssa ja yhteistyötä on myös monenlaista. Kaikissa oppilaitoksissa oman organisaation sisällä tehdään paljon yhteistyötä tutkintoalojen opettajien kanssa, kun mennään tutustumaan eri aloihin ja järjestetään koulutuskokeiluita.

. . . aloille ollaan nyt jo tultu tutuksi, et pääsee helpommin koulutuskokeiluihin ja talon sisällä on paljon erilaista yhteistyötä, et nyt esimerkiksi ens viikolla käsi- ja taideteollisuusalan opiskelija, kun heil on sellanen ohjauskokonaisuus, nii ohjaa mejän Valma-opiskelijoita sitten vaikka kangaspuitten käytössä, et kaikkii tämmöstä, et puolin ja toisin yhteistyötä täällä. (H2)

Valmaa järjestävät oppilaitokset tekevät yhteistyötä keskenään ja heillä on niin sanottu Valmarengas Turun seudulla eli kokoonnutaan pari kertaa vuodessa keskustelemaan Valmaan liittyvistä asioista. Tämä koettiin tärkeäksi yhteistyöksi ja sen toivottiin myös vahvistuvan, koska nousi esiin, että toiminta ei ole ollut kovin

aktiivista viime aikoina. Pari oppilaitoksista oli myös järjestänyt yhteisiä kieliko-
keita, koska siten on voitu säästää resursseissa ja opiskelijoiden ei ole tarvinnut
osallistua moneen kokeeseen sekä on nähty, kuka hakija haluaa mihinkin kou-
luun. Lisäksi opettajat saattoivat olla yhteydessä toisiinsa miettiessään, mikä olisi
uuden opiskelijan kannalta paras vaihtoehto tai jos esimerkiksi omassa Valma-
ryhmässä ei ollut sillä hetkellä tilaa, opiskelija voitiin ohjata lähialueen muihin
Valma-koulutusta järjestäviin oppilaitoksiin.

Yhteistyötä tehtiin myös alueen muiden oppilaitosten kanssa ja useampi haasta-
teltava mainitsi kotoutumiskoulutustahot tärkeiksi yhteistyötahoiksi. Eräs haasta-
teltavista myös kertoi tehneensä erilaisia yhteisiä projekteja ammattikorkeakou-
lun kanssa. Lisäksi Työ- ja elinkeinotoimisto oli yksi iso yhteistyökumppani ja yli-
päättään työelämä. Työelämään tutustuminen on tärkeä osa Valmaa ja haastatel-
tavilla olikin usein erilaisia vuosien mittaan kertyneitä työelämäkontakteja paikal-
lisiin yrityksiin.

Edellä mainittujen tahojen lisäksi osalla haastateltavista oli yhteistyötä jonkin ver-
ran kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja on hyödynnetty kaupungin erilaisia
hankkeita. Kyseiset haastateltavat kokivat kolmannen sektorin tärkeäksi yhteis-
työkumppaniksi ja yhteistyötä oltiin myös kiinnostuneita lisäämään.

4.1.3 Valmaan hakeutuminen ja jatkopolut

Haastatteluissa selvitettiin sitä, mistä opiskelijat tulevat Valmaan ja minne he me-
nevät Valman jälkeen. Lisäksi kysyttiin opiskelijoiden keskeyttämisistä ja niihin
johtavista syistä. Haastatelluista opettajista moni painotti vaihtuvuuden olevan
suurta Valma-koulutuksessa. Opiskelijoita sekä tulee että lähtee paljon kesken
Valma-koulutuksen monenlaisten syiden takia.

Opettajat mainitsivat yleisimpänä väylänä Valma-koulutukseen Opintopolun
kautta tapahtuvan yhteishaun loppukevällä ja kesällä. Erään haastateltavan mu-
kaan yhteishaussa hakevat etenkin sellaiset kantasuomalaiset nuoret, jotka ke-
sällä huomaavat, etteivät päässeet hakemilleen koulutusaloille, tai pääsivät
alalle, jolle he eivät todellisuudessa halua. Usein myös opinto-ohjaajat opastavat
opiskelijoita hakemaan Valmaan.

. . . Mut et nyt tietty on jatkuvaa hakua, et ollaan nyt sovittu tähän kevääseen muutama ekstra kielikoepäivä, et voi kesken vuottakin tulla mukaan ja varsinkin noi peruskoulun päättäneet opiskelijat, kun ne aloilta keskeyttää esimerkiksi, niin pisin vuotta tippuu porukkaa, et Wilmas on jatkuva haku auki koko ajan ja sit se kesän yhteishaku on se iso juttu. (H2)

Yhteishaun lisäksi moniin Valma-koulutuksiin pääsee mukaan myös kesken vuoden jatkuvassa haussa, joko niin, että sopivan hakijan löytyessä hän voi aloittaa saman tien, tai niin, että on sovittu tietyt aloituspäivät uusille opiskelijoille. Yksi haastatelluista opettajista totesi, että vaikka ryhmät olisivat täynnä, niin paikkaa ei tarvitse suuren vaihtuvuuden takia odottaa kauaa. Toinen opettaja taas huomautti haastattelussa siitä, että uusien opiskelijoiden tukeminen ja tilanteen selvittäminen vaativat aina vähän lisätyötä, minkä takia heillä on kurssin loppuosa rauhoitettu niin, ettei silloin tule uusia opiskelijoita.

Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet opiskelijat kuuluvat usein jatkuvalla haulla sisään tulleisiin. Erään haastateltavan mukaan ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet kantasuomalaiset nuoret voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään: ensimmäisen vuoden opiskelijoihin, jotka eivät pitäneetkään kyseisestä alasta ja tulevat Valmaan loppusyksystä sekä niihin, jotka eivät pysty jatkamaan alalla esimerkiksi terveysongelmien tai vaikean elämäntilanteen takia. Erään opettajan mukaan myös lukion kesken jättäneitä on ollut viime vuosina enemmän Valmassa, joko siksi, että lukio ei tunnukaan omalta paikalta, tai sitten opiskelijalla on ollut ongelmia esimerkiksi mielenterveytensä kanssa. Ajatuksena opintonsa keskeyttäneiden kohdalla on usein kehittää ja ylläpitää opiskelutaitoja, että opiskelijalla olisi mahdollisuus jatkaa opiskelijana joko samalla tai toisella alalla.

Valma on usein maahanmuuttajien kohdalla kotoutumiskurssille luonnollinen jatkumo, johon tullaan opiskelemaan lisää kieltä joko yhteishaun tai jatkuvan haun kautta. Maahanmuuttajat eivät ehkä tiedä, mille alalle he voisivat hakea, tai tietävät, mutta eivät ole vielä valmiita opiskelemaan ammatillisessa koulutuksessa. Valmaan he tulevat usein kehittämään kieli- ja opiskelutaitoja. Jotkut opiskelijat voivat myös vaihtaa kotoutumiskoulutuksesta Valmaan kesken kotoutumiskoulutuksen, jos he ovat siihen valmiita. Yksi haastateltava kuitenkin huomautti, että

suurin osa maahanmuuttajista tulee Valmaan nimenomaan jonkun toisen oppilaitoksen opettajan tai ohjaajan johdattamana, sillä maahanmuuttajien on vaikea löytää Valmaan ilman ohjausta. Eräs Valma-opettaja kertoi tämän takia käyneensä tiimensä kanssa markkinoimassa Valmaa esimerkiksi Turun alueen koutumiskoulutusta järjestävissä yrityksissä. Opettajat myös usein tuntevat toisensa, ja saattavat kysellä toisiltaan opiskelijoille sopivista paikoista. Lisäksi opiskelijoita tulee Valmaan esimerkiksi perusopetukseen valmistavista Valmo-ryhmistä ja myös TE-toimisto voi ohjata ihmisiä Valmaan. Lisäksi pari haastateltavaa mainitsi puskaradion. Maahanmuuttajat kertovat Valmasta ja opiskelustaan kavereilleen ja saattavat tuoda heitä mukanaan.

Et sen mä oon huomannut, et puskaradio. Et sit maahanmuuttajat kertoo toisilleen, että he saattaa tuoda omia kavereitaan tänne. Et tänkin kannattais tulla. (H3)

Opiskelijoiden tausta ja Valmaan tulon syyt näkyvät myös eri aikaa vuodesta aloittaneissa ryhmissä. Loppusyksystä saattaa tulla nimenomaan ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä. Eräs opettaja sanoi, että mitä pidemmälle syksyä mennään, sitä enemmän Valmaan tulevilla opiskelijoilla on esimerkiksi erilaisia mielenterveysongelmia. He ovat ehkä olleet ammatillisessa koulutuksessa, mutta eivät enää pystyneet opiskelemaan samassa tahdissa muiden kanssa vaan heidät ohjattiin Valmaan.

4.1.3.1 Valintamenettelyt ja -kriteerit

Kaikissa haastatelluissa oppilaitoksissa opiskelijoiden valinnassa käytettiin haastattelua sekä kielikoetta niiden kohdalla, joiden äidinkieli ei ole suomi. Haastattelun avulla pystyttiin selvittämään, millainen motivaatio ja koulukunto hakijalla on eli kykeneekö hän opiskelemaan sillä hetkellä. Osassa oppilaitoksista kielikokeita on järjestetty tarvittaessa useamman kerran vuodessa, jolloin on ollut mahdollista tulla kesken vuottakin mukaan.

Hakijamäärät Valmaan vaihtelevat vuosittain ja oppilaitosten välillä oli jonkun verran vaihtelua siinä, että pääsivätkö kaikki hakijat koulutukseen vai täytyikö hakijoita karsia. Osaan oppilaitoksista otettiin sisään kaikki hakijat, joiden vain oletettiin pystyvän opiskelemaan. Tämä saattoi osaltaan johtua vähäisemmästä hakijamäärästä. Välillä vähäisemmästäkin hakijamäärästä kaikkia hakijoita ei oltu

kuitenkaan hyväksyty, jos suomen kielen taito oli vielä todella vähäistä tai hakija oli sen verran huonovointinen, että oli todettu tervehtymisen olevan ensisijaista.

Oppilaitoksilla oli usein kriteerinä opiskelijavalinnassa riittävä suomen kielen taito ja osassa oppilaitoksista se myös mainittiin ainoaksi varsinaiseksi kriteeriksi. Aiemmin kriteeri Valmaan pääsyyn on ollut eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoasteikon A2.2-taso, mutta nykyään oppilaitoksilla on itse mahdollisuus päättää kriteerinsä. Käytännössä haastateltavien mukaan tasoa A2.2 pidettiin edelleen sopivana lähtökohtana Valmaan. Riittävä kielitaito ajateltiin tärkeäksi, jotta opiskelija voisi oikeasti hyötyä Valmasta.

Valman saa käydä vaan kerran, niin me ei haluta tehdä sille nuorelle sitä, et me otetaan liian heikko kielitaito, siis sillä tavalla semmone, ettei pysty tuottaa millään muotoa, koska sit hän käyttää sen Valma-vuoden ja sit hänel ei kuitenkaan riitä se kielitaito sinne ammatillisiin opintoihin, niin on parempi ensin käyttää ne toiset portaat sieltä ja tulla sitten meille, koska kun tulee meille ja se kielitaito kehittyy ja hoitaa tän Valman hyvin, nii meiltä pääsee tosi hyvin jatkoon mejän ammatillisiin. (H6)

Pari haastateltavista kuitenkin lisäsi, että heille oli otettu tapauskohtaisesti opiskelijoita heikommallakin kielitaidolla ja esimerkiksi yksi oppilaitos oli saanut tätä varten lisärahoitusta. Puhuttu ja kirjoitettu kieli sekä luetun ja kuullun ymmärtäminen saattavat myös olla hyvin eri tasolla samalla ihmisellä. Eräs opettajista lisäsi, että vuosien varrella raja on laskenut jonkin verran, eikä nykyään puhuta niinkään kielitaitotasosta vaan arvioidaan tapauskohtaisesti siten, että lähtökohtana on mahdollisuus selvittää opinnoista. Heikompaa kielitaitoa oli myös mahdollista kompensoida esimerkiksi motivaatiolla ja halulla sekä tukiopetuksella. Toinen opiskelijoiden valinnassa käytetty kriteeri olikin juuri hakijan motivaatio ja yhden haastateltavan mukaan se oli myös kaikista tärkein kriteeri ja jopa tärkeämpi kuin kielitaito.

No joo... ehkä se motivaatio ja halu ja tavoitteellisuus on se suurin kriteeri, et kielitaidosakin joo, ehkä kirjoitettu kielitaito ei oo sen alkuperäsen tavoitteen mukainen, mut jos kompensoi sitä jollain muulla tai tietää, et tolla on selvä tavoite, et pystytään tukemaan siellä Valmassa sitä tavoitetta, nii se on ehkä se kaikkein suurin. (H2)

Valmaa ei ole ensisijaisesti tarkoitettu henkilöille, joilla on jo toisen asteen tutkinto tai korkeakoulututkinto ja se saattaa olla esteenä Valmaan pääsyssä, vaikka poikkeuksiakin voidaan tehdä. Joissain yksittäisissä tapauksissa myös esimerkiksi

hakijan käytös valintakokeessa saattoi johtaa siihen, ettei häntä valittu. Syynä saattoi olla se, että hakijalla nähtiin olevan tarvetta esimerkiksi erityisopetukselle. Useimmiten ratkaisevaksi tekijäksi nousi kuitenkin kielitaito sekä hakijan motivaatio.

4.1.3.2 Koulutuksen keskeyttäminen

Valma jätetään opettajien mukaan usein kesken nimenomaan ammatilliseen koulutukseen pääsemisen takia. Kokonaisuudessaan Valmasta suurin osa pääsee jonnekin jatkoon, mikä on myös yksi tavoitteista Valmassa. Oppilaitoksissa voidaan joutua yhdistämään ryhmiä pienentyneen opiskelijamäärän takia. Toisaalta myös jatkuva haku auttaa pitämään opiskelijamäärää isompana, mikä vaikuttaa myös oppilaitoksen saaman rahoituksen määrään.

Se pelkästään, et jos me ei yhtään lisättäis porukkaa matkan varrella vuoden mittaan, niin meiltähän loppuis oppilaat kesken. Sen lisäksi meidän täytyy vielä tiivistää sitä puolen vuoden jälkeen. (H1)

Yksi haastateltava kertoi yllättyneensä siitä, että hänen tämänhetkinen Valma-ryhmänsä haluaa olla tiiviisti mukana loppuun asti. Muutenkin nousi esiin, että monet maahanmuuttajat ovat ymmärtäneet, että Valma on ainutkertainen mahdollisuus opiskella suomea täyspäiväisesti, joten he haluavat käyttää kaiken käytävissä olevan ajan.

Mut yleensä on semmosii, jotka hyvin paljon sen Valman aikana jo lähtee eteenpäin, mut he [tämänhetkinen ryhmä] on tämmösi kieliorientoituneita ihmisiä, ni he haluaa [jäädä]. Tavallaan mä ymmärränkin sen, että... he tietää sen, et heillä on nyt tavallaan viimisiä mahdollisuuksia opiskella sitä kieltä, ni... kyllä mä oon vähän kans jollakin tavalla sitä mieltä, kun toisis oppilaitoksissa on kauheen, et nopeesti vaan pois ja eteenpäin ja ammatillisiin koulutuksiin, ni sitte ku he menee sinne, tietyl tavalla vähän liian aikaisin, niin sit he on vähän pulassa siellä. Et tota, kyl mä oon vähän sitä mieltä että ku heillä kerran on oikeus ja mahdollisuus opiskella sitä kieltä ikään kuin loppuun asti, ni sit he kans haluaa käyttää sen mahdollisuuden hyödykseen ja olla ihan tappiin asti. Jotkut kyl sit tietysti haluaa mennä ja siirtyä jo nopeestikin, mut et... (H4)

Kokonaisuudessaan opettajien mukaan etenkin maahanmuuttajien kohdalla Valmaa keskeytetään hyvin harvoin muun syyn kuin jatkokoulutukseen pääsemisen takia. Eräs opettaja arvelee yhden syyn tähän olevan se, että maahanmuuttajille

tulee helpommin ongelmia koulutuksen keskeyttämisestä kuin kantasuomalaisille. Maahanmuuttajat myös ymmärtävät usein tarvitsevansa kielikoulutusta päästäkseen elämässään eteenpäin. Muita maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden keskeyttämissyitä voivat olla esimerkiksi äitiys- tai sairauslomalle jääminen tai muuttaminen takaisin kotimaahan. Valtaosa maahanmuuttajista siis kuitenkin käy koulutuksen loppuun. Parin haastateltavan mukaan taas kantasuomalaiset nuoret lopettavat varsin usein Valman kesken. Yksi opettaja kertoi, että heillä ohjaajat ohjaavat keskeyttävän opiskelijan aina seuraavaan paikkaan niin, että he aina tietävät mihin heiltä keskeyttänyt opiskelijaa jatkaa.

Erään opettajan mukaan koulutuksen suorittaminen loppuun riippuu opiskelijan lähtötasosta ja motivaatiosta. Riippuu myös Valman aloitusajankohdasta, onko opiskelija Valmassa loppuun asti. Esimerkiksi elokuussa aloittaneet ovat erään haastateltavan mukaan yleensä loppuun asti, koska myös muut koulut alkavat yleensä elokuussa, kun taas tammikuussa aloittaneista monet varsinkin kantasuomalaiset haluavat hakea yhteishaussa ja lopettavat, jos pääsevät hakeumaansa kouluun.

Mut kyl mä sanoisin, et ehkä enemmän ollaan se koko aika, mut et sit jos on valmis tai sattuu aukeemaan paikka jostain, mihin on jonottanu esimerkiksi, niin sit lähetään kesken. Ja sit on tietysti niitä, jotka vaan valitettavasti hukkuu ja keskeytyy se koulutus, mut et riippuu hyvin paljon opiskelijasta itsestään ja siitä, et mikä on se valmius ja onks se selvää, et mihin on menossa. (H2)

4.1.3.3 Opiskelijoiden jatkepolut

Haastateltujen opettajien mukaan suurin osa Valman opiskelijoista jatkaa ammatilliseen koulutukseen niin maahanmuuttajista kuin kantasuomalaisistakin. Valmasta ammatilliseen koulutukseen siirtyminen oman oppilaitoksen sisällä on haastattelijien perusteella yleistä. Muut opiskelijat jatkavat lähialueen oppilaitoksiin, mutta sijoittuminen on ihan kiinnostuksen kohteista, elämäntilanteesta ja myös iästä riippuvaista. Valman opiskelijat ovat kuitenkin iso hajanainen joukko ihmisiä, joten myös heidän tavoitteensa ja taitonsa sekä sitä myöten jatkokoulutukseen sijoittumisensa vaihtelevat paljon. Erään opettajan mukaan heillä etenkin lähihoitajakoulutus ja telakka ovat tällä hetkellä monen opiskelijan tavoitteina.

Parissa haastattelussa nousi esiin työssäoppimisen tai harjoittelun merkitys. Monet saattavat löytää itseään kiinnostavan alan nimenomaan työssäoppimisen kautta – tai huomata, ettei ala ole lainkaan sellainen, mitä he ajattelivat etukäteen. Yksi haastateltavista painotti myös sitä, että työssäoppimisesta opiskelijat saavat myös kokemusta sekä ehkä oppivat tarvittavaa ammattisanastoa ja sen avulla saavat lisää itseluottamusta. Tämä taas voi helpottaa heitä pääsemään haastateluista itse koulutukseen, koska heillä on kokemusta alasta ja he pystyvät ehkä paremmin vakuuttamaan haastattelijat. Oppilaitoksissa voi myös päästä tutustumaan johonkin ammatillisen koulutuksen alaan esimerkiksi viikoksi tai pariaksi, ja joskus opiskelijat siirtyvätkin kokonaan kyseisen tutkinnon opiskelijaksi, mikäli kaikki menee hyvin. Olennaista on se, löytyykö kesken Valman joku oma juttu, jota opiskelija haluaa tavoitella, ja pääseekö hän opiskelemaan sitä.

Kantasuomalaiset usein hakevat ammatilliseen koulutukseen yhteishaussa, sillä he ovat voineet korottaa numeroitaan ja näin parantaa mahdollisuuksiaan päästä haluamalleen alalle, mutta myös jatkuvan haun kautta aikuiskoulutukseen haetaan. Maahanmuuttajista taas osa, varsinkin nuoret, hakevat yhteishaussa ja osa, etenkin aikuiset, hakevat jatkuvassa haussa eteenpäin. Sekä kantasuomalaisilla että maahanmuuttajilla ammatillinen koulutus on yleisin hakukohde. Jatkuva haku nähtiin pääosin positiivisena asiana, sillä jatkuva haku on monin paikoin saanut aikaan sen, että opiskelijoilla ei ole niin kiire pois Valmasta, vaan eteenpäin voi hakea silloin, kun itse tuntee olevansa siihen valmis. Valmaa käydään enemmän loppuun, koska ei ole vain yhtä hakuaikaa vuodessa vaan ammatillisiin tutkintokoulutuksiin voi hakea joustavasti ympäri vuoden. Opiskelija voi rauhassa käydä Valman loppuun ja parantaa kielitaitoa ilman pelkoa siitä, että hakuaika menee ohi ja pitää odottaa vuoden päähän seuraavaa mahdollisuutta. Joustavuus nähtiin kuitenkin myös hankalana asiana, sillä suuri vaihtuvuus tekee opiskelusta ja opettajien työstä repaleisempää ja välillä myös työläämpää. Kuitenkin on edelleen paljon myös koulutuksia, jotka alkavat kerran vuodessa, ja tällöin usein opiskelijoiden on pakko mennä koulutukseen, jos he sinne pääsevät.

Monien opettajien mukaan Valmassa tavoitteena on se, että kaikille Valman päätävälle on jonkinlainen jatkopolku suunniteltuna. Maahanmuuttajataustaisilla kieli-

taidon kehittyminen ja sen taso ovat ratkaisevia tekijöitä koulutukseen pääsemisessä. Pari opettajaa nostikin esiin omien taitojen ja jatkokoulutukseen vaadittavien taitojen suhteen, joka ei ole kaikille selkeä.

No viime vuoden ryhmästä, viime vuonna mulla oli 20, nii kaikki pääsi jatkoon ja tänä vuonna ei varmaa kaikki pääse, kielitaito ei oo kehittyny tai on kehittyny, mut omat haaveet on liian, et on ehdoton lähihoitaja vaan, ei mitään muuta ja sit ku se kielitaito ei kehity siihen, ettei pysty vielä, tai sähkömies, ei mitään muuta ku sähkömies, niin ne on ne tämän vuoden niinku... mulla on ollu tosi hankalaa se ohjaaminen, kun ei voi sanoo nuorelle, ettet voi. Et voi sanoo, et nyt sulla ei vielä riittäis, et hakisit nyt tähän ja vaikka aikuisena opiskelisit, nii... et en oo onnistunu, et mulla tulee moni nyt pettymään kyllä varmaan. (H6)

4.1.4 Opiskelijoiden tukeminen

Haastatteluissa nousi esiin, että opiskelijoille on Valmassa tarjolla monenlaista tukea. Opiskelijoille kuuluu muun muassa terveydenhuolto ja taustalla toimii moniammatillinen yhteisö eli on esimerkiksi opinto-ohjaaja, kuraattori, terveydenhoitaja ja tarvittaessa pääsee psykologille sekä ainakin yksi haastateltavista ilmoitti, että heillä on lisäksi erityisopettajia Valmassa. Osa opettajista näki, että opinto-ohjaaja ei heillä ole kovin isossa roolissa Valmassa, sillä koettiin, että kaikki opettajat Valmassa ovat ohjausorientoituneita ja yleensä ryhmän opettaja hoitaa ohjauksen. Valma-koulutuksen muutenkin koettiin sisältävän paljon ohjausta ja opiskelijoiden kanssa käytyjä ohjauskeskusteluita ja ajateltiin, että saattaa olla myös opiskelijan kannalta helpompi, jos opettaja hoitaa myös ohjauksen. Tietysti opiskelijoilla on sen lisäksi mahdollisuus halutessaan mennä puhumaan opinto-ohjaajalle. Yksi opettajista nosti esiin, että heillä on perinteisesti totuttu hoitamaan kaikki asiat itse, joten ei ehkä vielä olla niin totuttu hyödyntämään taustalla toimivaa opiskelijahuoltoa, vaikka sille koettiin olevan tarvetta ja etenkin terveydenhoitajalle oli kysyntää.

Kaikille opiskelijoille tehtiin lisäksi henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma. Yleensä kaikkia opiskelijoita haastateltiin Valma-koulutuksen alkuvaiheessa ja sen pohjalta luotiin suunnitelma, johon kirjattiin muun muassa opiskelijan ammatilliset tavoitteet ja toiveet, osaaminen, mahdolliset tuen tarpeet, työssäoppimispaikat sekä jatkosuunnitelmat. Opiskelijoille oli useimmissa oppilaitok-

sisä tarjolla tukiovetusta, esimerkiksi suomen kielen oppimiseen. Yhdessä oppilaitoksessa myös tarjottiin opiskelijoille erilaisia työpajoja, joissa oli mahdollisuus saada ohjausta ja opetusta pienemmässä ryhmässä. Erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja työpajoja oli esimerkiksi S2-paja. Yhden opettajan mukaan heillä ei juurikaan järjestetä tukiovetusta ja hänen näkemyksen mukaan Valma itsessään on jo ikään kuin tukiovetusta, koska Valman opetussuunnitelma on väljä ja se mahdollistaa oppituntien muokkaamisen sen mukaan, mitä opiskelijat tarvitsevat. Myös hyvin opinnoissa pärjääville pyrittiin tarjoamaan tukea, esimerkiksi järjestämällä heille oma ryhmä ja erityyppisiä materiaaleja.

Yksi opettajista kertoi, että heillä saatettiin käyttää tulkkeja joissakin tapauksissa, jos kielitaito oli vielä heikko ja opiskelijan piti esimerkiksi mennä puhumaan kuraattorin kanssa. Muutenkin, jos huomattiin, että opiskelijalla on jotain ongelmia, ne nostettiin esiin ja keskusteltiin opiskelijan kanssa ja pyrittiin löytämään yhdessä niihin ratkaisuja. Useimmissa tapauksissa pelkkä keskustelu jo saattoi auttaa asiaan, mutta tarvittaessa opiskelija voitiin ohjata esimerkiksi kuraattorin tai terveydenhoitajan puheille.

Eräs haastateltava kertoi, että heillä on ammatillisellakin puolella tiimissä kehitetty opiskeluvalmiuksia parantavia opintoja, jotka oli suunnattu etenkin maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille, mutta myös kantasuomalaisille, joilla on vähemmän koulutustaustaa. Nämä opinnot sijoittuvat ammatillisten opintojen alkuun eli Valman jälkeenkin olisi mahdollista parantaa opiskeluvalmiuksia. Yhdessä oppilaitoksessa oli lisäksi meneillään hanke, jonka tarkoituksena oli tukea erityisesti maahanmuuttajien opintoja. Tavoitteena oli, että opettajat voisivat oppia tunnistamaan haasteita ja millaisia apukeinoja ja materiaaleja missäkin tilanteessa voisi käyttää.

4.2 Opettajien kokemuksia Valmassa opettamisesta

Opettajilla oli monen vuoden ajalta kokemusta valmentavissa koulutuksissa opettamisesta ja he kokivatkin valmiutensa opettaa maahanmuuttajia hyväksi. Suurin osa opettajista koki, että heillä ei ole tarvetta lisäkoulutukselle. Eräs opettaja toivoisi kuitenkin lisää mahdollisuuksia kouluttautua, sillä heillä vain yksi opettaja kerrallaan pääsee koulutukseen. Yksi opettajista taas huomautti, että koulutusta

on saatavilla, mutta opettajat ovat jo valmiiksi kuormittuneita, mikä voi rajoittaa koulutukseen osallistumista ja opitun tuomista käytännön työhön.

Moni haastateltava painotti enemmän kokemuksen merkitystä ja he kokivat, että itse työssä oppii todella paljon. Koettiin myös, ettei ehkä ole sellaista koulutusta, mikä tukisi juuri nimenomaan opettamista Valmassa, eikä sellaista ehkä niin kättävään. Eräs opettaja esimerkiksi koki, ettei hän olisi kovin kiinnostunut menemään mihinkään monikulttuurisuuteen liittyvään koulutukseen, mutta sen sijaan koulutukset liittyen uuteen lainsäädäntöön tai oleskelulupa-asioihin voisivat olla hyödyllisiä. Vaikka kouluttautumiselle ei koettu olevan suurta tarvetta, haastateltavat kuitenkin suhtautuivat pääasiassa myönteisesti erilaisiin lisäkoulutuksiin ja koettiin tärkeäksi seurata, mitä alalla tapahtuu. Nähtiin, että koulutus on hyväksi ja eduksi ja koulutuksissa on lisäksi mahdollista samalla jakaa kokemuksia ja oppia toisilta. Yksi haastateltavista kertoikin, että hän yrittää vuosittain käydä jossain koulutuksissa.

Kyllä mun mielestä joka vuosi täytyy jotakin, ehdottomasti, ei nyt sillai siihen suomen kieleen sinänsä, mutta kyl siinäkin on hyvä käydä niillä kehityspäivillä ja lukee niitä väitöskirjoja, vähän kattoo, et mitä sillä alalla tapahtuu. Et kyl semmone hereillä olo mun mielestä on hyvä, et kyl mun mielestä kaikella... Joo, kyl mun mielestä tarttee aina, et aina tulee jotain uusia juttuja, mistä ei tiedä tai sit et mitä on hyvä miettiä, ettei pääse niinku se työ sillai, et kyllästyis tai toteuttais jotain vaan sen takia, et on tehny aina niin. (H6)

4.2.1 Resurssit

Monissa haastatteluissa tuli esiin opettajien kuormittuneisuus ja se, että kunnollisia Valmaa varten tehtyjä oppikirjoja ei juuri ole, vaan opettajat tekevät ison osan tunneilla käytettävästä materiaalista itse. Ongelmana ei parin opettajan mukaan olekaan se, etteikö johto olisi myöntäväinen hankkimaan oppikirjoja. Suomen kielten oppikirjoja käytetään opetuksessa perusrunkona ja lisäksi on kokeiltu esimerkiksi vanhoja yläkoulun oppikirjoja, mutta mikään kirjoista ei ole yksinään kovin hyvä. Tämän takia opettajat joutuvat rakentamaan ja etsimään itse ryhmän tarvitsemia lisämateriaaleja. Yksi opettajista jopa sanoi pohtineensa, että hän alkaisi tehdä Valmalle oppikirjaa, kunhan hän löytäisi aikaa siihen. Koettiin, että Val-

maan sopiva kirja voisi olla opiskelijoidenkin kannalta hyvä, ettei heille kasaantuisi suurta määrää monisteita. Myöskään tietokoneita ei voida opetuksessa paljoa käyttää, sillä tietokoneluokkia ei ole tarpeeksi.

Ei niinku semmosta Valma-kirjaa oo olemassakaan, et se olis aivan mahtavaa, et sellanen tehtäisiin tai useampii, koska se on välillä mun mielestä opiskelijoidenkin kannata vähän tylsää, et... et he saa kansiot, mutta ne ei yleensä jaksa kantaa niitä kansioita edes mukanaan. Ja sit on hirveä määrä paperia ja mä pelkään just sitä, että tavallaan se hukkuu se kaikki materiaali jonnekin, et jos ne olis jossain vähän tälleen, et olisi edes joku kirja, niin voi olla, et se säilyis ja siit olis pidempikestoista hyötyä. (H3)

Käytännöt käytössä olevien suomen kielen oppikirjojen osalta vaihtelevat kouluittain. Osassa kouluista kirjan saa lainaksi koulusta, eikä opiskelijoita pakoteta ostamaan mitään, kun taas toisessa nähdään hyödyllisempänä se, että opiskelijat ostavat kirjan itselleen ja voivat tehdä siihen myös merkintöjä.

Eri lähtökohdista tulevat tai eri aikaa aloittavat opiskelijat ovat myös erilaisia kielen oppijoita ja eri vaiheissa kielen opiskelussa. Näitä tasoeroja tasaamaan on monissa Valma-koulutuksissa käytetty apuna erityis- ja tukiopetusta. Resursseja kaivattaisiin oppimateriaalin lisäksi lisää kuitenkin opiskelijoiden tukemiseen ja yksilöllisen erityisopetuksen lisäämiseen. Opettajista kaksi nostaa esiin myös sen, että uudessa opetussuunnitelmassa voidaan sanoa ja painottaa mitä tahansa, mutta resursseja pitäisi olla samassa suhteessa. Uudessa opetussuunnitelmassa on painotettu entistä enemmän henkilökohtaistamista ja tukea, mutta tukiresursseja tarvittaisiin lisää, jotta tavoitteita voitaisiin täyttää paremmin.

Että saatais sitä kielen, niinku samalle tasolle opiskelijoita, et se tukiopetuksen ja lisäopetuksen... et se on tosi tosi tärkeitä. Et siihen ei aina vaan oo resursseja kunnolla, et... (huokaisee ja nauraa) Eipä oo ihmeellistä, et tää resurssikysymys tulee aina helposti esiin. (H4)

Lähes kaikkien haastateltavien mukaan opetus- ja ohjausresursseja tarvittaisiin lisää. Yksi opettajista pitää toimivana ja suositeltavana hänellä olevia ohjaustunteja, jolloin toinen opettaja on ryhmän kanssa ja hän ehtii juttelemaan yhden opiskelijan kanssa kunnolla. Hän kokee ehtivänsä näin tukemaan ja auttamaan opiskelijaa paremmin kuin ennen kyseistä käytäntöä. Lisäksi hän kokee positii-

viseksi asiaksi systeemin säännöllisyyden ja sen, ettei tarvitse stressata ajan riittävyyttä ja ryhmä saa samalla opetusta, eikä opiskelijoita tarvitse jättää keskenään.

Eräs opettajista nostaa esiin oppilaitoksen resurssit ja ristiriidan Valman tavoitteiden ja rahoitusmallin välillä. Monissa oppilaitoksista ryhmiä joudutaan kesken vuoden tiivistämään, kun opiskelijoita pääsee esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen tai jättää muuten Valma-opinnot kesken. Joissain oppilaitoksissa yritetään heti löytää lähteneen tilalle uusi opiskelija, sillä muuten oppilaitoksen talous kärsii. Tämän asian kyseinen opettaja näkee ikävänä ja rasittavana, sillä hän kokee, että heidän tehtävänsä on auttaa opiskelija eteenpäin, mutta periaatteessa heitä rangaistaan siitä.

Sit täytyis heti saada uusi opiskelija, mikä on aika rasittavaakin, kun ikään kuin sä teet jonkun asian, saat jonkun asian päätökseen, ni sit tulee heti taas uusi ja kaikki taas alusta. Et ei tuu sellasta selkeätä, et... aikasemmin oli niin, et tavallaan se ryhmä niinku pieneni ja pieneni ja pieneni, sit sai vähän hengähtää ja sit alkaa taas uus, mut nyt on sit niinku... vähän silleen, sil tavalla raskasta tai rasittavaa, et kun yhden koulutuksen vahvuus on vaikka kaksikyt opiskelijaa ja käytännössä siel on 35 opiskelijaa. (H4)

Yleisesti resursseja kaivattaisiin lisää ja kuten eräs opettajista sanoi, resurssit voisivat aina olla paremmat. Haastatelluista opettajista kaksi on kuitenkin tyytyväisiä tiloihin ja resursseihin, vaikka aina löytyykin parannettavaa.

4.2.2 Opettajien kokemukset

Haastateltavat kokivat maahanmuuttajataustaisten Valma-ryhmien opettamisen motivoivaksi. Opettajat sanoivat, että on kiva opettaa maahanmuuttajia, koska he ovat kiinnostuneita opetuksesta ja haluavat todella oppia. Opiskelijat ovat usein hyvin motivoituneita ja esimerkiksi koulutuksen keskeyttäminen ilman painavaa syytä on harvinaista.

Motivaatio on kaikil kyllä, kyl voi sanoa, että kaiken kaikkiaan maahanmuuttajien opettaminen on silleen kauhean motivoivaa, koska heillä on kaikilla niin kauhee tarve oppia sitä kieltä ja integroituu tähän yhteiskuntaan. (H4)

Maahanmuuttajien opettaminen koettiin myös antoisaksi. Opettajien mukaan on mielenkiintoista, kun on erilaisia ihmisiä ja tutustuu uusiin kulttuureihin ja kieliin. Opettaessa saa uusia näkökulmia asioihin ja voi itse oppia opiskelijoilta heidän

kulttuureistaan ja kielestään sekä myös suomen kielestä. Erilaiset kulttuurit koettiin rikkautena.

. . . se on ehkä just se paras, et oikeesti oppii niin paljon itse heiltä, koska he niinku tuo sen oman kulttuurinsa ja omat kaikki ajatukset, niin mun mielestä se on ihanaa, että mä opin heiltä koko ajan uusia asioita. (H3)

. . . oppii tosi paljon heidän kulttuureistaan, mä tykkään itse paljon kielistä ja erilaisista kulttuureista, et sen takia joka päivä on tosi mielenkiintoinen siinä mielessä, että aina saa itse oppia uutta ja yleensä opiskelijat mielellään kertoo ja heistä ilmeisesti tuntuu tosi hyvältä, et on kiinnostunu ja mä oon kyllä kiinnostunu. (H5)

Lisäksi haastateltavat kertoivat, että maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita on mukava opettaa, koska he ovat yleensä kohteliaita ja he tervehtivät ja hymyilevät. Moni haastateltava kertoi, että opiskelijat usein kiittävät opettajaa tunnin jälkeen opetuksesta. Pari opettajista nosti esiin, miten etenkin aikuisten maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten nuorten opettamisen välillä saattaa olla suuri ero edellä mainituissa asioissa.

Opiskelijat on äärimmäisen kiitollisia. Tunti kun päättyy tai tunnit, niin lähes poikkeuksetta kaikki kiittää päivästä, mitä ei tuolla tavallisessa, ei semmosta tapahdu. Kiitos opettaja, oli hyvä päivä, niin tietää tehneensä jotain. Kyllä se on niin erilaista, et jos puhutaan vaikka jostain Kelan palveluista suu vaahdossa ja joku kiittää vielä sen jälkeen siitä, niin kyllä sitä sit jaksaa tehdä. (H1)

. . . he on aika usein tosi kohteliaita ja heidän opettaminen on tosi kivaa, koska he on niin kuin, monet tulee semmosista maista, missä kunnioitetaan vielä opettajia, eli he on tosi kohteliaita, he kiittää opetuksesta, vaikka se olis ollu ihan hirveen huonoa (naurua). Anteeks, ku täytyy kuitenkin joskus olla itsekriittinenkin, et vaiks olis ollu oikeesti huono päivä ja näin, ni he niinku kiittää ja hymyilee ja tervehtii ja kaikkee tämmöstä, mikä suomalaisten nuorten kohdalla ei toteudu. Et siinä on valtava ero, ku meil on vielä näit aikuisia maahanmuuttajia ja suomalaisia nuoria, et minkälaista heitä on opettaa. (H3)

Haastattelujen perusteella opettajat olivat hyvin motivoituneita ja sitoutuneita työhönsä. Opettajat kertoivat, että omassa työssä palkitsevaa on huomata, kun opiskelija pääsee eteenpäin ja keksii, mikä se oma juttu ja suunta elämässä on. On kiva huomata, että on pystynyt tukemaan opiskelijoita.

En mä tiedä, parastahan on aina se, et ku joku oivaltaa jotain tai pääsee eteenpäin tai et on pystynyt jollain tasolla kutakin opiskelijaa tukemaan siinä hänen omassa tarpeessaan. (H2)

. . . minusta on kiva tehdä tätä työtä, kun on semmone luottamus siihen tulevaisuuteen, et niinku... ku näkee entisiä opiskelijoita ja he on ammatissa toimivia, niin se on ihanaa. (H6)

Vaikka maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla saattoi olla vaikeita kokemuksia taustalla elämässään, heitä kuvailtiin niistä huolimatta usein elämäniloisiksi ja valoisiksi. Eräs opettajista ajatteli tämän liittyvän siihen, että maahanmuuttajien ja kantasuomalaisien pahan olon aiheuttajat olisivat erilaisia. Hän myös arveli, että joidenkin opiskelijoiden kohdalla opiskelu saattaa olla henkireikä sen hetkisessä elämässä, koska koulussa saa muuta ajateltavaa.

Mä koen ite sillai, että sit ku kantasuomalaisilla on paha olla, nii sen on usein saattanu joku perheenjäsen aiheuttaa tai joku, niinku et on hylätty olo tai semmone, mut maahanmuuttajat on yleensä kauheen valosia, koska se on usein kuitenkin joku ulkonen sota, et ne on... et niitä on kuitenkin rakastettu. (H6)

4.2.3 Työn haasteet

Haastatteluissa ilmeni, että Valma-opettajat olivat välillä aika kuormittuneita työssään. Maahanmuuttajien opetuksessa nähtiin omat haasteensa, jotka liittyivät usein kielitaitoon ja ryhmien heterogeenisyyteen sekä ihan arjen pyörittämiseen. Haastateltavat kokivat, että opiskelijoiden eri tasoilla olevat kielitaidot tuottavat haasteita opetukseen ja asiaa hankaloittaa entisestään se, että Valmaan on jatkuva haku ja uusia opiskelijoita voi tulla mukaan koulutukseen pitkin vuotta. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opettaminen koettiin välillä haastavaksi puutteellisen kielitaidon vuoksi. Erään opettajan mukaan opettaminen Valmassa oli kuitenkin helpompaa kuin esimerkiksi kotoutumiskoulutuksessa, koska Valmassa opiskelijoilla on yleensä jo kielitaitoa ja he ymmärtävät ja puhuvat suomea jo paremmin.

Opiskelijat myös saattoivat tulla erilaisista koulukulttuureista ja olla tottuneita tietynlaiseen opetukseen, mikä koettiin haastavaksi. Ylipäätään erilaiset kulttuurit saattoivat välillä aiheuttaa yhteentörmäyksiä, vaikka ne koettiin samalla rikkautena ja myönteisenä asiana. Haasteeksi koettiin se, jos samassa ryhmässä oli joko kielitaidoltaan tai opiskelutaidoiltaan kovin eritasoisia opiskelijoita. Tämänkaltaiset sekaryhmät koettiin myös opiskelijoiden itsensä kannalta turhauttaviksi, jos opetus on esimerkiksi liian hitaasti etenevää tai jos opiskelija ei meinaa

pysyä opetuksen tahdissa mukana. Eroja pyrittiin tasoittamaan esimerkiksi antamalla erilaisia tehtäviä nopeammin eteneville.

. . . se on ollut haastavaa opettaa ryhmää, jossa osalla ei oo minkäänlaista koulutustausta, opiskeluvälmiudet on siis aivan niinku minimaaliset ja toiset on käynyt Venäjällä jonkun yliopiston. Ni eihän niitten opettaminen samassa tilanteessa oo ihan järkevääkään, eikä se oo helppoa. Siinä täytyy oikeesti miettiä. Aina joku kärsii. (H3)

Opettajilla saattoi välillä olla isoja ryhmiä, mikä hankaloitti heidän työtään. Jos ryhmä on suuri, se vaikeuttaa opiskelijoihin tutustumista ja jokin olennainen opiskelijaan liittyvä tieto voi selvitä vasta myöhemmin. Pari opettajista nosti esiin, että myös oppimisvaikeudet ja niiden löytäminen on maahanmuuttajien kohdalla haasteellista, koska ei aina varmuudella voi tietää, johtuuko opiskelijan vaikeudet opinnoissa alhaisesta suomen kielen taidosta vai onko taustalla lisäksi oppimisvaikeuksia. Tietysti pitkä työkokemus voi helpottaa jonkin verran oppimisvaikeuksien huomaamista.

Yksi opettaja koki, että viime aikoina haastavaa oli ollut opiskelijoiden motivointi ja myös maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden, vaikka yleisesti heitä pidettiin hyvin motivoituneina. Ongelmaa oli ollut saada opiskelijoita tulemaan kouluun ja ymmärtämään, että muukin opetus voi olla hyödyllistä, kuin vain suomen kielen kieliopin opiskelu. Kyseinen opettaja kokikin, että helpommalla pääsisi, jos vain sanoisi opiskelijoille, että opiskellaan kielioppia.

. . . mut et tänä vuonna erityisen vaikeeta on ollu motivointi, koulussa oleminen, myös maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla ja tavallaan se, et ymmärtäis sen, et miksi jotain asiaa tehdään. Mut et toki niinku helpollahan pääsee jos sanoo, et nyt me otetaan kielioppia ja sit suurin osa opiskelijoista on silleen, et nyt minä opiskelen oikeesti, kun on tätä suomen kielen kielioppia ja nyt me teemme jotain tämmösiä kertaavia tehtäviä ja näin, et se on niinku helppoa, mut mä en tiedä onks se hyödyllistä. Ja mä yritän aina sanoo opiskelijoille, et se on ihan se ja sama, osaatko partitiivin oikein tässä kohtaa, et kunhan sä uskallat käyttää sitä kieltä ja pääset eteenpäin ja ymmärrät vaikka siellä työssäoppimispaikalla, et mitä tapahtuu. Et se kielen rohkee käyttäminen on se, mut et se ei taas sit oo helppoo saada, varsinkin jos tulee jostain tuolta venäläisestä koulukulttuurista, niin se et jätetään kielioppi kokonaan pois ja puhutaan, nii on ahdistavaa. (H2)

Opiskelijoilla saattaa olla raskaita kokemuksia taustalla, jos on esimerkiksi saapunut maahan pakolaisena tai turvapaikanhakijana. Henkisestä kuormituksesta

saattaa seurata psyykkisiä ongelmia ja unettomuutta, jotka voivat vaikuttaa opintojen etenemiseen. Useimmat kuitenkin ovat tulleet Suomeen avioliiton tai muun syyn takia. Eräs opettaja kertoi haasteelliseksi opiskelijoiden oleskelulupa-asiat, jotka kuormittivat tietenkin opiskelijoita itseään ja vaikuttivat heidän opiskelukuolunsa, mutta myös opettaja oli kokenut ne kuormittavana ja hän koki, että oli pitänyt venyttää omia rajoja ja tehdä paljon sellaista työtä, mikä ei opettajan työkuvaan kuulu. Työt myös saattoivat tulla vapaa-ajalle. Oleskelulupaprosessit voivat olla pitkiä ja jatkua vuosikausia ja opiskelijat saattavat olla hyvin ahdistuneita ja myöskin itsemurhariski voi olla koholla. Huonosti suomen kieltä taitavan opiskelijan voi myös olla vaikea ymmärtää viranomaisia ja oleskelulupaprosessin kulkua. Kyseinen opettaja kuitenkin kertoi, että hän on saanut koulutusta omien rajojen vetämiseen ja mikä kuuluu opettajan työhön ja mikä ei.

Yhden haastateltavan mukaan on haastavaa, kun toimintaa pitäisi kehittää koko ajan, tulee uusia muutoksia ja opetussuunnitelman perusteita uudistetaan. Sama opettaja myös kertoi joskus tuntevansa huonoa omatuntoa sen takia, että hän kokee, että opetusta pitäisi kehittää enemmän.

. . . tavallaan se toiminnan kehittämisen haaste on varmaan se, että se on loputon työ-sarka. Aina välillä vähän kantaa huonoa omaatuntoa siitä, et pitäis tehdä sen eteen enemmän, et vaikka opsit muuttuu, muutetaan toimintaa opsin mukaiseksi ja ollaan hereillä sen suhteen, mut se, et sen toiminnan sisältö, niin pitäskö sitä vielä pedagogisessa mielessä saada monipuolisemmaksi. Et kyllä meillä aika paljon on menetelmiä käytössä, mutta et pitäskö olla enemmän. (H1)

Lisäksi haastavana nähtiin se, että on niin paljon eri asioita, joita voisi opettaa, mutta Valma on kestoaltaan rajallinen, joten on keskityttävä olennaisimpiin asioihin, kuten koulutus- ja työmahdollisuuksiin. Hankalaksi koettiin myös välillä informaation saaminen perille ja se, että jokainen tunti on erilainen. Lisäksi oppimateriaalit vaihtuvat ja ylipäättään oppimateriaaleja on vähän ja paljon täytyy itse kehittää materiaaleja.

. . . työ, opettaminen sinällään se on välillä aika semmosta kokonaisvaltaista, et sanonu joskus, et se on vähän ku kokovartalohommaa, kun välillä sanat ei riitä. Suomen kieli kun ei mee perille, niin se pitää jollain tavalla konkretisoida, et mistä on kysymys. Välillä ollaan itse mutkalla ja välillä piirretään taulu täyteen kaikenlaista ja haetaan kaikki sanan perusmuodosta lähtien, se et saadaan se asia perille. (H1)

Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että on tärkeää muistaa, että kaikki heidän opiskelijansa ovat loppujen lopuksi tavallisia ihmisiä ja maahanmuuttajia pitäisi kohdella kuten muitakin, erilaisuuden korostamisen sijaan.

. . . ei me pidetä heit minään niinku semmosena ihmeolentona, tai silleen et "ooks sä maahanmuuttaja". En mä aina ees muista mistä maasta he on. (nauraa) Mut et tota, ihan kaikki on tavallisia ihmisiä kuitenkin. Mut kyl ne on kaikki vaan rakastaa Suomea niin hirveästi, se on aina niin hauskaa. "Joo, Suomi ja Turku on maailman paras kaupunki Turku!" (nauraa) Et se on niin kiva. (H4)

Yksi haastateltava nosti esiin sen, miten välillä opiskelijoiden tavoitteet opiskeluiden suhteen saattavat olla ristiriidassa todellisuuden kanssa ja siinä kohtaan välillä pitää miettiä opiskelijoiden kanssa, mikä on realistista siinä hetkessä. Moni maahanmuuttajataustainen opiskelija on saattanut opiskella kotimaassaan ja olla korkeastikin koulutettu, mutta uudessa maassa ei välttämättä pysty jatkamaan entisessä ammatissa tai se vaatii pidempää opiskelua ja monella kuitenkin on halu päästä nopeasti työelämään. Yhden haastateltavan kokemus oli, että opettajan työhön saattaa välillä liittyä vallankäyttöä, sillä opettajan roolissa voi joutua sanomaan opiskelijalle, että hänen kannattaisi tehdä jotain tai että hän ei ole vielä valmis hakemaan esimerkiksi tiettyyn ammatilliseen koulutukseen.

Ehkä tää on enemmän realiteettiterapiaa, mitä opiskelijoiden kanssa tehdään, et se on ehkä semmonen. Monilla voi olla suuriakin toiveita (huokaa)... jatkaa kaikenlaisissa ammateissa, mutta tota, kyl se monelle kuitenkin sitten se... Tässä sit konkretisoituu, että ei täs kauheen isoihin... monet ne on kuitenkin opiskellut kotimaassa ja ovat aika tota siis korkeastikin koulutettuja, mutta tota kyl he sitten sen tässä jollakin tavalla tajuaa, ettei he oikein voi jatkaa sitä omaa ammattiaan tai ei haluakaan, että tota... Aika monella on se, et haluaa vaan päästä nopeasti töihin. Ja sitte me mietitään, et miten sä pääset nopeasti töihin. Sä pääset nopeesti töihin sillä, et sä suoritat ammatillisen perustutkinnon. Sit he tajuu sen, okei, vuoden kaks kestävä koulutus ja sit sä pääset ammattiin aika nopeesti. Ei heil oo mitään semmosii kiinnostuksia ruveta opiskelemaan 4 vuotta yliopistossa, jonka jälkeen he ei saa töitä. Et kyl me käydään aika paljon läpi sitä asiaa. (H4)

4.2.4 Maahanmuuttajuus oppilaitoksen arjessa

Haastatteluissa kysyttiin myös, miten maahanmuuttajat ja heidän eri kielensä ja kulttuurinsa näkyvät oppilaitoksen arjessa, ja millaiselta oppilaitoksen ilmapiiri opettajien mielestä vaikuttaa. Lähes kaikki haastatelluista opettajista nostivat esiin etenkin sen, että konkreettisesti näkee erinäköisiä ihmisiä ja kuulee eri kieliä

arjessa. Kielistä myös puhutaan opiskelijoiden ja opettajien kesken. Lisäksi ainakin parin haastateltavan mukaan oppilaitoksen tasolla maahanmuuttajia on huomioitu, ja muun muassa säännöissä ja käytänteissä eri taustat näkyvät. Erään oppilaitoksen ruokalassa pyritään myös välttämään sianlihasta tehtyjä ruokia. Muuten haastateltavat eivät puhuneet paljoa eri uskonnoista, ja yksi haastatelluista opettajista sanoikin, että uskonnot eivät näy arjessa mitenkään. Eräs opettajista mainitsi, että joskus opiskelijat kysyvät esimerkiksi tiloja rukoiluun tai jalkojen pesuun ennen rukoilua, mutta tänä vuonna tällaista ei ole kysynyt kukaan. Normaalissa arjessa saattaa näkyä myös esimerkiksi islaminuskon paasto ramadan.

Yleinen ilmapiiri oli kouluissa opettajien mukaan "ihan ok" tai "normaali", mutta rasismia ja yhteentörmäyksiäkin on havaittu. Erään opettajan mukaan esimerkiksi aiemmin hankalat tilanteet oppilaitoksessa voitiin välillä laittaa automaattisesti maahanmuuttajaopiskelijoiden syyksi. Maahanmuuttajiin oppilaitoksessa on kuitenkin pikkuhiljaa totuttu paremmin, vaikka edelleen heitä saatetaan katsoa yhtenä massana. Yhden haastateltavan mukaan ennen kielteisesti maahanmuuttajiin suhtautunut opettaja haluaisi nykyään mielellään opettaa heitä, sillä tutustumisen myötä hän on huomannut, miten mukavaa maahanmuuttajia on opettaa. Pari opettajaa nostikin haastattelussa esiin, että heillä tutustumiseen, ryhmäytymiseen ja mukavan ilmapiirin luomiseen käytettiin aikaa myös koko oppilaitoksen mittakaavassa. Tällä pyrittiin lisäämään hyvinvointia arjessa ja vähentämään mahdollisia konflikteja. Haastateltujen opettajien mukaan konfliktit ovat kuitenkin olleet yleensä harvinaisia yksittäistapauksia.

. . . mut sit esimerkiks oon nyt yhen opettajan kanssa . . . puhunu siitä, kun hänen ryhmä on hyvin hyvin rasistinen, et millasta yhteistyötä voitais tehdä, et sais sitä purettua sieltä päästä, et tämmösii on, mut et... ei se päivittäistä oo eikä viikottaista. (H2)

Ja sit yksikin semmonen opettaja, ku oli kans tosi sellanen kielteinen, ni kun hän opetti semmosta ryhmää, ni nyt hän aina toivoo, et hän saa opettaa maahanmuuttajia, just ku ne on niin kohteliaita ja kivoja ja tykkää opiskella ja ei lintsaa, no voi nekin kyllä lintsata. Mut et on koulumyönteisiä. Aikuiset ainakin. . . . Ja he niinku varmaan just sillä omalla olemuksellaan, ku he tutustuu ja opettaa heitä, ni huomaa, et he on kivoja. Ja et ne on ihan oikeestaan niin kuin mekin. Ei siinä niin isoja eroja ihmisenä oo. (H3)

Eri taustojen huomattiin arjessa kuitenkin näkyvän välillä myös yhteentörmäyksinä eri kulttuurien edustajien välillä, esimerkiksi eri tapojen tai poliittisten näkemysten takia. Yksi haastatelluista opettajista huomautti kuitenkin, että heillä konflikteja ei tule niinkään eri kulttuurien edustajien välillä, vaan kulttuurien sisällä, jos ihmiset esimerkiksi ovat tulleet eri puolilta kulttuurialuetta. Harvemmin kuitenkaan on mitään vaaratilanteita.

Eräs opettaja ajattelikin, että ihmiset ovat tulleet nimenomaan konflikteja pakoon ja haluavat siksi ehkä elää rauhallisesti Suomessa. Yksi opettajista nosti esiin sen, miten monet maahanmuuttajataustaiset pelkäävät kovasti joutuvansa pois Suomesta, jos heille tulee esimerkiksi avioero, mikä taas voi vaikuttaa heidän opiskeluunsa. Myös maailmanpolitiikan tapahtumat ja vaikea tilanne kotimaassa heijastuvat opettajien mukaan joidenkin opiskelijoiden koulunkäyntiin voimakkaasti, ja monilla vaikeista taustoista tulleilla voikin olla riski mielenterveysongelmiin.

Ja se on sellanen, mikä pitää koko ajan ymmärtää, kun yrittää tahkoa niit asioita heijän päähänsä, ni et kyllä siel on niin monta... monenlaista tuskaa ja monella on kauhea ikävä koko ajan kotimaahansa, et kylhän se totta kai, ja se on niinku sellanen ehkä mitä maahanmuuttajan kohalla täytyy koko ajan miettiä, että... et se toinen puoli on sydäntä aina jossain muualla, et kylhän se hirveesti vaikuttaa heijän siihen opiskelumotivaatioon ja niihin mahdollisuuksiin. (H4)

Eräs haastateltavista korosti, että koulutustasojen väliset erot ovat usein määrittelevämpiä kuin kulttuurien väliset erot. Hän kertoi, että korkeakoulutetut ja luku- ja kirjoitustaidottomat kyllä viihtyvät samassa luokassa, mutta heidän opiskelutaitonsa ovat hyvin erilaisia.

. . . jos mä nään uuden maahanmuuttajan, niin mieluummin kun mä kysyn, että minkä maalainen sä oot, niin mä kysyn ensimmäiseksi mieluummin, kuinka monta vuotta sä oot käyny kotimaassa koulua, et se kertoo tavallaan siitä ehkä enemmän siitä ihmisestä, tai sit lähestymistavasta, siitä maailman hahmottamisesta. (H4)

Eri ryhmät ja kansalaisuudet samassa ryhmässä nähtiin silti myös hyvänä asiana. On ymmärrettävää, että samaa kieltä äidinkielenään puhuvien kanssa on ehkä helpompi olla tekemisissä ja päivittäiset asiat tulee hoidettua tutulla yhteisellä kielellä. Oma kulttuuri voidaan nähdä turvallisena ja helppona vaihtoehtona, ja lisäksi monet maahanmuuttajat viettävät aikaa yhdessä myös vapaa-ajallaan.

Eräs opettaja kertookin, että ajattelee, että oma porukka voi olla ne ainoat läheiset ihmiset Suomessa. Suomen kieltä on pakko käyttää paljon enemmän, mikäli se on ainut yhteinen kieli luokkatoverien kanssa. Englannin kieltä ainakin yhden opettajan mukaan pyritään välttämään, sillä kaikki ryhmästä eivät sitä osaa.

4.3 Valman opetussuunnitelman perusteet ja tavoitteiden toteutuminen

Valman opetussuunnitelmaa on muutettu useasti viime vuosien aikana. Yksi iso muutos tapahtui vuonna 2015, kun valmentavat koulutukset yhdistettiin yhdeksi ammatilliseen koulutukseen valmentavaksi koulutukseksi ja koulutuksille luotiin yhteinen opetussuunnitelma. Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, että opettajien kokemuksen mukaan koulutusten yhdistämisellä ei ole ollut kovin suuria käytännön vaikutuksia Valmaan. Muutokset opetussuunnitelmassa tietenkin vaikuttivat, ja erään opettajan mukaan vaikutukset näkyivät konkreettisesti siinä, kun Valmaan tuli uusia sisältöjä, joita ei aikaisemmin ollut esimerkiksi maahanmuuttajille suunnattuun Valmaan sisältöön. Valman opetussuunnitelman perusteet uudistettiin myös vuonna 2018, jolloin muun muassa pakollinen osuus poistettiin ja koulutuksen osista tuli valinnaisia.

4.3.1 Tavoitteiden toteutuminen

Opetussuunnitelmassa sanotaan, että Valman tavoitteena on olla opiskelijalähtöistä ja antaa opiskelijoille valmiuksia hakea ja päästä ammatilliseen koulutukseen sekä suorittaa se hyväksytysti. Tavoitteena on myös parantaa opiskelutaitoja ja saada kokemusta työelämästä. Kaikkien haastateltujen opettajien mukaan nämä Valman tavoitteet toteutuvat opiskelijoilla varsin hyvin, sillä Valma-koulutus on rakennettu opetussuunnitelmaa seuraten. Monen opettajan mukaan opetussuunnitelman tavoitteet ovat järkeviä ja niihin pystytään vastaamaan.

Pari Valma-opettajaa nosti esiin sen, etteivät tavoitteet välttämättä toteudu kaikilla, vaan toteutuminen liittyy paljon myös opiskelijoiden lähtötasoon ja taitoihin sekä myös heidän tarpeisiinsa, sillä opetus tapahtuu opiskelijoiden tarpeiden mukaan. Toisaalta opetuksen tuleekin tavoitteiden mukaan olla nimenomaan opiskelijalähtöistä. Yksi opettajista kuitenkin huomautti, että joillekin opiskelijoille olisi hyödyllistä olla Valmassa parikin vuotta, jotta tavoitteisiin oikeasti päästäisiin, sillä

kaikkien kohdalla yksi vuosi vain ei riitä. Henkilökohtaistaminen ja opiskelijälähtöisyys nousivat esiin useissa haastatteluissa. Yksi opettajista painotti sitä, että tavoitteena on tarjota opetusta, jolla opiskelija pääsee eteenpäin elämässä ja usein tämä tarkoittaa ammatilliseen koulutukseen pääsemistä. Erään opettajan mukaan he yrittävätkin suosituimpien ammattialojen lisäksi kertoa myös muista opiskelijoita mahdollisesti kiinnostavista aloista. Tavoitteena onkin parin Valma-opettajan mukaan nimenomaan löytää jokaiselle ”se oma paikka”.

Mun mielestä Valma on mennyt parempaan suuntaan koko ajan. Just täs, että niinkun... et on just nää tavoitteet myös tehty siin opsissa, kun se on nyt aika tosi vapaa, et sieltä voi valita ihan mitä vaan melkein, niin siinä oikeesti mahdollistuu se vielä paremmin, että opiskelijälähtöisesti toteutettaisi sitte. (H3)

Haastateltavien mukaan tavoitteet ovat hyviä myös ammatilliseen koulutukseen tähtäämisen näkökulmasta, sillä keskiössä on nimenomaan parantaa opiskelijoiden opiskelutaitoja. Opiskelutaitojen lisäksi monet tarvitsevat apua elämänhallintansa kanssa, jolloin Valmasta voi mennä paljonkin aikaa muuhun kuin varsinaiseen opiskeluun. Toisaalta täytyy ottaa huomioon myös opiskelijan tavoitteet, jotka kaikilla eivät tähtää samaan asiaan.

. . . et tää on kuitenkin semmonen paikka, missä voi välillä ottaa vähän rennommin, jos se oma jaksaminen ei oo ihan täysin kunnossa, et sä voit silti menestyksekkäästi suorittaa tän vuoden ja saada itselle sen kokemuksen, et oot tehny sen mitä piti ja kouluvuosi on suoritettu ja niin edelleen. Et se voi olla se juttu, mikä kantaa eteenpäin ja jaksaa sit suorittaa ne ammatilliset opintonsa. (H5)

4.3.2 Valinnanvapaus

Uusimman opetussuunnitelman mukaan Valma koostuu valinnaisista koulutuksen osista, joista opiskelija voi valita omiin tavoitteisiinsa sopivat osat. Kysyttäessä haastateltavilta valinnanvapauden toteutumisesta kävi ilmi, ettei valinnanvapaus käytännössä aina voi toteutua. Valmassa myös usein opiskeltiin ryhmänä samoja koulutuksen osia, eikä ryhmän sisällä esiintynyt kovin paljon hajontaa valinnaisuuden suhteen, vaikka koulutuksen osat ovatkin valinnaisia.

Pari opettajaa kertoikin, että heidän maahanmuuttajaopiskelijoista koostuvissa ryhmissään kaikki kulkevat käytännössä samaa polkua, ja valinnanvapaus toteutuu lähinnä erilaisten korttikoulutusten kautta. Opiskelijoiden on halutessaan mahdollista suorittaa esimerkiksi hygieniapassi tai työturvallisuuskortti. Erään

opettajan mukaan heillä on niin sanottuja valinnaisia aineita, jolloin opiskelija voi valita tietyistä vaihtoehdoista itseään eniten kiinnostavan. Muutama haastateltavista myös mainitsi työssäoppimisjakson olevan iso osa valinnaisuutta, sillä se voidaan pituuden ja määrän osalta säätää opiskelijoiden tarvetta vastaavaksi.

Toisinaan valinnaisuutta voi esiintyä myös esimerkiksi kielten kohdalla. Toisaalta opiskelijat eivät välttämättä myöskään halua varsinaisia valinnaisaineita, ja yhden opettajan mukaan opiskelijat toivovat kysyttäessä aina lisää suomen kielen opetusta. Käytännössä maahanmuuttajien kohdalla Valmasta iso osa kuuluu suomen kielen opiskeluun, eikä valinnaisuudelle jää myöskään niin paljoa aikaa. Pari haastatelluista opettajista nimenomaan mainitsi kaipaavansa lisää valinnaisuutta, jotta koulutus voitaisiin vielä enemmän koostaa vastaamaan opiskelijan tarpeita. Yhdessä oppilaitoksessa opiskelijoille oli kehitetty polkusysteemi, jolloin opiskelija valitsee henkilökohtaistamispoluista itselleen tarpeellisimman. Valma-opettajan mukaan jotkut haluavat polulle, joka ei heille välttämättä sovi, mutta tällöin opiskelija voi kokeilla polkua tietyn aikaa. Ihmiset kuitenkin ryhmytyvät varsin nopeasti ja silloin omaa ryhmää ei välttämättä edes halua vaihtaa.

Haastateltavien mukaan valinnaisuudessa usein esteeksi nousi resurssit. Opettajien tai opiskelijoiden määrä oli muutaman opettajan mukaan sen verran pieni, ettei heillä ole mahdollisuutta esimerkiksi järjestää erilaista opetusta samaan aikaan, vaan opiskelijat ovat käytännössä samoissa ryhmissä koko ajan. Toisinaan opiskelijoita kuitenkin sekoitettiin eri opettajien ryhmiin. Valinnaisuuden toteutumisen haaste liittyy usein myös siihen, että on vaikea sovittaa valinnaisuus kaikkien opettajien ja ryhmien lukujärjestyksiin niin, että kokonaisuus silti toimisi.

. . . et niillä on semmost valinnaista aika paljon sen, mitä se mahdollistaa se meidän lukkari, me enemmänkin haluttais, mut se ei vaan toimi se systeemi. Me sitäkin, yhtenä vuonna laitettiin ihan hirveesti, nii eihän me tiedetty enää itekkään, kenen piti olla missä, ja sit ne vaihtoehdot, ei muistanu, mihin ne oli hakenu ja me oltiin ihan niinku... et on pakko hyväksyy jotain järjestelmiä mitä on, mut me pyritään joka vuosi lisäämään sitä valinnaisuutta. (H6)

Yksi opettajista nosti haastattelussa esiin myös sen, että valinnaisuus ei aina ole pelkästään hyvä asia, sillä opiskelijat eivät välttämättä ota heille tarpeellisia koulutuksen osia. Hän epäili, että voivatko koulutuksen tavoitteet toteutua, jos kaikki

on valinnaista, koska Valman kohderyhmä on kuitenkin usein sellaista, joka tarvitsee enemmän ohjausta opinnoissa ja joka hyötyisi tietyistä opiskeluvalmiuksiin liittyvistä opinnoista. Hän myös koki, että vanhassa opetussuunnitelmassa ollut pakollinen osa oli ollut toisaalta hyvä.

. . . mut mä ehkä jotenkin haluaisin ajatella, et jotain me tarjotaan valinnaisesti pakolla, et tulee ne tietyt opiskelutaitoasiat, koska ei ne opiskelijat valitsis niitä, jos ne saa valita, mut kun ne on kuitenkin sitä Valman perusydintä, et valmistetaan sinne tuleviin opintoihin. Niin vähän siinä on ehkä se, et mä olisin melkeen pitänyt siitä vanhasta opsista sen 10 osaamispistettä niitä pakollisia, et semmonen et nää sun nyt ainakin täytyy tehdä, kun ei voi pakottaa, mut niin... (H2)

Parin opettajan haastattelussa ilmeni myös, että vaikka Valmassa aiemmin pakollisena ollut osa muuttui valinnaiseksi, opiskelijat opiskelevat käytännössä samoja asioita kuin ennen, sillä aiemmin pakolliset asiat ovat niin perustavanlaatuisia Valmalle. Pakollisten osien poistuminen nähtiin kuitenkin pääosin positiivisena kehityksenä, sillä se lisää vaihtoehtoja opetuksen järjestämisen ja opetuksen suhteen.

4.3.3 Kielitaitovaatimukset

Aikaisemmin Valmassa on ollut kielitaitovaatimuksena A2.2, mutta tämä vaatimus on poistunut ja oppilaitokset saavat nykyään valita opiskelijat oman harkintansa mukaan. Valman opetussuunnitelman perusteissa kuitenkin sanotaan, että opiskelijan suomen tai ruotsin kielen olisi hyvä olla riittävällä tasolla, jotta hän voisi hyötyä opetuksesta Valmassa (Opetushallitus 2017). Haastatteluissa tuli ilmi, että joissain oppilaitoksissa opiskelijaksi saatettiin ottaa kaikki hakijat. Esimerkiksi erään opettajan mukaan heille oli otettu sinä vuonna opiskelijoita myös alemmalla kielitaidolla ja opiskelijat oli jaettu kahteen eri kielitasoryhmään. Kielitaito oli ryhmissä parantunut ja ero kaventunut ajan kuluessa, mutta tason olisi ollut hyvä olla parempi, jotta opiskelijat saisivat kaiken irti koulutuksesta.

Haastateltavilta kysyttiin, mitä mieltä he ovat kielitaitovaatimuksista ja olisiko Valmaan hyvä olla joku lähtötaso ja vaatimus tietyn tasoisesta kielitaidosta. Ilmeni, että suhtautuminen kielitaitovaatimukseen oli ristiriitaista ja niissä nähtiin sekä hyviä että huonoja puolia. Osa opettajista koki, että aikaisemmin Valmassa käy-

tössä ollut lähtötaso A2 oli aika sopiva ja sen päälle oli mahdollista kehittyä Valman aikana B1- tai B2-tasolle, joilla yleensä jo pystyy pärjäämään perustutkinto-opinnoissa. Tosin silläkin tasolla opiskelu vaatii paljon töitä ja panostusta vapaaajalla. Koettiin, että jotain kielitaitoa olisi hyvä olla pohjalla, jotta opiskelusta voisi hyötyä.

Ristiriitasta, et kyl mun mielestä joku pohjataso pitäis olla, ja se A2 on ollu sellanen. Ei sais pitää vanhoista kiinni, mut et tavallaan jos on käyny kotokoulutuksen ja on siellä suoriutunu kohtuu normaalisti, niin sit on siinä A2.2 ja sit tulee Valmaan, niin sit sitä pystyy nostaa sinne B1.2, B2, niin sit pystyy kyl suurimmal osalla aloista opiskelemaan, ei välttämättä ehkä siel sotella, missä se kirjallinen työskentely on vielä isompaa tai liiketaloudessa, mut et lähtökohtasesti. Mut et jos se vaatimus poistuu, mä en oikeesti tiedä. (H2)

Haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että jokin tietty raja ammatilliseen koulutukseen ei välttämättä olisi kovin hyvä asia, koska osaamista voi olla monenlaista ja eri aloilla on myös eri vaatimuksia. Alakohtaisesti olisi hyvä miettiä, mikä kielitaito on riittävä ja millä pärjää. Tietyille aloille on myös helpompi päästä alemmalla kielitaitotasolla, koska siellä on myös mahdollista pärjätä heikommalla kielitaidolla. Tällaisiksi aloiksi mainittiin muun muassa metalliala ja koti- ja puhdistuspalvelut. Sen sijaan korkeampaa kielitaitoa vaadittiin esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan tai liiketalouden opiskelijoilta. Alhainen kielitaito saatettiin nähdä myös mahdollisena työturvallisuusriskinä ja koettiin, että joillain aloilla kielitaidon tasosta ei ole varaa joustaa. Haastateltavien mukaan pitäisikin ottaa paremmin huomioon ihmisten yksilölliset tavoitteet.

. . . ja täytyy miettii myös tätäkin, et mihin se ihminen on suuntautumassa, koska jos me kaikessa mietitään sitä henkilökohtaistamista, et mitkä on ne tavoitteet. Jos ihmisen tavoite on, niinku mullakin on ryhmässä semmonen mies joka haluaa itse, hän haluaa nimenomaan siivoojaksi, hän ei halua mitään muuta, hän halua sinne, niin miks hänet pitäisi pakottaa sitte johonki vaativampaan tavoitteeseen vaan niinku siks, et... niin, miksi? Siis koska mehän lähetään kaikessa siitä opiskelijasta, niin silloin se Valmakin täytyy suunnitella niin, et se hyödyttää häntä tai et hän saa niitä asioita. (H3)

Haastatteluissa ilmeni, että monella opettajalla oli aiemmin saattanut olla tietyille alalle suuntautuneita Valmoja, esimerkiksi jossain ryhmässä kaikki olivat suuntautumassa rakennusalalle. Nämä Valmat oli koettu toisaalta selkeiksi, kun on voitu enemmän opiskella tietyn alan sanastoa. Nykyisin Valmat ovat niin sanot-

tuja yleis-Valmoja, eikä ole mahdollista keskittyä mihinkään tietyn alan sanastoon, koska opiskelijat ryhmässä saattavat olla kiinnostuneita monista eri aloista. Opiskelijoita voidaankin neuvoa tutustumaan itseään kiinnostavan alan sanastoon itsenäisesti kirjastosta tai internetistä löytyvien materiaalien avulla.

Tiettyyn alaan suuntautuvassa Valma-koulutuksessa nähtiin myös huonoja puolia, kuten esimerkiksi sanaston yksipuolisuus, jos opetuksessa keskitytään vain tietyn alan sanastoon. Tällöin opiskelijalle saattaa muodostua vain kapea-alainen kielitaito, joka voi rajoittaa hänen myöhempiä mahdollisuuksiaan. Aina ei myöskään voi ennustaa, miten jonkun opiskelijan kielitaito lähtee kehittymään. Yksi opettaja kertoi myös olevansa huolissaan reformista ja miten se vaikuttaa kielen opetukseen, jos opiskelijoiden ajatellaan oppivan suomen kieltä muiden opintojen ohella.

. . . sillai mua vähän tää reformi huolestuttaa siinä mielessä, kun ajatellaan, et otetaan vaan ja siinä ohessa ne oppii, kun ei ne opi, kun sitä kieltä pitää opettaa, et se ei vaan tuu tai sit tulee semmosia... et mun mielestä se on sen nuoren tien katkasemista, että on nuori 15-vuotias ja sit sille ei opeteta kun se metallialan suomi, se pystyy kommunikoi- maan näin, koska jos se olis siinä kohtaan saanu hyvää opetusta, siit vois tulla insinööri, et tiiäks se, et koskaan niistä nuorista ei tiedä, et [kenellä] se lähtee siihen järjettömään räjähdysmäiseen nousuun se kielitaito. (H6)

Kielitaitovaatimus on poistunut myös ammatillisista perustutkinnoista ja se lisää painetta ottaa opiskelijoita alemmalla kielitaidolla myös Valmaan, koska sen tarkoitus on kuitenkin olla tutkinto-opintoihin valmentavaa koulutusta. Tämä ikään kuin pakottaa alentamaan kielitaitokriteerejä Valmaankin pääsyssä.

No, mä oon sitä mieltä, että nyt kun on näköjään mennyt siihen, ettei enää niinku oo mitään kielikokeita, ei oo valtakunnallisia kielikokeita ammatilliseen koulutukseen, niin tota ehkä on ihan järjetöntä, et jos Valmaan on vaikeampi päästä kuin ammatilliseen kou- lutukseen. Ku Valman pitäis kuitenkin olla se, mikä niinku auttaa ihmisiä sinne pääsyssä. Eli, kyl mä niinku nään, että meidän täytyy sopeutua siihen hallitsevaan todellisuuteen. (H3)

Muutokset, kuten kielitaitovaatimuksen poistuminen, olivat juuri vasta tapahtu- neet ja haastateltavat sanoivat sitä, että tässä kohtaan on vielä vaikeaa sanoa, millaisia vaikutuksia uudistuksilla on käytännössä. Yksi opettajista pohti, että jat- kuukohan hänellä työt, jos ei Valmaan tule tarpeeksi opiskelijoita, jos aloille opis-

kelemaan pääseminen helpottuu kielitaitovaatimusten poistuttua. Valma kuitenkin nähtiin hyödyllisenä ja yksi opettaja huomautti, että nykyinen Valman opetus-suunnitelma on todella väljä rakenteeltaan ja koostuu valinnaisista opinnoista, minkä vuoksi opetuksen sisällöt pystytään rakentamaan aika vapaasti. Jos opiskelijoiden kielitaito on todella alhainen, opetuksessa voidaan keskittyä enemmän kielitaidon parantamiseen.

4.3.4 Kielitaidon kehittyminen Valman aikana

Haastateltavista valtaosa oli sitä mieltä, että opiskelijoiden kielitaito kyllä kehittyi hyvin Valman aikana, mutta osalla ei ehkä tarpeeksi siihen, että he pärjäisivät ammatillisissa perusopinnoissa. Yksi haastateltavista harmitteli sitä, että opiskelijoilla harvemmin on mahdollisuuksia vapaa-ajalla käyttää suomen kieltä, vaikka se tukisi kielen kehitystä. Kuitenkin monella koulu saattaa olla ainoa paikka, jossa suomen kieltä käytetään.

Ehtii kyllä, et kylhän se on paljon sitte kiinni siitä opiskelijasta itsestään. Se on tietysti sääli, et harvalla on sellasia suomalaisia kontakteja, joiden kanssa sitä suomen kieltä tän koulujän ulkopuolella [käyttäisi], et tota... paljon enemmänhän se viel kehittyisi, jos se olis myöskin sen oman arkensa suomenkielisessä ympäristössä, mutta kehittyi kyllä, oikeinkin hyvin. (H5)

Kaikilla vuosi Valmassa ei siis välttämättä riitä kielitaidon kehittymiseen, varsinkin, jos opiskelijan lähtötaso suomen kielessä on alhainen.

Osal ehtii, osal ei. Niinku mä sanoin aikasemmin, niin mua vähä huolestuttaa se, et tavallaan jos se kielitaitovaatimus lakkaa kokonaan olemasta... Tavallaan mä oon huomannu sen, et jos tulee liian heikolla kielitaidolla, niin se vuosi ei riitä, et se ei ehdi kehittyä. Et jos tavallaan niinku opiskelukielitaidon oppimiseen menee viis vuotta aikaa ja sä oot ehkä ollu kotokoulutuksessa kaks vuotta ja sit sulla on se yks vuosi Valmaa, niin sä et oo ees siinä kielitaidon tasolla, et sä pystyisit opiskelemaan. (H2)

Haastateltavat epäilivät, voiko opetussuunnitelman tavoitteet toteutua, jos Valmaan tullaan hyvin heikolla kielitaidolla. Kuitenkin työelämässä tarvitaan kielitaitoa, ja jos se ei ehdi kehittyä, niin tulee ongelmia viimeistään siinä vaiheessa, kun pitäisi siirtyä työelämään. Työelämässä esiintyvä työkieli ja ammattisanasto on tärkeää oppia, koska ilman sitä ei pärjää työssä. Alakohtainen sanasto voi olla hyvin erilaista kuin yleiskieli ja yksi opettajista huomauttaakin, että ei hankään

aina ymmärrä opiskelijoiden työharjoittelupaikoissa käytettyä kieltä. Eräs haastateltavista myös kertoi, että opiskelijoilta on tullut välillä palautetta, että koulussa ymmärtää opettajan puhetta, mutta sitten kun mennään esimerkiksi työkokeiluihin, niin esimerkiksi ihmisten käyttämät murteet voivat tuottaa vaikeuksia.

Toisaalta erään haastateltavan mielestä Suomessa usein tehdään kielitaidosta suuri ongelma, vaikka sen ei tarvitsisi olla ja hieman heikommallakin kielitaidolla voisi pärjätä työelämässä. Sama haastateltava myös pohti, että kuinka usein maahanmuuttajat eivät pääse töihin työnantajien asenteiden takia ja sen vuoksi, ettei haluta palkata maahanmuuttajaa, vaikka kielitaito periaatteessa olisikin riittävä haetun työpaikan kannalta.

Yksi opettaja kertoi, että ammatillisiin perustutkintoihin otetaan opiskelijoita alemmalla kielitaidolla reformin seurauksena. Siitä taas seuraa, että maahanmuuttajataustaisilla voi olla vaikeaa opinnoissa, koska opetus on kuitenkin suomeksi. Erikseen on tietenkin ollut joitakin maahanmuuttajille suunnattuja ryhmiä, mitkä ovat tasoittaneet kielitaitoon liittyviä vaatimuksia. Jos koulutukseen otetaan opiskelijoita, joiden kielitaito on vielä heikompaa, niin heille tulisi myös tarjota riittävästi tukea. Opettajat olivat huolissaan siitä, miten tuki käytännössä järjestyy ja toteutuu.

Toisaalta eräällä opettajalla oli ollut hyvä kokemus tuen järjestymisestä perustutkinto-opiskelijoille, joilla on alhaisempi kielitaito ja hän koki, että monella alalla heikompi kielitaito ei ole niin suuri este. Eräällä alalla oli järjestetty ryhmä aikuisille maahanmuuttajille, joiden kielitaito oli vielä todella alhainen ja jopa siinä määrin, etteivät he olleet päässeet Valmaan. Heille oli kuitenkin tarjottu paljon tukea kielen kanssa opintojen aikana ja opiskelijat olivat työllistyneet hyvin koulutuksen jälkeen. Oppitunneilla saattoi esimerkiksi olla mukana S2-opettaja ja kielen opetus oli tavallaan integroitu ammatilliseen opetukseen.

. . . alussa sitä ajatteli, et mites täs nyt tulee ja mitäs tästä tulee, mut he sai paljon sitte kielitukea alussa ja muuta, ja he on valmistunut ja päässy töihin. So, mikä on sit ongelma? Et ehkä niinku silloin se on ongelma, jos ihminen ei opi niitä asioita, et se kielitaito on niin heikko, ettei he pysty sitä ammattia oppimaan, mutta hirveän monet meidän perusammateista... Ei varmaan sais sanoa, mut yks kokkiopettaja just sanoi, että heilläkin voi valmistua semmosia opiskelijoita, jotka osaa vieläki valmistuttuaan tosi huonosti suomea,

ku ei siihen tutkinnon suorittamiseen heijän alalla vaadita mitään hirveän ihmeellistä kielitaitoa. (H3)

Kaiken kaikkiaan haastateltavat korostivat, että yleensä opiskelijoiden kielitaito kehittyy Valman aikana varsin hyvin. Kielitaidon kehittyminen riippuu suurimmaksi osaksi opiskelijan omasta aktiivisuudesta ja motivaatiosta sekä hänen koulustaustastaan. Eräs haastateltava kuitenkin huomautti, että yksilön oppimiseen voivat vaikuttaa lisäksi mahdolliset traumaattiset kokemukset kotimaassa tai esimerkiksi perhehuolet. Tällöin kielen oppiminen ja ylipäätään opiskelu voi olla hitaampaa, koska opiskelija on henkisesti kuormittunut, vaikka muuten hänellä voisi olla hyvät edellytykset oppia.

4.4 Valman rooli ja tulevaisuus

Haastatteluissa Valma-opettajat kertoivat näkevänsä Valman todella tärkeänä nivelvaiheen koulutuksena etenkin maahanmuuttajien kohdalla. Maahanmuuttajien kohdalla harppaus kotoutumiskoulutuksesta ammatilliseen koulutukseen on kielitaidon suhteen todella suuri, joten Valmassa on hyvä opiskella lisää kieltä ennen jatkokoulutusta. Yhden opettajan mukaan Valman rooli on ollut lähinnä kotoutumiskoulutuksen jatkokurssi, vaikka virallisesti Valmassa on kyse paljon muustakin.

. . . heille se Valma-koulutus on hirveen pitkälle suomen kielen jatkokoulutusta, mitä ei sais ääneen sanoa, mutta... (nauraa) Mutta tota, sitähan se maahanmuuttajille on hyvin pitkälle. (H4)

Lisäksi Valman etuna nähdään mahdollisuus työkokemuksen saamiseen ja tätä kautta lisääntyneisiin työllistymismahdollisuuksiin. Valma nähtiin myös hyvänä kopin ottajana kantasuomalaisille nuorille, jotka muuten olisivat jääneet vaille opiskelupaikkaa. Opiskelijoita voi tippua pois ammatillisesta koulutuksesta myös kesken opintojen esimerkiksi vaikean elämäntilanteen tai väärän alavalinnan johdosta. Myös tällöin Valma voi olla tärkeä välivaihe oikean suunnan etsimisessä. Valmassa he saivat aikaa ja siellä on paljon tukea oman tulevaisuuden miettimiseen ja opiskelupaikan etsimiseen. Eräs opettaja korosti sitä, että nuoren oman paikan etsimisen eteen tehdään Valmassa paljon töitä.

Haastateltavat kokivat, että Valmalla on suuri merkitys opiskelijoiden opiskeluvalmiuksiin ja Valman käytyään opiskelijat pärjäävät paremmin ammatillisessa koulutuksessa. Yksi haastatelluista nosti esiin sen, miten ammatillisellakin puolella vaaditaan entistä enemmän itseohjautuvuutta, ja miten se ei sovi kaikille, etenkin, jos on jo valmiiksi parannettavan varaa opiskelutaidoissa. Osalle nuorista Valma voikin toimia myös hyvänä paikkana elämänhallinta- ja opiskelutaitojen parantamiseen, jotta he myöhemmin voisivat opiskella aktiivisemmin esimerkiksi juuri ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelutaitojen parantaminen onkin iso osa Valma-koulutusta.

Mun mielestä tää on nimenomaan heille, jotka tietää, että he haluaa jonkun tämmösen perustutkinnon opiskella, mut sit tää on myös niille, jotka ei oikein tiedä mitä he haluaa, mutta he on... jostain syystä heidän opiskelutaidot on heikot tai heidän elämänhallintataidot on heikot ja silloin Valma sopii hyvin, että meil tulee tosi paljon niinku rikkinäisiä nuoria, joilla siis niinku ihan se, et tullaan kouluun aamulla tiettyyn aikaan ja ollaan täällä joku aika ja sitten lähdetään pois, niin on haastavaa, niin he voi tulla oppii tänne turvallisesti sitä, niitä taitoja, jotta he pystyis sitten jonain päivänä palaamaan tämmösiksi vähän aktiivisimmiksi opiskelijoiksi ja pääsemään ammatilliseen koulutukseen tulevaisuudessa tai vaikka sit lukioonkin siinä kohtaa. (H3)

Kantasuomalaisten kohdalla myös kymppiluokka voisi olla vaihtoehto, mutta Valman myötä Varsinais-Suomessa alkoi vuonna 2018 ainoastaan yksi kymppi-luokka. Eräs opettaja sanoi etukäteen miettineensä sitä, miten paljon kymppi-luokka ja Valma kilpailevat keskenään opiskelijoista, mutta huomanneensa, että Valma on paljon monipuolisempi.

Valma myös nähdään pidettynä koulutuksena ja erään opettajan mukaan myös eräänlaisena kielitaidon mittarina. Hänen mukaansa kotoutumiskoulutuksen opiskelijat kyselevät usein, että joko heidän kielitaitonsa on riittävä Valmaan. Jotkut opiskelijat ovat myös ajatelleet kielitaitonsa olevan hyvä, mutta he ovatkin Valmassa huomanneet sen vaativan parantamista, ja ovat lopulta olleet todella tyytyväisiä Valmaan. Opettajien kokevat, että Valma on ollut opiskelijoille hyödyllinen. Kokonaisuudessaan Valma nähtiinkin tärkeänä reittinä etenkin ammatilliseen koulutukseen haluaville, joiden edellytykset päästä koulutukseen eivät ole tarpeeksi hyvät. Maahanmuuttajien kohdalla Valma nähtiin nimenomaan kielitaidon parantajana. Kantasuomalaisilla nuorilla taas Valman ajateltiin olevan

paikka, mihin tulla, jos he eivät tiedä tai ole varmoja, mihin he haluaisivat opiskelamaan.

4.4.1 Kehitysideoita

Haastateltavilta kysyttiin, että miten heidän mielestään Valmaa voisi kehittää. Vastauksista ilmeni, että opettajien mielestä Valma on jo tällä hetkellä aika hyvä, koska se on todella joustava koulutus, jota on mahdollista muokata kunkin ryhmän tarpeiden mukaan ja toteuttaa monella eri tavalla. Parantamisen varaa nähtiin kuitenkin esimerkiksi oppimateriaaleissa. Toivottiin, että erilaisia oppimateriaaleja olisi paremmin saatavilla ja muutenkin resursseja opetukseen. Yksi opettaja kaipasi myös lisää tiloja ja etenkin tietokoneluokkia.

Yhteistyön kehittäminen nähtiin tärkeäksi, niin oman oppilaitoksen sisällä kuin ulkopuolisten tahojen, kuten esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa. Pari opettajaa mainitsi, että pitäisi kehittää Valman ja ammatillisten alojen yhteistyötä ja ylipäänsä lisätä Valman näkyvyyttä siten, että alojen opettajat tietäisivät Valman olemassaolosta. Haastatteluissa nousi esiin, että ryhmiä kannattaisi sekoittaa vielä enemmän ja opettaa ristiin, koska siten voitaisiin hyödyntää paremmin eri opettajien osaamista. Tämä nähtiin myös tavoittelemisen arvoisena asiana.

Haastateltavien mukaan Valmaa voisi kehittää siten, että kuunneltaisiin enemmän ammatillisten tutkintojen aloja ja työelämää, että mitä siellä tarvitaan ja sen mukaan voitaisiin muokata opetusta Valmassa. Yksi ehdotus oli, että Valmaan voisi sisällyttää enemmän tiimityötaitojen harjoittelua, koska niitä tarvitaan opiskeluissa ja työelämässä. Olisi tärkeää, että opiskelijat oppisivat toimimaan ryhmissä ja erilaisissa kokoonpanoissa. Toinen, mitä nykyään tarvitaan paljon, on tietotekniikka, eli sitä voisi myös olla enemmän opetuksessa.

Haastateltavat kokivat, että Valmaa voisi lisäksi kehittää lisäämällä valinnaisuutta opintoihin ja esimerkiksi laajemmin erilaisia vaihtoehtoja koulukokeiluihin ja vierailupaikkoihin. Usein ongelmana kuitenkin saattaa olla lukujärjestykset ja niiden yhteensovittaminen. Eräs opettaja esimerkiksi kertoi, että heillä on ollut tekniikkaan painottuvia koulukokeiluita ja heillä oli toivottu enemmän hajontaa vaihtoehtoihin ja mahdollisuuksia mennä eri aloille tutustumaan. Toivottiin myös, että työharjoittelupaikkoja löytyisi helpommin ja niitä olisi enemmän tarjolla.

4.4.1.1 Opetussuunnitelma muutoksessa

Pari opettajaa kritisoi sitä, että Valman opetussuunnitelma muuttuu niin usein. Muutoksen ei nähty todellisuudessa vaikuttavan paljoakaan käytännön opetukseen, mutta sen nähtiin vievän aikaa ja energiaa opettajilta. Haastatteluissa ilmeni, että osa opettajista oli kyllästynyt jatkuvaan muutokseen opetussuunnitelman kohdalla, eikä siksi haluaisi sitä muutettavan. Kokonaisuudessaan opettajat olivatkin melko tyytyväisiä tämänhetkiseen opetussuunnitelmaan.

. . . joo, et en mä sitä opsia ehkä nyt sitten tässä kohtaa... sanotaanko, et sitä on nyt neljä vuotta niin koluttu ja pengottu, et nyt se saa olla, musta se on nyt ihan jees ja meillä on nyt taas toimivat systeemit. (H6)

Kaikissa haastatteluissa nousi esiin opetussuunnitelman kohdalla sen väljyys, sillä pakolliset osiot muutettiin vapaaehtoisiksi uusimmassa opetussuunnitelmassa. Pääasiassa haastateltavat pitivät tätä muutosta positiivisena asiana, sillä se mahdollistaa koulutuksen muokkaamisen opiskelijoiden tarpeisiin vastavaksi. Myös mahdollisuus suorittaa ammatillisen koulutuksen osia nähtiin opettajien mukaan ihan hyvänä asiana, vaikka pari heistä sanookin, ettei tätä mahdollisuutta lopulta hirveästi hyödynnetä, vaan opiskelijat ennemminkin siirtyvät kokonaan ammatilliseen koulutukseen. Yhden opettajan mukaan oli kuitenkin aiemmin hyvä, kun opetussuunnitelmasta pystyi näyttämään, että osa koulutuksen osista oli pakollisia ja heille tarpeellisia. Yksi opettajista painotti haastattelussa sitä, että väljän opetussuunnitelman myötä Valma-opettajille tulee vapauden lisäksi enemmän vastuuta opetuksen käytännön järjestelyistä ja kehittämisestä. Väljyys jättää myös enemmän tulkinnanvaraa opetussuunnitelmaan.

Yksi opettajista toivoi Valmaan nimenomaan maahanmuuttajille suunnattua suunnitelmaa, joka olisi kehitetty ajatellen heidän keskimääräisiä tarpeitaan ja mikä antaisi paremmat eväät koulutuksen järjestämiseen maahanmuuttajaopiskelijoille. Yhden opettajan mielestä etenkin maahanmuuttajien kohdalla pitäisi löyhentää vaatimusta, jonka mukaan opiskelijalla ei saisi olla minkäänlaista toisen asteen tutkintoa ennen Valmaan tulemista. Todellisuudessa koulutukseen saattaa päästä myös omassa maassa suoritetusta toisen asteen tutkinnosta huolimatta, sillä kuten sanottua, maahanmuuttajista monet tulevat Valmaan nimenomaan opiskelemaan kieltä. Myös tutkintojen vertailu suomalaisten tutkintojen kanssa on hyvin vaikeaa. Moni haastateltu opettaja kuitenkin sanoi, ettei heillä

ole vielä selkeää kantaa uuteen opetussuunnitelmaan, sillä se oli tullut voimaan vain kuukausia ennen haastatteluja.

4.4.1.2 Maahanmuuttajien tukemisen kehittäminen

Opettajilta myös kysyttiin, miten maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita voitaisiin paremmin tukea Valmassa. Monet olivat sitä mieltä, että keinot ovat osittain samoja kuin muidenkin opiskelijoiden kohdalla. Yhden opettajan mukaan asiat olivat tällä hetkellä suhteellisen hyvin, eikä hän nähnyt sinällään olevan tarvetta kehittää erityisesti maahanmuuttajien tukemista. Toisen opettajan mukaan tilanne on heillä tasapuolinen, sillä hänen mukaansa kaikki opiskelijat ovat samalla viivalla opinnoissa. Useampi haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, että maahanmuuttajien tukemisessa ja tukemisen muodoissa olisi kehitettävää.

Tärkeäksi koettiin esimerkiksi se, että opettajat tuntevat ryhmiensä opiskelijat ja siten tunnistavat heidän tarpeensa. Yksi opettaja nosti esiin huolen siitä, että onko opettajilla riittävästi aikaa kaikille opiskelijoille.

Mä näkisin, että mitä paremmin me tunnetaan mejän opiskelijat, niin sen helpompi mejän on heidän kanssa toimii ja tunnistetaan heidän tarpeet, et kyl se huoli on aina vähän olemassa, kun ollaan kovin pienellä porukalla tehdään, niin ehditäänkö ja jaksetaanko kaikkien kanssa riittävästi. Et jos me tunnetaan mejän opiskelijat, niin sit me pärjätään hyvin ja se on niinku sitä kautta, me tunnustetaan ne tarpeet ja ohjataan oikeeseen osoitteeseen tai sit tehdään itte. (H1)

Resursseja tukiopetukseen kaivattiin enemmän, jotta voisi konkreettisemmin lisätä yksilöopetusta. Eräs opettaja ehdotti perinteisen tukiopetuksen kehittämistä enemmän pienryhmäopetuksen suuntaan siten, että olisi erilaisia ryhmämuotoisia tukiopetuksia ja hänen koulussaan olikin kokeiltu sellaista tukihenkilötoimintaa, missä samassa ryhmässä on samaan kieliryhmään kuuluvia opiskelijoita, joiden suomen kielen taito on eri tasolla. Tällaisessa ryhmätoiminnassa opiskelijat voisivat oppia toisiltaan ja myös selittää omalla äidinkielellään paremmin epäselviä asioita toisilleen. Toisaalta nähtiin, että maahanmuuttajia tukisi se, että he saisivat luotua yhteyksiä ja verkostoja kantasuomalaisten kanssa ja että he pääsisivät enemmän osallisiksi suomalaiseen yhteiskuntaan.

Yksi haastateltavista ehdotti erilaisia keskustelukerhoja tai vertaisryhmiä opiskelijoiden omalla kielellä, myös esimerkiksi sukupuolen mukaan jaettuna siten, että

työille olisi erikseen oma ryhmä, jossa voisi puhua myös asioista, joista ei esimerkiksi kulttuuristen syiden takia voi aina puhua. Toisaalta hän koki, että tämän kaltaisia ryhmiä on tarjolla jo kaupungin puolesta.

4.4.2 Tulevaisuuden näkymät ja ammatilliseen koulutukseen liittyvät uudistukset

Haastateltavilla oli osin ristiriitaisia näkemyksiä Valman tulevaisuudesta. Työn haastavuuden ajateltiin lisääntyvän tulevaisuudessa, sillä opiskelijajoukon nähtiin muuttuvan heterogeenisemmäksi ja vaihtuvuuden lisääntyvän siten, että Valmaan siirrytään kesken lukuvuoden ja lähdetään kesken pois. Useammassa haastattelussa nousi esiin, että ammatillisen koulutuksen reformilla ei ole niin suurta vaikutusta Valmaan, kuin sillä on tutkintopuolella, koska Valmassa ollaan totuttu jatkuvaan hakuun ja opintojen henkilökohtaistamiseen. Monet uudistukset myös koettiin hyvältä kannalta.

Niin, joo, mut emmä tiedä sit ku paljon puhutaan siitä just ammatillisen koulutuksen reformista, niin kyllähän se... ei se meille oo mikään uus juttu. Meil on aina ollut, aikuiskoulutus on aina elänyt sitä semmosta, et me ollaan aina menty sen opiskelijoiden henkilökohtaisen suunnitelman mukaan, ja meil on aina ollu sellanen tavallaan non-stop -systemi, et ei se niinku meille oo... Et noille jotka tekee, on noita ammatillisia perustutkintoja, niin niille se on varmaan aikamoinen uus juttu ja kova juttu, että opiskelijoita tulee jatkuvalla tuutilla. (H4)

Valmalle nähtiin olevan tarvetta myös tulevaisuudessa nivelvaiheen koulutuksena ja se nähtiin tärkeänä jatkoväylänä monille opiskelijoille, etenkin kun reformin myötä opiskelijoilta vaaditaan entistä enemmän esimerkiksi itseohjautuvuutta. Toisaalta myös mietittiin sitä, että Valman roolia pitää ehkä osittain uudestaan miettiä tulevaisuudessa, kun ammatilliseen koulutukseen pääsee helpommin kielitaitovaatimusten poistuessa. Valmalle ei siis välttämättä ole tulevaisuudessa yhtä suurta tarvetta ja sen roolia pitääkin ehkä miettiä uudestaan. Yksi haastateltavista pohti myös, että Valma voisi esimerkiksi olla vielä enemmän ammatillisten alojen apuna ja toimia yhteistyössä niiden kanssa. Erään toisen haastateltavan ehdotus oli, että Valman kohderyhmä voisi tulevaisuudessa mahdollisesti laajeta siten, että se olisi samalla myös aikuisille ammatinvaihtajille tai pitkäaikaistyöttömille suunnattu uraohjauskoulutus.

Kouluilla on tulevaisuudessa enemmän painetta saada opiskelijat nopeammin työelämään tavalla tai toisella. Eräs haastateltavista kertoi pelkäävänsä, että tulevaisuudessa yhä useampi tulee putoamaan koulutuksesta. Työelämälähtöisyys opinnoissa koettiin positiivisena asiana, mutta samalla oltiin huolissaan, että ovatko työpaikat valmiita roolinsa korostumiseen, koska työelämä on nyt jo melko kuormittunut. Työharjoittelupaikkaa ei aina myöskään ole helppoa löytää. Myös opetuksen laadusta työpaikoilla oltiin huolissaan, sillä työntekijöillä ei välttämättä ole aikaa opettaa suurta määrää harjoittelua.

Se on hyvä, et työelämä korostuu. Mä itse pelkään sitä, että kuinka kauan se työelämä jaksaa, pystyy ja kykenee sitä tehtävää hoitamaan, kuinka paljon kuvitellaan, että se on sitten valmis se työelämä ottamaan sen vastuun siitä nuorten opetuksesta ja ohjauksesta, et koska tulee siellä päässä mitta täyteen. Et se on hieno asia ja se olis hyvä asia, mutta nyt jo ennen tätä reformiakin oli aloja, missä oli vaikeeta saada nuoria niihin työpaikoille oppimaan, nii nyt ku se vaan entisestään lisääntyy ja myöskin ne vaateet siellä työelämäjaksolla lisääntyy, nii haaste se on. (H5)

Jotkut ammatillisen koulutuksen reformiin liittyvät uudistukset nähtiin myös positiivisena asiana, kuten opintojen joustavuuden lisääntyminen sekä tutkintojen monipuolistuminen ja laajeneminen. Jatkuva haku esimerkiksi mahdollistaa, että opiskelijat voivat päästä nopeammin opiskelemaan ja edetä opinnoissa nopeammin. Samalla oltiin kuitenkin myös huolestuneita niiden vaikutuksista. Joustava haku koettiin hyväksi etenkin Valmassa opiskelevien kannalta, koska he voivat päästä nopeammin opiskelemaan perustutkintoihin, mutta perustutkintojen opettajille jatkuva uusien opiskelijoiden aloittaminen nähtiin myös lisähaasteena.

Se on ihan hyväkin meidän opiskelijoiden kannalta, et se jatkuva haku, mutta niiden opettajien kannalta, mä uskon et se ei varmaan heidän mielestä oo kauheen hyvä. Et se... Meille tulee tavallaan jatkuvalla haulilla, mut ku meil ei oo sellasia ammatillisia tavoitteita... Mä voin niin kuvitella, et noi ammattikoulut on ihan helisemässä niissä, ku kuitenkin suoritetaan tutkinnon osia, et millä hemmetin systeemillä ne saa niitä, jos siellä koko ajan tulee uusia opiskelijoita. (H4)

Ammatillisen koulutuksen uudistukset koettiin hyväksi aikuisten opiskelijoiden kannalta, joilla on jo kokemusta ja ammattitaitoa, koska opiskelu ja koulutukseen hakeminen on joustavampaa ja nyt heillä on mahdollista päästä nopeammin työelämään. Sen sijaan nuorten kohdalla koettiin, että uudistuksista saattaa seurata

haasteita, sillä opinnoissa vaaditaan enemmän itsenäisyyttä ja oma-aloitteisuutta. Opettajat olivat huolissaan opintojen vaativuuden lisääntymisestä ja sitä kautta ohjauksen tarpeen lisääntymisestä ja siitä, että pystytäänkö oppilaitoksissa vastaamaan siihen.

Meil on paljon niitä, jotka tarvii tukea, jotka ei kertakaikkiaan selviydy niistä opinnoista edes nyt, et ilman kuraattoria niin näiden opinnot keskeytyisi. Niin se just, että välillä mietti, et tajuuks ne päättäjät oikeesti, et mikä on tää todellisuus. Ettei ne nuoret oo itseohjautuvii, hyvin harva on. Se ikäkin on vielä sellanen, et hyvin harva on 16-vuotiaana, 15-vuotiaana hirveen itsenäinen, vaikka olis muuten asiat hyvin. Mut sit ku heillä monella ei oo asiat ees hyvin. (H3)

Koulutuksen laadusta oltiin huolissaan, koska lähiopetus vähenee ja oppiminen siirtyy enemmän työpaikoille. Nähtiin, että ammatillisen koulutuksen reformissa on pitkälti kysymys säästöistä ja rahaa pyritään säästämään sen avulla, kun opiskelijat laitetaan työpaikoille oppimaan ja lähiopetusta tarjotaan vähemmän eli myös opettajille on vähemmän tarvetta. Eräs opettaja oli huolissaan ammatillisen koulutuksen uudesta rahoitusmallista ja siitä, millaisia vaikutuksia sillä saattaa olla maahanmuuttajien kohdalla. Jatkossa rahoitus tulee suoritetuista tutkinnoista.

. . . katotaan heti et aa, toi ei tuu saamaan tutkintoa läpi, et ei sitä valita koulutukseen, ku se olis ihan turhaa. Ja sit mä vähän pelkään, et maahanmuuttajat jää tän uudistuksen jalkoihin kans, et ne ei pääse opiskelemaan, koska jos niitä katotaan, et ne ei tuu saamaan suoritettua tutkintoa tai ne... Emmä tiedä, täytyy tosi paljon lisätä jotain tukiopeutusresursseja, et ne saa niitä tutkintoja läpi siellä, et se on varmaan semmonen, mikä tällä hetkellä tosi paljon tätä uudistusta jäynää, että miten se tulee toimimaan sitte se rahoitusmalli. Et se on varmaan aika semmonen rankka juttu monelle oppilaitokselle. (H4)

Tulevaisuus näyttäytyi haastateltaville varsin avoimena. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen reformin vaikutuksista oli hankalaa esittää arvioita, sillä monet haastateltavista kokivat, että on liian aikaista sanoa vielä mitään, koska eletään keskellä muutosta ja kaikki hakee vielä paikkaansa.

. . . ku jotenkin tää on niin hektistä tää työ tässä, niin ei sitä sit ehdi turhaan ja en mä sit jaksa kauheesti turhaan murehtiakkaan, ku ei sitä tiä, mitä se on. Kylhän se voi hyvässä tapauksessa tuoda paljon hyvää, et pitää lähtee siitä ajatuksesta, että... tai sit ei kauheesti mikään muutu, sekin on mahdollista. (H6)

5 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut Valma-opettajien haastattelujen avulla tutkia Valmaa erityisesti maahanmuuttajien koulutuksen näkökulmasta. On ha-
luttu selvittää, millaisia kokemuksia opettajilla on Valmassa opettamisesta ja sen
opetussuunnitelmasta. Lisäksi kartoitettiin opettajien ideoita Valman kehittä-
miseksi tulevaisuudessa.

5.1 Tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin

5.1.1 Valmaa järjestetään monella tavalla

Ammatillisessa koulutuksessa on tapahtunut viime vuosina paljon isoja muutok-
sia, kuten reformi, valmentavien koulutusten yhdistäminen ja opetussuunnitel-
mien päivittäminen eli selkeästi eletään muutoksen keskellä. Haastattelujen ajan-
kohtana monet muutokset olivatkin vasta tuloillaan tai juuri tulleet, eivätkä opet-
tajat siksi osanneet antaa vastauksia kaikkeen, sillä ei vielä oikein tiedetä, mitä
tuleman pitää ja millaisia vaikutuksia uudistuksilla on.

Tässä tutkimuksessa voi huomata, miten sekä aiemman kirjallisuuden että haas-
tatteluaineiston perusteella Valmassa opiskelee hyvin heterogeenistä porukkaa
hyvin erilaisista lähtökohdista ja taustoista. Valman kohderyhmä onkin hyvin
laaja. Vaikka eri valmentavat koulutukset yhdistettiin vuonna 2015, käytännössä
esimerkiksi maahanmuuttajataustaisille ja peruskoulun päättäneille kantasuoma-
laisille on erilliset Valma-ryhmät, eikä ryhmiä kovin paljoa sekoiteta. Syynä tähän
on, että yhdistetyt ryhmät on koettu haastaviksi toteutuksen kannalta, etenkin kie-
litaidossa esiintyvien erojen takia. Myös Salonsaaren ja Aunolan (2017, 49–50)
tutkimuksessa eri kohderyhmien yhdistämistä kritisoitiin, sillä oltiin huolissaan
kohderyhmien integroinnin vaikutuksista opiskelijoihin.

Saatujen tulosten perusteella näyttää siltä, että Valmaa järjestetään monella ta-
valla ja nykyinen opetussuunnitelma myös mahdollistaa sen hyvin, koska koulu-
tuksen kaikki osat ovat valinnaisia. Tyypillistä kuitenkin on, että koulutus koostuu
suureksi osaksi suomen kielen opiskelusta ja lisäksi opetus tapahtuu suomeksi
eli kieltä opitaan varsinaisten S2-tuntien ulkopuolellakin. Opettajien puheesta
syntyi myös vaikutelma, että opiskelijat näkivät Valman hyvin vahvasti juuri paik-
kana opiskella suomen kieltä, mistä saattoi joskus seurata myös ristiriitoja, jos

opiskelija koki, ettei suomen kieltä opiskella riittävästi. Oman äidinkielen opetusta ei järjestetty tässä tutkimuksessa mukana olleissa oppilaitoksissa. Syynä oli yleensä resurssien puute ja se, että oman äidinkielen opetuksen ei koettu kuuluvan Valmaan ja se saattaisi sekoittaa osaa opiskelijoista. Voi myös olla, etteivät opiskelijat itse valitsisi oman äidinkielen opetusta Valmassa, sillä aikaisempien tutkimusten mukaan (Kuukka, Ouakrim-Soivio, Pirinen, Tarnanen & Tiusanen 2015) usein opiskelijat eivät ole kovin kiinnostuneita oman äidinkieltensä opiskelusta.

Ammatillista koulutusta koskeva laki (531/2017, 124 §) velvoittaa koulutuksen järjestäjiä tekemään yhteistyötä. Tämä vaikuttaa toteutuvan hyvin, sillä kaikki haastateltavat korostivat, että yhteistyötä tehdään paljon Valmassa, niin oman oppilaitoksen sisällä kuin ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteistyö koettiin tärkeäksi, sillä esimerkiksi oman työyhteisön sisällä toisilta opettajilta oli mahdollista saada tarvittaessa tukea ja yhteistyön avulla oli myös mahdollista säästää resursseissa. Soilamon (2008, 99, 110–111) mukaan opettajat saattavat myös tuntea riittämättömyyttä työskennellessään maahanmuuttajataustaisten kanssa, jolloin yhteistyö opettajien välillä on erityisen tärkeää. Työyhteisöt Valmassa olivat tiiviitä, mutta joissain oppilaitoksissa koettiin, ettei muu henkilökunta tunne Valmaa kovin hyvin, eikä johdolta aina saa riittävästi tukea.

Yhteistyö työelämän kanssa on myös tärkeää, sillä maahanmuuttajat tarvitsevat kokemuksia ja kontakteja työelämäänsä, että heidän työllistymisensä olisi helpompaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 34). Työllistyminen taas on sekä haastattelijien että maahanmuuttajabarometrin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013) mukaan kielitaidon lisäksi yksi tärkeimmistä kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Työssäoppiminen onkin haastattelijien perusteella tärkeä osa Valmaa, vaikka kaikki opiskelijat eivät olekaan koko jaksoa harjoittelemassa, vaan saattavat lopettaa työssäoppimisjakson kesken. Työssäoppimisen pituutta voidaan muokata opiskelijan tarpeiden mukaan ja se voi kestää myös pidempään, mikäli siitä nähdään olevan hyötyä kaikille osapuolille. Työhön pääsemistä myös edistää parhaiten lähellä työelämää toteutettavat toimenpiteet (Aho & Mäkiäho 2017).

5.1.2 Monenlaisia koulupolkuja

Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat tulevat Valmaan usein kotoutumiskoulutuksen jälkeen ja kantasuomalaiset peruskoulun jälkeen tai ammattikoulun ensimmäisenä vuotena. Lain mukaan oppilaitokset saavat itse määrittellä kriteerit opiskelijavalinnassa. Koulutuksen järjestäjät käyttivät opiskelijavalinnassa kielikoetta sekä haastattelua selvittämään hakijan motivaatiota ja opiskelukuntoa. Aiemman tutkimuksen (Salonsaari & Aunola 2017, 24–25) mukaan yleisimpiä käytettyjä kriteereitä ovat olleet motivaatio, opiskelupaikan puuttuminen sekä tarve koulutukselle ja ohjaukselle ja kiinnostus ammatillisiin opintoihin. Tässä tutkimuksessa opettajat kertoivat, että heillä kriteereinä oli usein riittävä kielitaito, mutta sitäkin tärkeämmäksi kriteeriksi nousi hakijan motivaatio. Opettajien mukaan riittävän kielitaidon raja on myös laskenut viime vuosina.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2017, 30) mukaan Valma-koulutukseen on ollut enemmän hakijoita kuin paikkoja. Haastateltujen opettajien mukaan kuitenkin iso osa hakijoista pääsee koulutukseen, jos ei heti niin ainakin pian, johtuen suuresta vaihtuvuudesta. Monissa oppilaitoksissa Valmassa onkin paljon vaihtuvuutta, sillä opiskelijoita saattaa tulla koulutukseen ja lähteä pois kesken vuotta. Tämä voi aiheuttaa lisää töitä opettajille, sillä usein alkuvaiheessa uuden opiskelijan kanssa pitää käydä läpi käytännön asioita. Opettajille aiheuttaa stressiä myös tämänhetkinen rahoitusmalli, jossa oppilaitos saa rahaa koulutuksessa olevista opiskelijoista. Tämän takia keskeyttäneiden tilalle pitää hankkia kesken lukukautta uusia opiskelijoita. Myös Salonsaaren ja Aunolan (2017, 17) tutkimuksen mukaan Valmaan tullaan usein kesken vuotta ja Valman kesken jättäminen on myös yleistä. He kuitenkin näkivät keskeyttämisen positiivisena asiana, jos se johtui ammatilliseen koulutukseen siirtymisestä, sillä Valman tarkoitus on tukea opiskelijoita tutkintokoulutukseen pääsemisessä.

Valmassa keskeyttämisiä ei siis nähty useinkaan suurena ongelmana, sillä monilla keskeyttämisen taustalla oli pääsy ammatilliseen koulutukseen. Valman keskenjättäminen näyttääkin olevan ongelma vain silloin, kun opiskelijalla ei ole mitään jatkosuunnitelmaa. Kantasuomalaiset nuoret keskeyttivät opinnot useammin kuin maahanmuuttajataustaiset opiskelijat, joista valtaosa käy Valman loppuun asti. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden keskeyttämisen taustalla on

yleensä jokin painava syy, kuten ammatilliseen koulutukseen pääseminen, sairausloma tai esimerkiksi äitiyslomalle jääminen. Portinin (2017, 128) sekä Kilpisen ja Salosen (2011, 59–64) saamien tulosten mukaan maahanmuuttajien koulutuksen keskeyttämisen taustalla oli usein muun muassa kielivaikeudet ja niihin liittyvät motivaatio-ongelmat tai toiseen oppilaitokseen siirtyminen. Näiden kaltaisia syitä keskeyttämiselle ei tässä tutkimuksessa noussut esiin, vaikka opettajien mukaan joillakin opiskelijoilla saattoi olla haasteita opiskelussa liittyen alhaiseen kielitaitoon. Monilla opiskelijoilla vaikeudet opiskelussa liittyivät tämän tutkimuksen mukaan heikkoihin opiskelutaitoihin, joiden parantamisen nähtiin olevan tärkeä osa Valmaa, ja parantavan mahdollisuuksia jatkokoulutukseen pääsemiseen ja sen suorittamiseen.

Opiskelussa menestyminen on pitkälti kiinni opiskelijasta itsestään, mutta on kuitenkin tärkeää, että heille on myös saatavilla tukea tarvittaessa. Joillain maahanmuuttajaopiskelijoilla opiskelua saattaa hankaloittaa esimerkiksi huoli oman kotimaan tai perheen tilanteesta. Valman taustalla toimii opiskelijahuolto, josta voi tarvittaessa saada monenlaista tukea ja myös opettajat ovat ohjausorientoituneita. Kaikille opiskelijoille tehdään henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma ja tarjolla on tukiopetusta ja esimerkiksi erilaisia työpajoja, vaikka välillä resurssien vähyys voikin rajoittaa niiden saatavuutta. Nämä olivat samoja tukikeinoja, mitä myös Kilpisen ja Salosen (2011, 60–61) tutkimuksessa mukana olleet koulutuksen järjestäjät tarjosivat. Varhain aloitettu ja pitkään jatkuva tuki on tärkeä tekijä maahanmuuttajien koulutustulosten parantamisessa, etenkin vanhempina maahan muuttaneilla (OECD 2010). Sekä tässä tutkimuksessa että aiemmissä tutkimuksissa ilmeni myös, että kielenopetusta pyritään integroimaan muuhun opetukseen. Tällaista mahdollisuutta kaivattiin myös ammatilliseen koulutukseen entistä enemmän ja myös OECD:n (2010) katsauksen mukaan olisi tärkeää yhdistää kielen opetus muuhun opiskeluun. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa haastateltavat nostivat esiin sen, miten käytännössä kaikki opetus on heillä samalla osittain suomen kielen opetusta, eikä kielenopetus ole koskaan täysin erillinen osa-alue.

Suuremmassa mittakaavassa tukea on järjestetty muun muassa lisäämällä määrärahoja maahanmuuttajien ammatillisen koulutuksen ja ammatilliseen koulutuk-

seen valmentavan koulutuksen järjestämiseen sekä käynnistämällä Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus -ohjelma, jonka avulla pyritään tukemaan maahanmuuttajien opintoja (Valtiovarainministeriö 2017, 2; Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 30). Rahoitusta on siis saatu myös Valmaan lisää, mutta tämän tutkimuksen perusteella lisäresursseille näyttää olevan tarvetta edelleen.

Opettajien mukaan yksi tärkeimmistä asioista Valmassa oli jatkokolkujen suunnittelu, mihin käytetäänkin melko paljon aikaa. Lisäksi maahanmuuttajien kohdalla olennaisessa osassa on kielitaidon kehittäminen, mikä vaikuttaa suurelta osin myös jatkumahdollisuuksiin. Koulussa tapahtuvan aloihin tutustumisen lisäksi opiskelija voi tutustua kiinnostavaan alaan myös työssäoppimisjaksolla. Kokemus alalta voi haastateltavien mukaan helpottaa myös ammatilliseen koulutukseen ja työelämään pääsyä. Aikaisempien tutkimuksien mukaan (mm. Smahl 2012) maahanmuuttajien jatko-opintoihin sijoittuminen on ollut heikompaa verrattuna muihin valmentavien koulutusten opiskelijoihin ja vain alle kolmasosa on jatkanut ammatilliseen koulutukseen. Tässä tutkimuksessa rakentui kuitenkin positiivisempi kuva maahanmuuttajien jatkoon sijoittumisesta, sillä haastateltavien mukaan suurin osa opiskelijoista jatkoi ammatilliseen koulutukseen Valman jälkeen.

Sekä kantasuomalaisista että maahanmuuttajista iso osa hakee Valman jälkeen ammatilliseen koulutukseen yhteishaussa. Etenkin aikuiset maahanmuuttajat käyttävät hyväkseen myös mahdollisuutta hakea jatkuvan haun kautta. Jatkuva haku onkin mahdollistanut sen, että Valman voi käydä rauhassa loppuun ja hakea sen jälkeen haluamalleen alalle. Toisaalta jatkuva haku myös lisää vaihtuvuutta koulutuksissa.

5.1.3 Työ haastavaa mutta palkitsevaa

Tämän tutkimuksen mukaan Valman opettajat pitivät työstään, sillä heidän mukaansa etenkin maahanmuuttajat ovat motivoituneita ja kiinnostuneita opinnoista. Myös aiemmissa tutkimuksissa (Kärkkäinen 2017, 161–168) opettajien mukaan työ on ollut palkitsevaa ja kiinnostavaa, sillä opiskelijat ovat innokkaita ja aktiivisia sekä kohteliaita, mikä myös nousi esiin monesti tässä tutkimuksessa. Opettajien mukaan maahanmuuttajaopiskelijat esimerkiksi kiittävät usein opetuksesta. Soi-

lamon (2008, 99, 110–111) väitöskirjassa esiin tuli, että opettajien mukaan maahanmuuttajaoppilaat aiheuttivat kantasuomalaisia enemmän työtä. Myös tässä tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia siinä mielessä, että opettajien mukaan etenemistahti on usein maahanmuuttajien kanssa hitaampaa kuin kantasuomalaisten. Asioiden läpikäymiseen on varattava enemmän aikaa, jos opiskelijoiden suomen kielen taito on alhaisempi. Opettajat kokivat työnsä raskaaksi, mutta tarpeelliseksi ja arvokkaaksi. Haastavaksi ja kuormittavaksi monikulttuurisissa kouluissa opettaminen koettiin myös Talibin (2005, 117) mukaan.

Haastateltavat kuvasivat oppilaitosten ilmapiiriä pääosin hyväksi. Positiivinen ilmapiiri on myös tärkeää maahanmuuttajien koulutuksen toimivuuden kannalta (OECD 2010). Mahdolliset ennakkoluulot ja kielteinen käytös maahanmuuttajia kohtaan oli monissa oppilaitoksissa saatu vähenemään tutustumisen ja tottumisen myötä. Kulttuurien välisiä yhteentörmäyksiä oli myös haastattelujen perusteella ollut varsin vähän, ja enemmän kinaa oli ollut saman kulttuurin edustajien välillä.

Haastatellut opettajat nimesivät haasteiksi ensisijaisesti ryhmien heterogeenisyyden, resurssien ja opetusmateriaalien vähyyden sekä niistä johtuvan työn kuormittavuuden. Lisäksi opiskelua hankaloittavaksi asiaksi nähtiin opiskelijoiden taustalla olevat mahdolliset raskaat asiat sekä opiskelutaitojen puute. Siirtolaisinstituutti teetti Turun alueella kyselyn (Matswetu 2017, 40) maahanmuuttajien opettamiseen liittyvistä haasteista, ja myös sen mukaan suurimmiksi haasteiksi nimettiin heterogeenisyys, resurssit ja liian isot ryhmät. Samankaltaiseen tulokseen päätyi myös muun muassa Suokonautio (2008, 70). Soilamo (2008, 109, 138) sekä Virta, Räsänen ja Tuittu (2011, 226) taas tulivat tulokseen, jonka mukaan haastavin tekijä oli opiskelijoiden puutteellinen kielitaito sekä oppimisvaikeudet. Kielitaidon puute nousi esiin myös haastatteluissa, vaikka se ehkä ajateltiinkin enemmän Valman aikana kehitettäväksi asiaksi kuin haasteeksi.

Resurssien puute nousi haastatteluissa usein esiin. Etenkin opetus- ja ohjausresursseja kaivattiin lisää, sillä uudessa opetussuunnitelmassa painotetaan entistä enemmän henkilökohtaistamista ja yksilöllisiä opintopolkuja. Sama ongelma nousi esiin myös Salonsaaren ja Aunolan (2017) tutkimuksessa, jonka mukaan resurssit ja rahoitus koettiin riittämättömiksi, riittävän ohjauksen ja yksilöllisten

opintopolkujen toteutumisen kannalta. Opettajien mukaan yksi suurimmista arkea haittaavista resurssiongelmista liittyy oppimateriaaleihin, joita ei haastateltavista suurimman osan mukaan ole tarpeeksi tai ne eivät ole riittävän hyviä. Suomen kielen opetukseen oli materiaaleja, mutta muihin Valman teemoihin ei niinkään. Opettajat etsivät materiaaleja usein internetistä tai tekivät niitä kokonaan itse, mikä taas vei aikaa muulta suunnittelulta. Aiemman tutkimuksen (Ouakrim-Soivio & Pirinen 2015, 52; Kuukka ym. 2015, 115) mukaan oppimateriaaleihin oltiin tyytyväisiä, mutta tässä tutkimuksessa ainoastaan yksi opettajista piti tilannetta materiaalien suhteen hyvänä.

Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Salmio & Mäkelä 2009; Talib 2005) selvisi, että opettajat kaipaivat enemmän resursseja lisäkoulutautumiseen esimerkiksi monikulttuurisuustaitojen kehittämiseksi. Tässä tutkimuksessa opettajat kuitenkin kokivat valmiutensa opettaa maahanmuuttajia pääosin hyviksi ja moni heistä korosti kokemuksen merkitystä. Koettiin, että itse työssä oppii paljon, eikä sinänsä nähty kovin suurta tarvetta lisäkoulutukselle, vaikka siihen suhtauduttiin kuitenkin myönteisesti. Matswetun (2017, 39–40) mukaan maahanmuuttajien opettajilla on hiljaista tietoa, jota olisi hyvä jakaa tehokkaammin muille. Haastatteluissa nousi tällainen asia esiin esimerkiksi siinä, että eräs opettaja suosittelee kaikille samankaltaisia ohjaustunteja kuin heillä on käytössä Valmassa. Näillä tunneilla toinen opettaja on muun ryhmän kanssa ja varsinainen opettaja pystyy keskustelemaan yhden opiskelijan kanssa rauhassa ja siten auttamaan tätä paremmin ilman, että muu ryhmä on keskenään. Tutkimuksessa ei tullut selville, miten yleinen tällainen käytäntö on ja käytetäänkö sitä muissa oppilaitoksissa.

5.1.4 Opetussuunnitelma muutoksessa

Haastateltujen opettajien mukaan opetussuunnitelmaa on viime vuosina muutettu niin usein, että monet heistä toivoisivat, että opetussuunnitelmaa ei muutettaisi hetkeen, jotta koulutus ei olisi koko ajan muutosvaiheessa. Käytännössä muutoksen toteuttaa ryhmän opettaja, vaikka aina muutos ei olekaan helppo tai toivottu (Soilamo 2008, 79–80). Haastateltavien mukaan jatkuvat muutokset myös usein vievät energiaa ja aikaa varsinaiselta työltä. Nykyinen opetussuunnitelma koettiin hyväksi, sillä se on rakenteeltaan väljä ja koostuu valinnaisista kou-

lutusten osista. Haastateltavien mukaan se, että Valman pakolliset osat muutettiin valinnaisiksi, ei ole kuitenkaan juuri näkynyt käytännössä, vaan opetettavat asiat ovat pysyneet melko samoina.

Opettajien mukaan opetussuunnitelman tavoitteet toteutuivat varsin hyvin. Tavoitteita pidettiin järkevinä ja niiden saavuttamista mahdollisena. Ainut, missä nähtiin parantamisen varaa, oli valinnanvapauden toteutuminen. Saatu tulos on positiivisempi verrattuna aiempaan tutkimukseen, sillä esimerkiksi Salonsaaren ja Aunolan (2017, 41–43) tutkimuksen mukaan koulutuksen järjestäjät kokivat joidenkin koulutuksen osien tavoitteet turhan vaativiksi ja niiden saavuttamista pidettiin haastavana. Opetussuunnitelmaan kaivattiin myös enemmän selkeyttä sekä joustavuutta. Tämän tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan suoraan ole verrattavissa aikaisempaan tutkimukseen, sillä opetussuunnitelman perusteet ovat uudistuneet näiden tutkimusten välillä. Kuitenkin ainakin joustavuus on lisääntynyt uudessa opetussuunnitelmassa, sillä Valma koostuu nykyään valinnaisista koulutuksen osista.

Osa opettajista toivoi koulutukseen enemmän mahdollisuuksia valinnaisuuteen, jotta opiskelijälähtöisyys voisi toteutua paremmin. Valinnaisuutta rajoitti usein riittämättömät resurssit. Kävi myös ilmi, että hyvin usein maahanmuuttajaopiskelijat itse halusivat nimenomaan opiskella suomen kieltä eli he eivät ehkä kaivanneetkaan enempää vaihtoehtoja koulutukseen. Myös Salonsaaren ja Aunolan (2017, 46–47) saamien tutkimustulosten perusteella yksilöllisissä poluissa ja valinnaisuuden mahdollisuuksissa oli koulutuksen järjestäjien mukaan kehitettävää. Edellä mainittu tutkimus on tehty ennen nykyistä opetussuunnitelmaa, jossa on korostettu opiskelijälähtöisyyttä ja lisätty valinnaisuutta, mutta ilmeisesti niissä on siitä huolimatta parantamisen varaa.

5.1.5 Kielitaidon merkitys

Kokonaisuudessaan kielitaito ja kielen opetus ovat isossa osassa paitsi Valma-koulutusta myös kotoutumista sekä jatkokoulutukseen tai työhön pääsemistä ja siellä menestymistä (esim. Koskimäki 2004, 13). Kielen osaaminen on myös olennaisessa osassa maahanmuuttajien kotoutumisessa yhteiskuntaan, sillä se lisää heidän osallistumismahdollisuuksiaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017, 19). Li-

säksi riittävä kielitaito on edellytyksenä myös Suomen kansalaisuuden saamiselle (Kansalaisuuslaki 359/2003, 13 §). Tässä tutkimuksessa kuitenkin nousi esiin, että Valma-opettajien mukaan kielitaitovaatimukset työhön tai opiskelemaan pääsemiseen koettiin välillä liian suuriksi. Haastateltavien mukaan vaatimuksia pitäisi pohtia myös sen kautta, mitkä ovat yksilön tavoitteet elämässä, eikä vaatia kaikilta samaa, vaikka luonnollisesti kielitaito on tärkeä. Myös Valtion kotouttamisohjelmassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016) painotetaan maahanmuuttajien osaamisen hyödyntämistä ja esitellään toimenpiteitä, joiden avulla voidaan pienentää kielitaitovaatimuksia ja raja-aitoja kotoutumiskoulutukseen ja sen jälkeisiin koulutuksiin pääsemisessä.

Haastateltavat nostivat esiin sen, että ammatillisessa koulutuksessa on alakohdaisia eroja siinä, miten hyvää kielitaitoa opinnoissa tarvitaan ja joillakin aloilla alhaisemmalla kielitaidolla voi pärjätä niin opiskeluissa kuin myöhemmin työelämässä. Myös muun muassa Stenman (2015) sekä Tarnanen ja Pöyhönen (2011) ovat ehdottaneet enemmän joustavuutta kielitaitovaatimuksiin, ainakin sellaisten alojen kohdalla, joissa on mahdollista työskennellä myös alhaisemmalla kielitaidolla. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä kielitaitovaatimuksia onkin poistettu ja koulutukseen pääseminen on joustavampaa eli alakohdaisia eroja on nyt ehkä mahdollista paremmin ottaa huomioon arvioitaessa hakijoiden kielitaidon riittävyyttä.

Ammatilliseen koulutukseen hakeville vieraskielisille on järjestetty kielikokeita, jotka eivät ole olleet pakollisia, mikäli hakija on suorittanut yleisen kielitutkinnon. Kielikokeiden pakollisuus kuitenkin poistui vuonna 2018 reformin myötä, minkä jälkeen on koulutusten järjestäjien vastuulla arvioida hakijoiden kielitaidon riittävyys. Reformissa on tavoitteena helpottaa ammatilliseen koulutukseen pääsemistä pienentämällä esimerkiksi kielitaitovaatimuksia, mikä taas voi helpottaa maahanmuuttajien siirtymistä koulutukseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a). Tämä muutos kuitenkin mietitytti haastateltavia ja he pohtivatkin sitä, miten paljon maahanmuuttajien on mahdollista saada irti koulutuksesta, jos he siirtyvät suorittamaan sitä omaan kielitaitoonsa nähden liian aikaisin. Haastateltavat epäilivät, voivatko Valman opetussuunnitelman tavoitteet toteutua, jos kielitaito ei ole riittävällä tasolla. Huolena oli, ettei kielitaito ehdi kehittyä Valma-vuoden aikana tarpeeksi, jotta opiskelija voisi jatkaa ammatilliseen peruskoulutukseen,

vaikka muuten maahanmuuttajaopiskelijoiden kielitaidon nähtiin yleensä kehittyvän hyvin Valman aikana. Myös Koskimäki (2004, 13) huomauttaa, että opiskelijat eivät välttämättä ehdi saavuttaa ammatilliseen peruskoulutukseen tarpeeksi hyvää kielitaitoa valmistavan koulutuksen aikana, mikäli heidän lähtötasonsa suomen kielessä on liian matala. Koulutuksen järjestäjät myös tarvitsevat lisää resursseja, jos opiskelijoita otetaan koulutukseen alhaisemmalla kielitaidolla, jotta opiskelijoita voidaan riittävästi tukea koulutuksen aikana.

5.1.6 Valman tulevaisuus

Aiempien tutkimusten (Salonsaari & Aunola 2017, 49–50) perusteella Valma on toimiva ja monipuolinen koulutus, joka auttaa nivelvaiheessa sekä ehkäisee myöhemmin koulutuksen keskeyttämistä. Myös tämän tutkimuksen haastateltavat näkivät Valman roolin tärkeäksi nivelvaiheiden koulutusten joukossa ja sen kaltaiselle koulutukselle nähtiin olevan tarvetta. Valmalla koettiin olevan suuri vaikutus opiskelijoiden opiskeluvalmiuksiin jatko-opintoja ajatellen. Maahanmuuttajien kohdalla Valma näyttäytyi usein paikkana opiskella lisää suomen kieltä kotoutumiskoulutuksen jälkeen ja ennen jatko-opintoja.

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että opettajat ovat suhteellisen tyytyväisiä tämänhetkiseen Valmaan. Valma koettiin joustavaksi koulutukseksi, jota on mahdollista muokata erilaisille ryhmille sopivaksi. Kehitettävää ilmeni kuitenkin resursseissa ja esimerkiksi oppimateriaalien saatavuudessa. Resursseja tarvitaan enemmän etenkin tilanteissa, joissa Valma-koulutukseen otetaan hakijoita alemmalla kielitaitotasolla, sillä tällöin opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea kielien kanssa. Maahanmuuttajaopiskelijoiden tukemisen kehittämiseksi ehdotettiin muun muassa tukiopetuksen lisäämistä ja laajentamista yksilöopetuksena annettusta tukiopetuksesta myös ryhmämuotoiseen tukiopetukseen sekä erilaisia vertaisryhmiä, joissa opiskelijoiden olisi mahdollista saada tukea toisiltaan. Tämänkaltaiset kehittämissuhteet vaatisivat tosin lisää resursseja, joista oppilaitoksilla on jo muutenkin usein pulaa.

Kaikkien haastateltavien mukaan yhteistyötä tehtiin jo nykyisessä tilanteessa paljon, mutta kuitenkin yhteistyön kehittäminen nousi yhdeksi kehittämisen kohteeksi Valmassa. Kuten aiemmissakin tutkimuksissa (mm. Salonsaari & Aunola

2017, 46–47), myös tässä tutkimuksessa koettiin, että Valmaa voisi kehittää edelleen eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön avulla. Tärkeäksi nähtiin se, että kuunneltaisiin yhteistyötahoja, kuten ammatillisten alojen opettajien sekä työelämän näkemyksiä siitä, mitä opiskelijoilta vaaditaan ja toivotaan.

Opettajien näkemys Valman tulevaisuudesta oli, että työ saattaa muuttua haastavammaksi vaihtuvuuden lisääntyessä entisestään ja opiskelijaryhmien muuttuessa heterogeenisemmiksi. Opettajat myös pohtivat, tuleeko Valman rooli tulevaisuudessa pienentymään kielitaitovaatimusten vähentyessä vai suurentumaan, jos entistä enemmän maahanmuuttajia tulee Suomeen. Ammatillisen koulutuksen reformissa nähtiin sekä hyviä että huonoja puolia. Esimerkiksi työelämän korostuminen ja opintojen joustavuuden lisääntyminen koettiin myönteiseksi asiaksi, vaikka toisaalta samalla pohdittiin, miten hyvin jo valmiiksi kuormittunut työelämä kestää lisääntyvää painetta ja korostunutta rooliaan opiskelijoiden koulutuksessa. Opettajien mukaan painetta on myös siihen, että opiskelijat pitäisi saada entistä nopeammin työelämään. Myös Pyykön (2017, 49) tutkimuksessa opettajat olivat huolissaan työssä oppimisen merkityksen kasvusta, sillä se saattaa heidän mukaansa vaikuttaa negatiivisesti kielen oppimiseen. Tässä tutkimuksessa haastateltuja opettajia mietitytti lisäksi se, mitä tapahtuu koulutuksen laadulle, kun lähiopetus vähenee ja oppiminen tapahtuu jatkossa enemmän työpaikoilla. Opiskelijoilta vaaditaan reformin myötä enemmän itseohjautuvuutta ja vastuunottoa, mikä voi olla haastavaa etenkin joillekin nuorille opiskelijoille. Toisaalta monet uudistukset koettiin aikuisten opiskelijoiden kannalta positiivisiksi.

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tämän tutkimuksen toteutuksessa seurattiin tutkimuseettisen neuvottelukunnan ihmistieteille laatimia eettisiä periaatteita, joita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4). Haastateltaville esimerkiksi kerrottiin ennen haastattelua, että haastattelu on vapaaehtoinen ja sen voi lopettaa milloin tahansa, eikä heitä voi tunnistaa valmiista tutkimuksesta. Heille kerrottiin aiheena olevan Valma, mutta tarkempaa haastattelurunkoa ei haastateltaville toimitettu etukäteen, sillä aihe on heille tuttu, eikä haastattelurunko sisältänyt arkaluontoisia kysymyksiä. Haastateltavilta pyydettiin lisäksi lupa haastattelujen

äänittämiseen, sillä tulkintaa helpottaa, kun haastatteluaineisto on tallella analyysivaiheessa. Litteroinnit ja tallenteet myös poistetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Haastattelu oli sopiva tutkimusmenetelmä tähän tutkimukseen, sillä otos oli varsin pieni ja haastattelulla on mahdollisuus päästä syvemmälle sisälle aiheeseen kuin esimerkiksi kyselyllä. Haastateltavien on myös helpompi avata ajatuksiaan keskusteltaessa ja haastattelijoiden on mahdollista kysyä tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi tarkoituksena oli enemmänkin ymmärtää aihetta syvemmin kuin saada yleistettävää tietoa. Teemahaastattelut etenivät suurin piirtein haastattelurungon mukaan, mutta haastateltaville annettiin mahdollisuus kertoa aiheista sen verran kuin he halusivat ja kysymysten järjestystä voitiin muuttaa tarvittaessa. Haastatteluissa ei ilmennyt merkittäviä ongelmia. Haastattelut toteutettiin niin, että molemmat haastattelijat osallistuivat kysymysten esittämiseen ja lisäksi haastattelut äänitettiin ja litteroitiin.

Muun muassa Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2012) esittelevät käsitteet reliiäbelius ja validius tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Reliäbelius tarkoittaa tulosten toistettavuutta ja validius menetelmän pätevyyttä eli sen sopivuutta tarkoitukseen. Laadullisessa tutkimuksessa näitä käsitteitä käytetään yleensä soveltuvien osien. Tämän tutkimuksen luotettavuutta lisää esimerkiksi se, että aineiston keräämiseen sekä tulosten analysointiin ja tulkintaan on osallistunut kaksi tutkijaa, jotka ovat molemmat päätyneet samankaltaisiin tuloksiin. Tutkimuksessa on pyritty kertomaan tarkasti tutkimuksen toteuttamisen vaiheet. Lisäksi mukaan otettiin suoria lainauksia haastatteluista lisäämään tutkimustulosten luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 231–233.)

Haastattelu oli sopiva menetelmä tähän tutkimukseen, sillä tavoitteena oli syventyä tutkimuksen aiheeseen ja lisäksi haastattelu mahdollistaa haastattelukysymysten tarkentamisen ja lisäkysymysten tekemisen tarvittaessa, mikä lisää tutkimuksen validiutta. Kahden haastattelijan etuna on se, että haastattelutilanteessa toinen voi täydentää toista tarvittaessa. Lisäksi kaksi tutkijaa mahdollistaa havaintojen vertailun analysointivaiheessa. Kumpikaan ei ollut kokenut haastattelu- tutkimusten tekijä, mutta ohjeita haastattelurungon tekemiseen saatiin kirjallisuuden lisäksi myös ohjaajilta. Haastattelurungon teemat nousivat teoriasta ja myös

tuloksia voitiin verrata aiempiin tutkimuksiin. Lisäksi haastattelurunko testattiin etukäteen, ja esimerkiksi kysymysten järjestystä muutettiin hieman paremmaksi esihaastattelun perusteella. Luotettavuutta parantaa myös se, että haastattelut toteutettiin haastateltavien valitsemissa paikoissa, eli kaikkien kohdalla heidän työpaikoillaan. Paikka oli tällöin haastateltaville tuttu. Myös aihe oli heidän hyvin tuntemansa, joten haastateltavien voi siinä mielessä nähdä olevan luotettava lähde.

Haastatteluja toteutettiin kuusi, ja haastateltavat jakautuivat neljän eri oppilaitoksen kesken. Tutkimus oli rajattu Varsinais-Suomen alueelle ja siinä oli mukana haastateltavia kaikista niistä oppilaitoksista, joiden Valmassa opiskeli maahanmuuttajia tutkimuksen toteuttamisen ajankohtana. Haastateltavien ajatukset Valmasta olivat varsin samansuuntaisia. Kerätyistä aineistosta voi siis saada suhteellisen kattavan kuvan Valma-koulutuksen tilasta Varsinais-Suomen alueella. Tutkimustulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä laajemmalla mittakaavalla, eivätkä ne kerro Valman tilanteesta muualla Suomessa, sillä koulutustarjonta voi vaihdella suuresti alueittain esimerkiksi maahanmuuttajien määrän mukaan.

Tulokset vastasivat monin paikoin aiempia aiheesta tehtyjä tutkimuksia, vaikka erojakin tämän ja aiempien tutkimusten väliltä löytyi. Tutkimusten vertaamista hankaloittaa se, että Valman opetussuunnitelmaa on muutettu tutkimusten välillä. Opetussuunnitelman uusin versio tuli voimaan tammikuussa 2018, eli vain hieman ennen haastatteluja, joten opettajilla ei vielä ollut selkeää tietoa muutoksen vaikutuksista. Tulokset voisivat siis olla erilaisia, jos tutkimus toteutettaisiin myöhemmin uudelleen.

5.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimusta voisi laajentaa ottamalla mukaan Valman opiskelijoiden näkökulman, joko kyselyllä tai haastattelemalla opiskelijoita. Olisi mielenkiintoista tietää, miten opiskelijat kokevat Valma-koulutuksen ja miten he sitä kehittäisivät sekä miten heidän kokemuksensa Valmasta ja esimerkiksi sen ilmapiiristä eroaisivat opettajien ajatuksista. Myös opetussuunnitelman muutosten vaikutuksista ja etenkin valinnanvapauden toteutumisesta olisi mielenkiintoista kysyä opiskelijoilta, sillä opettajien mukaan muutokset ja valinnanvapauden lisääntyminen opetussuunni-

telmassa eivät ole suuresti näkyneet käytännössä. Sen lisäksi, että jatkotutkimuksessa voisi ottaa mukaan opiskelijat, tutkimusta voitaisiin laajentaa myös muualle Suomeen ja tutkia näkykö Valman järjestämisessä maantieteellisiä eroja eri puolilla maata tai erikokoisilla paikkakunnilla. Tämä tutkimus keskittyi pääasiassa maahanmuuttajiin Valma-koulutuksessa, joten seuraavassa tutkimuksessa voitaisiin myös tarkastella tarkemmin kantasuomalaisia ja heidän kokemuksiaan Valmassa.

Tutkimukseen saisi mukaan kvantitatiivista puolta esimerkiksi tutkimalla tarkemmin tilastoja koulutuksen kesken lopettaneiden määristä ja lopettamiseen johtaneista syistä. Olisi myös mielenkiintoista tutkia opiskelijoiden Valman jälkeisiä jatkopolkuja tarkemmin. Voitaisiin esimerkiksi vertailla niitä maahanmuuttajia, jotka ovat käyneet kotoutumiskoulutuksen jälkeen Valma-koulutuksen ja niitä, jotka eivät ole sitä käyneet. Olisi mielenkiintoista myös toteuttaa tutkimus uudelleen muutaman vuoden kuluttua ja keskittyä vielä enemmän ammatillisen koulutuksen reformin vaikutuksiin ja siihen, miten Valman ja ammatillisen koulutuksen roolit ja suhde nähdään, sillä tämän tutkimuksen haastattelujen kohdalla reformi oli tullut voimaan niin vähän aikaa sitten, ettei haastatelluilla opettajilla ollut paljoa sanottavaa sen vaikutuksista.

Lähteet

Aho, S. & Mäkiäho, A. 2017. Maahanmuuttajat ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuus. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 26/2017.

Antikainen, M., Paavola, H., Salonen, M., & Wiman, S. 2015a. Maahanmuuttajataustaiset oppijat koulutuksen haku- ja nivelvaiheissa. Teoksessa T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2015, 61–83. https://karvi.fi/app/uploads/2015/06/KARVI_1715.pdf (Luettu 5.2.2018.)

Antikainen, M., Paavola, H., Pirinen, T., Salonen, M., Tiusanen, M. & Wiman, S. 2015b. Maahanmuuttajataustaisten oppijoiden muu oppimisen tuki. Teoksessa T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2015, 131–179. https://karvi.fi/app/uploads/2015/06/KARVI_1715.pdf (Luettu 5.2.2018.)

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986> (Luettu 23.2.2018.)

Aunola, U. & Ikonen, K. 2001. Maahanmuuttajat kotoutuvat - koulutus sen tukena. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/121979_kotokirja.pdf (Luettu 20.1.2018.)

Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J. & Lahtinen, M. 2014. Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 6/2014. <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maahanmuuttajien+työllistyminen+10022014.pdf> (Luettu 26.1.2018.)

Forsander, A. 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 220–244.

Hakkarainen, H. (toim.) Turun kaupungin sivistystoimiala. 2017. Nivelvaiheen koulutukset Turussa ja muualla Varsinais-Suomessa 2017. Turun ammatti-instituutti. http://www.turkuai.fi/sites/default/files/atoms/files//nivelvaihe_2017.pdf (Luettu 23.1.2018.)

Hievanen, R., Lounema, K., Räisänen, A. & Kärki, S-L. 2015. Ammatillisten perustutkintojen perusteiden sekä valmistavien ja valmentavien koulutusten opetussuunnitelmien toimeenpanon seuranta - Tilannekatsaus 2013 ja asiakirja-analyysin tulokset. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2015:5. http://www.oph.fi/download/172933_ammattillisten_perustutkintojen_perusteiden_seka_valmistavien_ja_valmentavien.pdf (Luettu 23.1.2018.)

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi.

Hyvärinen, M. Haastattelun maailma. 2017. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11–45.

Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359> (Luettu 19.2.2018.)

Karppinen, K. 2008. Koulumenestys, koulutukseen valikoituminen, tutkinnon suorittaminen ja työelämään siirtyminen. Teoksessa J. Kuusela, A. Etelälahti, Å. Hagman, R. Hievanen, K. Karppinen, L. Nissilä, U. Rönnerberg & M. Siniharju (toim.) Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus - tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä. Helsinki: Opetushallitus, 135–186.

Kilpi-Jakonen, E. 2017. Maahanmuuttajien lasten koulutussiirtymät toisen asteen koulutuksen läpi ja korkeakouluihin. Kasvatus 48 (3), 217–231.

Kilpinen, J. & Salonen, M. 2011. Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen tila lukuvuonna 2009–2010. Opetushallitus. Koulutuksen seurantaraportit 2011:3. http://www.oph.fi/download/131361_Maahanmuuttajien_ammattillisen_peruskoulutuksen_tila_lukuvuonna_2009-2010.pdf (Luettu 23.2.2018.)

Kirjavainen, T. & Pulkkinen, J. 2017. Takaako samanlainen tausta samanlaisen osaamisen? Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön oppilaiden osaamiserot PISA 2012 -tutkimuksessa. *Kasvatus* 48 (3), 189–202.

Korpela, J., Kantosalo, M., Koskimäki, T. & Kärki, S-L. 2013. Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus. Tilannekatsaus lukuvuodesta 2011–2012. Opetushallitus. Koulutuksen seurantaraportit 2013:2. http://www.oph.fi/download/147308_Maahanmuuttajien_ammattilliseen_peruskoulutukseen_valmistava_koulutus.pdf (Luettu 26.2.2018.)

Koskimäki, T. 2004. Maahanmuuttajien ammatillinen koulutus. Teoksessa U. Au-nola (toim.) Maahanmuuttajat ammattia oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 10–21.

Kuukka, K., Ouakrim-Soivio, N., Pirinen, T., Tarnanen, M. & Tiusanen, M. 2015. Maahanmuuttajataustaisten oppijoiden kielen oppimisen tuki. Teoksessa T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2015, 85–130. https://karvi.fi/app/uploads/2015/06/KARVI_1715.pdf (Luettu 5.2.2018.)

Kärkkäinen, K. 2017. Learning, teaching and integration of adult migrants in Finland. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55745/978-951-39-7212-7_v%C3%A4it%C3%B6s10112017.pdf?sequence=1 (Luettu 22.2.2018.)

Lahdentausta, Anna. 2017. Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat Valma-koulutuksessa: Ohjaus, siirtymät ja koulutuksen kehittäminen. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101287/GRADU-1496237758.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu 23.2.2018)

Laine, A. & Sarkiola, P. 2017. Ammattikoulun etsikkoluokka syrjäyttää perinteisiä kymppiluokkia - tulijoita enemmän kuin ryhmiin mahtuu. Yle Uutiset 21.8.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9784012> (Luettu 19.1.2018.)

Laki ammatillisesta koulutuksesta 11.8.2017/531. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531> (Luettu 29.1.2018.)

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386> (Luettu 24.1.2018.)

Latoma, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 163–183.

Matswetu, M. 2017. ABOANOVA – maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen Turun seudulla. Turku. http://www.koulutustakuu.fi/wp-content/uploads/2017/06/AboaNova_Tutkimusraportti-1_2017.pdf (Luettu 5.2.2018.)

Miettinen, A. 2018. Väestöntutkimuslaitos. Väestöliitto. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/ (Luettu 5.2.2018.)

Myrskylä, P. & Pyykkönen, T. 2015. Tulevaisuuden tekijät - Suomi ei pärjää ilman maahanmuuttoa. EVA analyysi No 42/29.1.2015. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2015/01/Tulevaisuuden-tekij%C3%A4t.pdf> (Luettu 21.2.2018.)

OECD. 2010. Closing the Gap for Immigrant Students: Policies, Practice and Performance. http://www.oecd-ilibrary.org/education/closing-the-gap-for-immigrant-students_9789264075788-en (Luettu 26.1.2018.)

OECD. 2018. Foreign-born unemployment. <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-unemployment.htm> (Luettu 19.1.2018.)

Opetushallitus. 2011. Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011. http://www.oph.fi/download/138508_yleisten_kielitutkintojen_perusteet_2011.pdf (Luettu 22.1.2018.)

Opetushallitus. 2015. Koulutuksen perusteet. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. Määräys 5/011/2015. http://www.oph.fi/download/166555_Maarays_5_011_2015_Ammatilliseen_peruskoulutukseen_valmentava_koulutus.pdf (Luettu 19.1.2018.)

Opetushallitus. 2017. Perusteet. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA). Määräys 18.12.2017. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4358299> (Luettu 19.1.2018.)

Opetushallitus. Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot. http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/muita_koulustilastoja/maahanmuuttajien_koulutus (Luettu 19.1.2018.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. <https://www.lamk.fi/projektit/aikoko/asiaa-aikuiskoulutuksesta/Documents/Koulutus%20ja%20tutkimus%20vuosina%202011-2016%20-%20Kehitt%C3%A4missuunnitelma.pdf> (Luettu 12.2.2018.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – kipupisteet ja toimenpide-esitykset. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/64983/MaahanmuuttajienKoulutuspolut.pdf> (Luettu 22.1.2018.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017a. Ammatillisen koulutuksen asetukset annettiin. Uutinen 9.10.2017. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ammatillisen-koulutuksen-asetukset-annettiin (Luettu 25.1.2018.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017b. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi - Kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79439/okm05.pdf> (Luettu 22.1.2018.)

Opintopolku.fi. <https://opintopolku.fi/wp/fi/> (Luettu 22.1.2018.)

Ouakrim-Soivio, N. & Hietala, R. 2016. Toteutuuko maahanmuuttajataustaisten oppijoiden sivistyksellinen yhdenvertaisuus suomalaisessa koulutusjärjestelmässä? *Kasvatus & Aika* 10 (4), 79–96. <http://elektra.helsinki.fi/oa/1797-2299/10/4/toteutuu.pdf> (Luettu 7.2.2018.)

Ouakrim-Soivio, N. & Pirinen, T. 2015. Maahanmuuttajataustaiset oppijat koulutusta ohjaavissa suunnitelmissa. Teoksessa T. Pirinen (toim.) *Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen

- arviointikeskus. Julkaisut 17:2015, 51–60.
https://karvi.fi/app/uploads/2015/06/KARVI_1715.pdf (Luettu 5.2.2018.)
- Pietikäinen, R. 2007. Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 13. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/inventaari.pdf> (Luettu 19.1.2018.)
- Pirinen, T. 2015. Arvioinnin tavoitteet ja toteutus. Teoksessa T. Pirinen (toim.) Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17:2015, 25–38.
https://karvi.fi/app/uploads/2015/06/KARVI_1715.pdf (Luettu 5.2.2018.)
- Portin, M. 2017. Vieraskieliset perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa 2010-luvulla. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2017:10.
http://www.oph.fi/download/188976_vieraskieliset_perusopetuksessa_ja_toisen_asteen_koulutuksessa_2010-luvulla.pdf (Luettu 3.5.2018.)
- Pyykkö, R. 2017. Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:51.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160374/okm51.pdf> (Luettu 13.2.2018.)
- Rantala, I. 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita Tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 108–133.
- Rasilainen, L. 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi. Helsinki: Vihreä sivistysliitto.
- Salmio, M-H. & Mäkelä, M. 2009. Ammatillisen peruskoulutuksen opetuksen ja ohjauksen määrä ja riittävyys. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/114597_Ammatillisen_peruskoulutuksen_opetuksen_ja_ohjauksen_maara_ja_riittavyys.pdf (Luettu 13.2.2018.)

Salonsaari, M-E. & Aunola, U. 2017. Valmasta vauhtia. Tilannekatsaus ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen (Valma) toimeenpanosta ja vaikuttavuudesta syksyllä 2016. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2017:8. http://www.oph.fi/download/183249_Valmasta_vauhtia.pdf (Luettu 23.1.2018.)

Sarkavaara, Iida. 2017. Voimaannuttava polku kohti ammatillisia opintoja. Opiskelijoiden kokemukset VALMAsta suhteessa opetussuunnitelman perusteiden sisältöön ja tavoitteisiin. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20171259/urn_nbn_fi_uef-20171259.pdf (Luettu 23.2.2018)

Saukkonen, P. 2013. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Sisäministeriö. 2018. Töihin Suomeen - Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton vahvistamiseksi. Helsinki: Sisäministeriön julkaisuja 1/2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160444/1%202018%20SM%20T%C3%B6ihin%20Suomeen.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (Luettu 21.2.2018.)

Smahl, S. 2012. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavien koulutusten opiskelijoiden jatkokolut. Opetushallitus 20.12.2012. http://oph.fi/download/155895_valmistavien_koulutusten_opiskelijoiden_jatkokolut.pdf (Luettu 5.2.2018.)

Soilamo, O. 2008. Opettajan monikulttuurinen työ. Väitöskirja. Turun yliopisto. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/36550/C267.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu 7.2.2018.)

Stenman, K. 2015. Kielitaito maahanmuuttajan resurssina - ja kompastuskivenä. Kieliverkoston verkkolehti 13.5.2015. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/article/kielitalito-maahanmuuttajan-resurssina-ja-kompastuskivena> (Luettu 6.2.2018.)

Suokonautio, J. 2008. Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

- Talib, M-T. 2005. Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajan monikulttuurisesta kompetenssista. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 21.
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. Puhe ja kieli 31(4), 139–152. <https://journal.fi/pk/article/view/4750/4468> (Luettu 6.2.2018.)
- Tilastokeskus. 2016. Suomen virallinen tilasto (SVT). Ammatillinen koulutus. http://www.stat.fi/til/aop/2015/aop_2015_2016-09-27_tie_001_fi.html (Luettu 8.2.2018.)
- Tilastokeskus. 2017. Suomen virallinen tilasto (SVT). Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html>. (Luettu 12.2.2018)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turun kaupunki. Monikulttuuriset toimijat. <https://www.turku.fi/kulttuuri-ja-liikunta/kulttuuri/monikulttuurisuus/monikulttuuriset-toimijat> (Luettu 7.2.2018.)
- Turun kaupungin sivistystoimiala, Projektitoimisto. 2017. Koulutustakuu.fi. <http://www.koulutustakuu.fi/koulutustakuu/> (Luettu 19.1.2018.)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> (Luettu 28.12.2018.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2013. Maahanmuuttajabarometri 2012. Loppuraportti. Helsinki: TEM raporteja 11/2013. <https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Maahanmuuttajabarometri+2012+21022013.pdf> (Luettu 5.2.2018.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös valtion kotouttamisohjelmasta. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79075/TEMjul_45_2016_verkko.pdf?sequence=1 (Luettu 6.2.2018.)

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017. Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttaminen ja joustavat siirtymät -työryhmän loppuraportti ja toimenpide-esitykset. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 36/2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80625/TEMjul_36_2017_verkkojulkaisu.pdf?sequence=1 (Luettu 19.1.2018.)

Valtiovarainministeriö. 2017. Talousarvioesitys 2017. <http://budjetti.vm.fi/index/download.jsp;jsessionid=FCC5F68290D5FFAE9819040164ED48A9?lang=fi&file=/2017/tae/hallituksenEsitys/YksityiskohtaisetPerustelut/29/20/20.pdf> (Luettu 19.1.2018.)

Virta, A. Räsänen, M. & Tuittu, A. 2011. Opettaja keskellä monikulttuurisuutta. Teoksessa K. Klemelä, A. Tuittu, A. Virta & R. Rinne (toim.) Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemanä. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A: 211, 159–233.

Liite 1: Haastattelurunko

Taustatietoja:

Voitko kertoa itsestäsi?

- Ikä? Kuinka kauan ollut opettajana? Miten päätyi Valma-opettajaksi?

Millainen on koulutustaustasi?

Entäs valmiudet opettaa maahanmuuttajia?

- Onko ollut koulutusta työntekijöille kulttuuriseen moninaisuuteen liittyen?
- Tarvitsisiko lisää koulutusta?

Millaisia ryhmiä opetat?

- Onko paljon maahanmuuttajia?

Koulutuksen järjestäminen:

Miten Valma-opetus käytännössä teillä järjestetään?

- Onko erillisiä ryhmiä vai kaikki samassa? Monta ryhmää?

Tehdäänkö yhteistyötä muiden opettajien kanssa?

Entäs muiden tahojen kanssa?

- Tehdäänkö retkiä, tutustumiskäyntejä tms.?

Miten teille päädytään? Millaisia koulupolkuja?

- Käytetäänkö valintakoetta/-haastattelua?
- Mitä kriteerejä opiskelijoille? Esim. motivaatio tai tarve koulutukselle, kieli-taito.

Mihin teiltä jatketaan?

- Käydäänkö koulutus loppuun?

Millaisena näet Valman roolin maahanmuuttajille suunnattujen koulutusten kentällä?

Opetussuunnitelma:

Miten opetussuunnitelmaa sovelletaan teillä, esim. millaisia opetusmenetelmiä käytetään?

Miten opetussuunnitelman tavoitteet toteutuvat?

- OPS: Tavoitteena on olla opiskelijalähtöistä ja antaa opiskelijalle valmiuksia hakea ja päästä ammatilliseen koulutukseen sekä suorittaa se hyväksytysti. Tavoitteena myös parantaa opiskelutaitoja ja saada kokemusta työelämästä.

Mitä mieltä olet Valman opetussuunnitelmasta ja sen sisällöstä? Kehitettävää?
Uusimmassa OPS:ssa lisättiin valinnaisuutta, näkyykö se käytännössä?
Millainen on henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma?

Kielitaito:

Kuinka isossa osassa kielenopetus on käytännössä koulutuksessa?

Onko maahanmuuttajien kielitaito riittävä Valmaan?

Ehtiikö kielitaito kehittyä tarpeeksi, jotta voi jatkaa ammatilliseen peruskoulutukseen?

- Jos ei, niin mitä asialle voisi tehdä?
- Tarvitaanko ammatilliseen peruskoulutukseen kielitaitovaatimuksia?

Miten tärkeäksi koet oman äidinkielen opetuksen?

Kokemuksia:

Millaisia kokemuksia maahanmuuttajien opettamisesta sinulla on?

- Mikä helppoa / vaikeaa? Mikä parasta / huonointa omassa työssä?

Oletko kohdannut työssäsi haasteita?

- Kielitaito / kulttuurierot / heterogeenisyys?

Koetko saavasi tukea työyhteisöltä?

Miten maahanmuuttajaopiskelijoihin suhtaudutaan oppilaitoksessa?

- Näkyykö esim. eri uskonnot ja tavat miten paljon arjessa?

Millaisia vaikutuksia olet huomannut olevan valmentavien koulutusten yhdistämisellä vuonna 2015?

- Olisiko parempi, että maahanmuuttajilla omia ryhmiä vai sekaryhmät?

Opiskelijoiden tukeminen:

Millaista tukea opiskelijoille teillä tarjotaan?

Miten maahanmuuttajaopiskelijoita voitaisiin tukea?

Millaisia vaikutuksia Valmalla mielestäsi on esim. opiskelijoiden opiskeluvalmiuksiin?

Miten koet eri kohderyhmien tarpeiden huomioimisen opetuksessa?

Koulutuksen kehittäminen:

Miten opetusta voitaisiin kehittää? Mikä taas on toimivaa?

- Esim. Valman laajuus / sisältö

Onko Valmaan käytettävät resurssit riittäviä?

Onko riittävästi oppimateriaaleja?

Tulevaisuus:

Millaisia näkemyksiä sinulla on Valman tulevaisuudesta?

Miten koet ammatilliseen koulutukseen liittyvät uudistukset?

- Reformi 2018: esim. jatkuva haku, muutokset tutkintorakenteissa ja valintaperusteissa, kielitaitovaatimusten vähentäminen, työelämälähtöisyyden korostuminen.

Haluatko kysyä tai lisätä jotain?

Liite 2: Saatekirje

Hei!

Otimme teihin aiemmin yhteyttä liittyen graduumme. Ilmaisitte silloin kiinnostuksenne osallistua tutkimukseemme, joten tässä vielä vähän kertausta ja lisätietoa!

Olemme Heidi Saarijärvi ja Dianette Vallanvaara ja opiskelemme Turun yliopistossa erityispedagogiikkaa neljättä vuotta. Teemme graduamme Valma-koulutuksesta ja etenkin maahanmuuttajataustaisista opiskelijoista Valmassa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten Valma-koulutusta järjestetään, miten sitä voitaisiin kehittää ja millaisia kokemuksia opettajilla on Valmasta.

Tutkimus toteutetaan haastattelemalla opettajia, teitä. Haastattelut kestävät noin 45 minuuttia ja ne on tarkoitus toteuttaa maaliskuun aikana. Haastatteluajat ja -paikat voidaan sopia yhdessä. Milloin teille sopisi?

Voitte ehdottaa teille sopivinta aikaa seuraavista päivistä:

Viikko 13: 26.3. (ennen klo 16), 27.3., 29.3.

Viikko 14: 3.4., 4.4., 5.4.

Viikko 15: 9.4., 12.4., 13.4.

Viikko 16: 17.4., 18.4. (ennen klo 12), 19.4. (ennen klo 12), 20.4.

Tutkimukseen osallistuminen on luottamuksellista, eikä teitä voi tunnistaa valmiista tutkimuksestamme. Haastattelut nauhoitetaan analyysiä varten, ja nauhoitukset sekä litteroidut aineistot poistetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Kerromme mielellämme lisätietoja. Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Dianette Vallanvaara ja Heidi Saarijärvi